Lépést tud-e tartani a jog a XXI. század kihívásaival?

Szerkesztette:
Bendes Ákos
Nagy Melánia
Tóth Dávid

Lépést tud-e tartani a jog a XXI. század kihívásaival?

Konferenciakötet

Szerkesztette:

Bendes Ákos – Nagy Melánia – Tóth Dávid

Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola

Pécs, 2019.

Szerkesztők:

Szerkesztette:

Bendes Ákos László, Nagy Melánia, Tóth Dávid

Lépést tud-e tartani a jog a XXI. század kihívásaival?

Tanulmányok a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán 2018. május 2.-án rendezett Diákköri és PhD konferencián megtartott előadásokból

Kiadja: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola

7622 Pécs, 48-as tér 1.

Felelős Kiadó: Dr. Fábián Adrián dékán

Nyomdai kivitelezés: PTE Nyomda

ISBN: 978-963-429-446-7

Minden jog fenntartva,

© Szerzők, Szerkesztők

Tartalomjegyzék

Előszó 3

I. Rész

Doktoranduszok, doktorjelöltek tanulmányai

Torma Adrienne - Bendes Ákos László: A cybercrime és a gyermekpornográfia összeolvadása 5

Borbás Eszter: A mediáció létjogosultsága a jogi, felsőoktatásban, válassz te is „szabadon” ..... **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

Hohmann Balázs: Az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazásának hatása a hatósági eljárás átláthatóságára 42

Mészáros Pál Emil: A rendelkezési jog aspektusai az elsőfokú eljárásban – különösen a kereseti kérelem benyújtására, módosítására 63

Nagy Melánia: A terrorizmus új irányvonalai 91

Tóth Dávid: Küzdelem a bankkártyacsalások ellen az Európai Unióban ... 103

II. Rész

Joghallgatók tanulmányai

Ádám Krisztina: Az európai migrációs válság hatására bekövetkezett büntetőjogi jogszabályváltozások 131

Galicz Kamilla Zsuzsanna: Luzofónia, luzofília, luzofóbia: a PALOP-országok jogrendszerei 160

Kühár Noémi Marianna: Az ispotályok szerepe a hazai egészségügy kialakulásában 172

Németh Viktor: A biometrikus adatok felhasználása és jogi szabályozása .. 182

Udvardy Péter: Jogunk van-e az internethez? 195

Vincze Martina: Az önvezető járművekkel kapcsolatos magánjogi felelősségi kérdések 204

Előszó

A Pécsi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Karának Büntetőjogi tanszéke is aktívan szerepet vállalt mindig a különféle konferenciák szervezésében. Ez idén sem volt másként, hiszen a Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszékkel karöltve megszervezték az első Tudományos Diákköri és PhD konferenciát. A kiváló és remélhetőleg hagyományteremtő kezdeményezés sikerét mutatja, hogy az Országos Diákköri Konferencián induló hallgatók többsége a konferencián előadta dolgozatait. Lehetőség nyílt a dolgozatok javítására, valamint előadói készségük fejlesztésére. A plenáris ülésen a kar doktoranduszai mutatták be aktuális kutatási témáikat, melyeket vita követett. Rendkívül sokszínű témákkal jelentkeztek a graduális hallgatók, a témák között szerepeltek: büntetőjogi, polgárjogi, kriminológiai, valamint infokommunikációs területet érintő problémafelvető dolgozatok. Ezen előadások írásos változatát tartalmazza ez a kötet, amely remélhetőleg hagyományteremtő jelleggel a következő években is összegyűjtésre kerül.

Prof. Dr. Gál István László
PTE-ÁJK Büntetőjogi Tanszék
Tanszékvezető egyetemi tanár

I. Rész

Doktoranduszok, doktorjelöltek tanulmányai

Torma Adrienne - Bendes Ákos László: A cybercrime és a gyermekpornográfia összeolvadása

Lektorálta: Prof. Dr. Herke Csongor

I.A számítástechnika és a cybercrime

1.Számítástechnika kettőssége

A számítástechnika számos előnye mellett rendelkezik egy úgynevezett sötét oldallal is. Sajnos a mai modern világban a mindennapi életünk szerves részét képezi a számítógépes bűnözés, az elektronikus és/vagy az online környezetben elkövetett jogellenes cselekmények. A számítástechnika egyik legnagyobb előnye, hogy felgyorsítja az életünket, az ügyintézést és a kapcsolattartást is.[1] Sokkal egyszerűbben és gyorsabban szerezhetünk vagy oszthatunk meg információkat. Könnyebben és egyszerűbben tudjuk tárolni képeinket, zenéinket vagy éppen dokumentumainkat. Megkönnyíti a keresést, és rengeteg helyet tudunk megtakarítani a digitális tárolás segítségével.[2] Napjainkban egy több emeletes könyvtár elfér a kezünkben. Azonban egy online vásárlás során, amikor megadjuk a bankkártya adatainkat, könnyedén válhatunk áldozattá is.[3] Az adataink megszerzése után már védtelenek vagyunk az elkövetőkkel szemben, és könnyedén ellophatják az összes pénzünket. Sokszor az áldozat nyújtja a legnagyobb segítséget az elkövetőknek. Egy

[1] Galántai Zoltán: A nagy adatrablás: a vírusírók és a komputerkalózok világáról. Kossuth, Kiadó, Budapest 1998. 11-27. o.
[2] Kosseff, Jeff: Cybersecurity law. In: Iowa Law Review. 2018. 1-47.o.
[3] Gillespie, Alisdair A: Cybercrime: key issues and debates. Routlegde, London; New York. 2016. 22-25. o.

család a nyaralás alatt számos képet oszt meg közösségi oldalán a nyaralásukról, amelyeken látszik, hogy minden családtag ott tartózkodik, így az otthonuk üres. Ezáltal tudtukon kívül segítik az elkövetőket az otthonuk kirablásában.[4] Talán erre mondják a modern világban, hogy alkalom szüli a tolvajt.

Napjainkban bárki könnyedén lehet tettes és áldozat is, vagy akár egyszerre mindkettő. A lehetséges bűncselekményeket a teljesség igényével nem lehet felsorolni, ugyanis akár naponta jelenhet meg egy új típusú bűncselekmény, vagy akár a meglévők kombinációja alkot egy eddig ismeretlen vagy nem szabályozott cselekményt. Sokan legálisnak vélt tartalmat töltenek le az internetről, amiről később kiderül. hogy illegálisan került fel és nem használhatták volna fel, vagy olyan képet töltenek fel, amire nem lenne engedélyük. Szándékuk egyik esetben sem terjed ki bűncselekmény megvalósítására, azonban mégis elkövetik. Maga az elkövetés megvalósulhat tevéssel és nem tevéssel is.[5] Nem szükséges maga a bűncselekmény elkövetésének a szándéka, bűncselekményt véletlenszerűen is el lehet követni, anélkül, hogy a tettes tudata átfogná. Természetesen a tipikus eset a szándékos elkövetés, amikor az elkövető tudatában van a cselekményével, és ezt vágyva követi el.[6] A nem szándékos elkövetések esetén is megvalósul a bűncselekmény, azonban fontos, hogy szignifikáns különbséget tegyük a két eset megítélése között.

---

[4] Hack Frigyes: Fejezetek az informatikából (Egyetemi jegyzet). Tankönyvkiadó, Budapest. 1982. 15. o.

[5] Summers, Sarah J: The emergence of EU criminal law: cybercrime and the regulation of the information society / Sarah Summers, Christian Schwarzeneggar, Gian Ege, Finlay Young. Hart Publishing. Oxford; Portland, Oregon. 2014. 33-39. o.

[6]Christián László (Szerk.): Az információs társadalom jogi vetületei: alkalmazott jogi informatika. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának tankönyvei, 2062-0837) Pázmány Press, Budapest. 2013. 55. o.

2.Cybercrime fogalma

A cybercrime szó maga rendkívül széles tartalommal bír, pontos meghatározása talán lehetetlen is, mégis egy megfelelően széles és rugalmas megfogalmazás esetén lehetőség nyílik egy használható és naprakész fogalom megalkotására.[7] Az elfogadott definíciók a mi értelmezésünkben inkább eltűrtek. Mindegyik sajátos nézőpontból közelíti meg a kérdést, és nem ad kellő mozgásteret magának a fogalomnak, amely folyamatosan fejlődik. Újabb és újabb kiberbűnözési formák jelennek meg a gyakorlatban, mint például a cryptojacking.[8] A sajátos nézőpontok csak egy specifikus irányból értelmezik a kérdéskört.[9]

Fontos kiemelni, hogy az elkövetők minden esetben információtechnológiai eszközöket és információtechnológiai rendszereket használnak a cselekmény elkövetésének eszközéül vagy helyéül. Ezek bevonása nélkül nem valósulhat meg maga a cselekmény. Minden esetben egy online vagy digitális környezetben megvalósuló deliktumot követnek el.[10]

A cybercrime szó magába olvasztotta a számítógépes bűncselekmény fogalmát, éppen ezért ennek a fogalomnak az alapján értelmezhető a leghatékonyabban tovább. A cybercrime bűncselekményeket minden esetben számítástechnikai eszközök útján (pl: számítógép, tablet, okostelefon) követik el.

---

[7] Tóth Dávid – Nagy, Zoltán András: Computer related economic crimes in Hungary. In: Journal of Eastern-European Criminal law 2015/2. 165. o.

[8] Tóth Dávid: A virtuális pénzekkel kapcsolatos visszaélések. In: Baráth Noémi Emőke - Mezei József: Rendészet-tudomány-aktualitások. A rendészettudomány a fiatal kutatók szemével. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Rendészettudományi Osztálya Budapest. 2019. 243-245. o.

[9] http://informatika.gtportal.eu/index.php?f0=alapfogalmak_01 (2017.11.12)

[10] https://hu.wikipedia.org/wiki/Digitális_forradalom (2017.11.16.)

Eric Hamip Horder Jr álláspontját tartjuk a leghasználhatóbb alapnak, ugyanis kellően pontos mégis megfelelően rugalmas ahhoz, hogy továbbgondolásra alkalmas legyen. Három csoportba sorolja a számítógépes bűncselekményeket:

- az első csoportba a számítógép, mint szoftver és hardver ellen irányuló bűncselekmények tartoznak,
- a második csoport a számítógép, mint „médium" az elkövetés eszközeként szolgál,
- a harmadik csoportban pedig a számítógép, mint tároló eszköz szerepel.[11]

A cybercrime tehát egy olyan bűncselekmény, amelynél az elkövető minden esetben információtechnológiai eszközöket és rendszereket használ a cselekmény elkövetésének eszközéül vagy helyéül. Az elkövetés minden esetben a kibertér felhasználásával valósul meg. Ennek alapján három fő kategóriát különböztetünk meg: a számítógép, mint szoftver és hardver együttese ellen irányuló bűncselekmények, illetve amikor számítógép, mint „médium" az elkövetés eszközeként szolgál, és amikor a számítógép, mint tároló eszköz szerepel. A bűncselekményeket az elkövető elkövetheti egyenes és eshetőleges szándékkal is. [12]

II. Cybercrime és a digitális bűncselekmény kapcsolata

A cybercrime (vagyis a kiberbűnözés) és a digitális bűncselekmények (vagyis a számítástechnikai eszközökkel elkövetett bűncselekményeket) két különböző, mégis sok helyen összefüggő és átmosódást engedő fogalmak. Az eltéréseket nemcsak lehet, hanem kell is pontosan szabályozni és rögzíteni,

[11] https://hu.wikipedia.org/wiki/Információ (2017.10.10.)
[12] http://kamaraonline.hu/ci https://hu.wikipedia.org/wiki/Digitális_forradalom (2017.11.16.)

azonban álláspontunk szerint a két fogalom közös alappal rendelkezik, amely azonban mindegyik saját specifikáció által válik egyedivé és önállóvá.
A fogalmi alap megegyezik, azonban egy különbség mégis külön irányba viszi a két fogalmat. Ameddig a cybercrime megvalósítása minden esetben a kibertér felhasználásával valósul meg, addig a digitális bűncselekmények megvalósításához nem szükséges a kibertér felhasználása. Online kapcsolat nélkül is el lehet követni számítógépes bűncselekményeket (illegális dvd másolás, digitális adatlopás). A kiberbűnözés mindig feltételez egy számítástechnikai hátteret, amellyel létrehozták a digitális adatot, vagy amellyel működtetik az online felületet.[13] A kiberbűnözés egy folyamatosan fejlődő és táguló buborék amelybe nem mint nap kerülnek új elemek és még csak elképzelni sem tudjuk hol a vége.

III. A virtuális térben megjelenő online tartalom

A legfontosabb ténymegállapítás az internettel kapcsolatban az az, hogy az internet nem fejelt. Az internet rengeteg információt tárol rólunk és rengeteg adatmorzsát, amelyek digitális adat formájában vannak jelen a világhálón. Ezek a digitális adatmorzsák bármikor összeállhatnak teljes egésszé illetve a szétesett „egészt” könnyen újra lehet formázni. Minden egyes külön rész nyomot hagy maga után a világhálón, és minden egyes rész, ami összeáll egy másik résszel, szintén egy új nyomot hagy maga után egészen addig, ameddig létre nem jön a kész, teljes digitális adat, amely szintén újabb adatokkal össze tud állni és tovább tud növekedni. Minden egyes ilyen külön adat és összekapcsolódott adat nyomot hagy maga után, amely rögzített és visszakövethető. Nem véletlen alakult ki általánosságban az az álláspont, hogy

[13] Gál István László – Nagy Zoltán András: Informatika és büntetőjog. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszék. Pécs. 2006. 30-41. o.

ami egyszer kikerül a világhálóra, az többé véglegesen eltüntethetetlenné válik. Olyan kimagasló számú csatornán és közvetítőn megy keresztül és hagy maga után mindenhol digitális nyomot, hogy az egyes részek segítségével vissza tudunk jutni az egészhez, így elméletileg és gyakorlatilag is megsemmisíthetetlenné válik. Legjobb példa erre az Apple online Icloud fiókjának feltörése volt, amelynek következtében sztárok privát képei kerültek ki az internetre. Az apple és a felhasználók, valamint a nyomozók is gyorsan reagáltak, amivel azonban csak annyit sikerült elérni, hogy a további tartalmak kinyerését megállították. A kikerült képeket hiába törölték azonnal arról az oldalról, ahol megjelentek, a digitális nyomaik alapján vissza tudták keresni a felhasználók anélkül, hogy az illetéktelenül hozzá jutó személy vagy személyek újra feltöltötték volna a világhálóra. Az internet önálló életre keltette a digitális nyomot, és minden további bűncselekmény és szabálysértés nélkül mindenkihez eljutottak az adott képek, amelyek még mindig pár kattintással megtalálhatók a világhálón.[14]

A legnagyobb online forgalmat a közösségi oldalak generálják, így a legnagyobb digitális nyomot is azok hagyják maguk után a világhálón, amelynek szabályozásának a kialakulása szintén összeköthető a szellemi tulajdonjogi szabályozás alapjával. A kisebb országos közösségi oldalak, mint például hazánkban az IWIW, országos szinten nagyon jelentős adatforgalmat generáltak, de nem vehették fel a versenyt a világméretű közösségi oldalakkal, mint például a Facebook, amely magába olvasztotta az összes országos „vetélytársát”. Azonban ez a szó nem fedi le a kialakult helyzetet, mert ezek az oldalak nem voltak vetélytársnak tekinthetők a Facebook mellet. Ezeket a kifejezéseket mára már az idősebb korosztály képviselői közül is egyre többen ismerik, nem is beszélve a fiatalokról, akik bizonyára lelkesen folytatnák a felsorolást, úgymint MyVip, Yamm, YouTube és Flickr. A modern fiatal

[14]http://tanulnijo.uw.hu/adatbazis/ab_elso.html (2017.11.12)

generáció már együtt nő fel az internettel és a világhálóval, számukra az élet természetes része, ami nélkül nem tudnák elképzelni a világot, és nem számolnak az internet veszélyeivel és azzal, hogy már fiatalon milyen nyomot hagynak maguk után. Számukra a webszolgáltatások megléte teljesen természetes, és így az is, hogy azokon keresztül próbálnak minél több információt megosztani magukról.[15]

A közösségi oldalakra életünk minden mozzanata felkerül, innentől kezdve gyakorlatilag megszűnik a magánélet. A telefonunkkal rögzített videókat egy gombnyomással feltölthetjük a YouTube-oldalunkra, a felhőben elhelyezett képeinken pedig az összes ismerősünket felcímkézik és így tovább. Ez a folyamat eredményezi, hogy a mai fiatalok többségének hatalmas a virtuális lábnyoma. Igaz, erről nem csak a fiatalkorúak tehetnek. A 30-as éveiben járó generáció tagjai ugyanis már a gyermekük megszületése előtt telekürtölik a világhálót az új jövevény érkezéséről. Számos problémát fog felvetni a jövőben, és már manapság is találunk rá példát, hogy felnőtt az első olyan generáció, amely akaratán és tudtán kívül került fel a közösségi oldalakra. A szülők számos képet tesznek fel az újszülött gyermekükről és sokszor saját Facebok profilt is csinálnak nekik. Természetesen ezeket maguk a szülők kezelik, ők töltenek fel képeket ezekre az oldalakra, amelyeken így már azelőtt nyomot hagynak a gyermekükről, hogy erről dönthetne. Amerikában már több olyan per napvilágot látott, amelyben gyermekek perelték szüleiket hasonló cselekmények miatt. A jogi szabályozás csak utólag fog reagálni egy újonnan kialakult problémára, azonban mire ennek a szabályozása megszületik, számos új kerül napvilágra, amelyeket szintén utólag fogunk tudni csak szabályozni.[16]

Látszanak már törekvések ezeknek a problémáknak az egységes

[15]https://hu.wikipedia.org/wiki/Információ (2017.10.10.)
[16]http://users.atw.hu/petofigimnazium/Adat_es_%20informacio.pdf (2017.11.23.)

szabályozására de még nagyon kezdetlegesek mivel nehezen vagy egyáltalán nem megvalósíthatók a gyakorlatban.

IV. Valóban az elkövetés helye a legfontosabb?

A nyomozás során az illetékesség meghatározásához a hangsúlyt az elkövetés helyére szokták helyezni, amely számos nemzetközi problémát felvet, és sok konfliktust okoz az országok között. Ez sok esetben olyan hatásköri és illetékességi problémát okoz, amelynek a tisztázása késlelteti az érdemi nyomozás megkezdését. Az elkövetés helyének meghatározása számos kérdést, problémát vet fel.[17]

A következő jogeseten keresztül szeretnénk bemutatni, hogy miért nem lehet pontosan meghatározni az elkövetés helyét egy online felületen elkövetett jogsértés esetén. Egy magyar személy bankkártya adatait egy németországi határvárosban történő nyaralás alatt egy amerikai banknak az automatájából történő pénzfelvétel alkalmával ellopják. Az elkövető pedig ausztrál állampolgár, aki Oroszországban tartózkodik, és egy ukrán hálózaton keresztül hajtja végre magát a bűncselekményt, úgy, hogy egy határon átnyúló lengyel wifin keresztül éri el a Németországban található amerikai bankot. Majd az így kinyert adatokat Törökországban felhasználja egy online vásárlás során, amelynek keretében hasonlóan széles lehetőségek nyílnak számára. Maga az elkövetés helye nehezen definiálható egy pontként, ezért inkább magát az elkövetési folyamatot kell meghatároznunk, hogy ennek segítségével tudjuk magát az elkövetőt azonosítani. Nem a konkrét hely a fontos, hanem a konkrét helytől való visszakövethetőség, amely valójában érdemi része a nyomozásnak. A fenti példából kiderül, hogy az online digitális világban

[17] Nagy Zoltán András: Bűncselekmények számítógépes környezetben. Ad Librum, Budapest. 2009. 89-112. o.

számos helyet lehetne megnevezni, mint az elkövetés pontos helyét. Ezek közül mindegyiket meg is lehetne indokolni kellő körültekintéssel, de az eljárás szempontjából véleményünk szerint lényegtelen. Elég egyetlen olyan helynek az ismerete, ahonnan el lehet jutni az elkövetőig. Amennyiben nem a hatásköri és illetékességi kérdésekre helyezzük a hangsúlyt, a nyomozást is hamarabb meg lehet kezdeni és nagyobb esély van az elkövető felkutatására. Fontos, hogy a nyomozás során szakmailag jól felkészült és informatikailag képzett szakemberek vegyenek részt a nyomozás sikerességének az érdekében. A digitális és a kiberbűncselekmények nagy része a világ elől elrejtve követik el, és csak az áldozatok észlelik. Azonban a nyilvánosságra kerülő esetek és bűncselekmény típusok általában nagy közfelháborodást keltenek.[18]

V. A gyermekpornográfia

A legnagyobb közfelháborodást és megbotránkozást keltő bűncselekmény a gyermekpornográfia. Átlagosan a nemi élet és szabadság elleni büntetőeljárások az összes büntetőeljárás 1 százalékát teszik ki, amely a teljes eljárási rendszert nézve egy elég alacsony szám. A megdöbbentő adat, hogy a gyermekpornográfiával érintett büntetőeljárások száma ebből 47 százalékot ölel fel. Vagyis a gyermekpornográfia az adott területen a legelterjedtebb bűncselekmény. Hazánkban a legtöbb regisztrált eset Nógrád megyére tehető. 2001-2016. között 5168 regisztrált sértett volt. A sértettek több mint 90 százaléka 13 éves kor alatt szenvedi el a bűncselekményt.[19] A gyermekpornográfia az évek során nagy átalakuláson ment keresztül, és a jövőben még inkább a kibertérben történő megvalósulásra szűkülése várható.

[18] Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője. Dialóg Campus Kiadó. Budapest. 2017. 118-121. o.
[19] Kovács István: Kiberbiztonság? Gyermekek szexuális kizsákmányolása az interneten. 2018, Rendvédelem 7. évf. 1. sz. 243-248. o.

Ugyanis a legnagyobb változást az internet – az online felületen való megjelenés – eredményezte, aminek köszönhetően robbanásszerűen megindult a terjedése. Elképzelhető az elkövetése kibertér, vagy akár digitális eszköz nélkül is, ha például valaki egy analóg fényképezőgéppel készíti el, hívja elő és tárolja a felvételt, de ez teljesen elhanyagolható mára. Eric Hamip Horder Jr szerinti harmadik csoportba sorolható a bűncselekmény – amikor a számítógép, mint tárolóeszköz szerepel –, ha a tárolóeszközön pornográf felvétel található, azonban online kapcsolat nincs, így nincs meg a kibertérbe való felkerülés lehetősége. Ennek a számítógépes/digitális bűncselekménynek nyilvánvalóan nincs meg az a társadalomra veszélyességi foka, mint amikor a második csoportnak megfelelően a számítógép, mint médium az elkövetés eszköze. Tehát amikor valaki az internetről le-, illetve az internetre feltölti a pornográf tartalmat, akkor már online gyermekpornográfiáról, és egyúttal kiberbűncselekményről beszélhetünk. Kétséget kizáróan leggyakrabban így valósul meg a bűncselekmény, az internet biztosította anonimitás miatt ma már domináns az információtechnológiai elem az elkövetés során. Az emberek így el tudnak bújni a külvilág elől. Deviáns viselkedésű emberek korábban is léteztek, azonban az internet megteremtette a közeget, ahol a kereslet és a kínálat találkozott.[20]

Hazánkban a büntetendő cselekmény 1997-ben került be önálló tényállásként Tiltott pornográf felvételek készítése alcímmel a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvénybe, a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény magyarországi kihirdetésére tekintettel. Ekkor még a házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények között kapott helyet. 2007-ben került át a nemi erkölcs elleni bűncselekmények közé,

[20] Sipos László: A gyermek és a bűn Tanulmányok a gyermekvédelem, a gyermek mint áldozat és a gyermekbűnözés témaköréből. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 2012. 35-55. o.

ami sokkal inkább indokoltnak tekinthető, mivel jogi tárgya tekintetében az akkori megrontáshoz hasonlított.[21]

A legkorábbi tényállásban szereplő „pornográf képfelvételek” kifejezést, ami alapján csak a több felvételre történő elkövetés volt tényállásszerű, az 1999. évi CXX. törvény módosította „kiskorú személyről pornográf képfelvételt vagy képfelvételeket” megfogalmazásra. Az ekkor hatályos büntetőtörvény alapján tehát a különböző érintett kiskorúak számához igazodva halmazatot lehet megállapítani. Azonban rendkívül megbonyolította az eljárást, hogy az akár több ezer felvétel leválogatásával kellett megállapítani a pontos rendbeliséget. Éppen ennek köszönhetően lett a szófordulat a 2007. évi XXVII. törvény módosításával, hogy tényállásszerű a „tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről pornográf felvétel”. Amely szerint a több személyről készült felvétel már természetes egység.

Szintén a legkorábbi tényálláshoz képest, amely a legalapvetőbb magatartásokat büntette, az évek során az elkövetési magatartások köre is fokozatosan változott, bővült. A gyermekpornográfiával kapcsolatos fontos jogszabályok, Az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezménye, valamint A Tanács 2004/68/IB kerethatározata (2003. december 22.) a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről meghatározták, hogy mely magatartásokat kell büntetni. A súlyponti magatartásokon kívül – mint a készítés, forgalomba hozatal, kereskedés – az 1999. évi módosítással elkövetési magatartássá vált a hozzáférhetővé tétel, majd a 2001. évi CXXI. törvény következtében még számos magatartás. Ekkor lett a tényállás eleme a megszerzés, tartás – mint enyhébb elkövetési magatartások –, valamint a

[21] Tóth Mihály – Nagy Zoltán (Szerk.): Magyar büntetőjog: Különös rész. Osiris Kiadó, Budapest. 2014. 146-150. o.

súlyosabb kínálás, átadás, és a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel.[22]

Jogosan merülhet fel a kérdés, hogy önmagában a saját célra történő megszerzés, illetve tartás kriminalizálása indokolt-e. Prevenciós célú jogpolitikai eszköznek tekinthető ezen cselekmények büntetendővé tétele, mivel a nézegetés következtében fennáll a veszélye annak, hogy azt további, súlyosabb cselekmények fogják követni. Ez azonban nem szükségszerűen következik be, csak feltételezhető. A jogalkotó célja pedig ennek minél hatékonyabb visszaszorítása. Ezzel kapcsolatban alkotmányos aggályok a lelkiismereti szabadság tekintetében merülnek fel.[23]

Az Európai Parlament és a Tanács 2011/92/EU irányelve (2011.december 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről rendelkezett a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról. Az irányelv alapján a tagállamok mérlegelési jogkörükben eljárva kizárhatják a büntetőjogi felelősséget megszerzés, birtoklás, készítés esetén, amennyiben a pornográf anyagot készítője kizárólag magáncélú használatra készítette és birtokolja, feltéve, hogy a tevékenység nem jár az anyag terjesztésének kockázatával. A kerethatározat ehhez még hozzátette a beleegyezési korhatárt elérő gyermek beleegyezésének szükségességét is, azonban az ezt felváltó irányelvben a beleegyezés már nem szerepel. A magyar szabályozás pedig egyik opciót sem vette át. Így pedig egy olyan párkapcsolatban, ahol elenyésző a korkülönbség, de az egyik fél a 18. életévét már betöltötte, a másik fél azonban 16-17 éves, megvalósul a bűncselekmény felvételek készítésével. [24] Ezt megengedhetővé lehetne tenni, mivel a szexuális kapcsolat létesítése sem kriminalizált ebben az esetben.

---

[22]http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/nemedi_mark__valtozasok_a_gyermekpornografia_szabalyozasaban_magyarorszagon_es_az_euban[jogi_forum].pdf (2018.02.11.)

[23] Parti Katalin: Gyermekpornográfia az interneten. Bíbor Kiadó, Miskolc. 2009. 90-93. o.

[24] Parti Katalin: Gyermekpornográfia az interneten. Bíbor Kiadó, Miskolc. 2009. 98-124. o.

Véleményünk szerint a hozzájárulást az adott élethelyzet alapján lehetne megállapítani. Ittas, bódult állapot esetén vagy fürdés közbeni képkészítéskor ez életszerűtlen, de a „pózolás” már egyértelművé teszi a hozzájárulást. Kérdéses, hogy a kiskorú rendelkezik-e kellő érettséggel ekkor, hogy felismerje ennek a jövőjére kiható esetleges káros következményeit. Az online térbe való kikerülés veszélye itt is fennáll, amiről pedig nem véletlenül tartja a közvélemény, hogy ami egyszer felkerül az internetre az ott is marad.

A hatályos szabályozásunk alapján a bűncselekmény sértettje az a 18. életévét be nem töltött személy, akit a felvétel ábrázol. Mi történik azonban, ha 16. életévének betöltése utáni házasságkötéssel nagykorúságot szerez a sértett? Ez nem büntethetőségi akadály, ugyanúgy megvalósul a bűncselekmény, a jogalkotó őket is védelemben kívánja részesíteni, a nagykorúsággal szerzett felelősség e tekintetben nem érvényesül. Abban az esetben képezne ez akadályt, ha a törvényszöveg kiskorú személyről rendelkezne, nem 18. életévét be nem töltött személyről. Így hiába élnek egymással házasságban a 18 év alattiak, akkor sem készíthetnek egymásról pornográf felvételt.[25]

Pornográf felvétel az olyan videó-, film- vagy fényképfelvétel, illetve más módon előállított képfelvétel, amely a nemiséget súlyosan szeméremsértő nyíltsággal, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló módon ábrázolja. Hazánkban azonban – az Európai Unión belül egyedülálló módon - a nem létező személyt ábrázoló felvétel nem elkövetési tárgy. Ez az úgynevezett virtuális pornográfia, nem konkrét, valós személyekről készült grafika, fotómontázs. A valóságos és a valósághű ábrázolás megkülönböztetésére informatikai szakértőt szoktak igénybe venni.[26] Egyetérthetünk ezzel a

[25] A Tanács 2004/68/IB kerethatározata (2003. december 22.) a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről

[26] Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve (2011. december 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.

megoldással, amennyiben abból indulunk ki, hogy ezt az alkalmatlan tárgyon való elkövetéshez lehet hasonlítani. Ezt azért lehet megtenni, mert a hazai szabályozás csak az ábrázolt személyt tekinti passzív alanynak. Ehhez hasonló felfogás, hogy az Egyesült Államokban az Ashcroft vs. Free Speech Coalition ügyben a bíróság kimondta, hogy a virtuális gyermekpornográfia nem büntethető, mivel véleménynyilvánításnak minősül, és az ilyen anyagok megalkotása semmilyen emberi lénynek nem okoz sérelmet. Ez a meghatározás elég szűk, mivel a gyermekek jogai általánosságban is sérülnek, illetve a közmorált is sértik az ilyen cselekmények.[27]

A gyermekpornográfiával kapcsolatban a legnagyobb akadályt a bizonyítási nehézségek okozzák. A leggyakrabban azzal védekeznek a gyanúsítottak, hogy nem tudták, hogy 18 év alatti személyt ábrázol a felvétel, vagy a felvétel nem az övék, mivel a számítógépet többen is használják, illetve nem is tudtak a felvételről, vírus által kerülhetett a gépre. A mai fiatalok esetén valóban nagyon nehéz megállapítani a pontos életkort, főleg 16-21 éves kor között. Egyre gyakoribb, hogy a tizenéves lányok huszonéveseknek néznek ki. [28] Egy 2010-es bírósági határozatban is sor került a tiltott pornográf felvétellel visszaélés bűntette miatt emelt vád alóli felmentésre, bizonyítottság hiánya miatt. Kétséget kizáróan nem volt bizonyítható, hogy a felvételeken létező kiskorú személyek szerepeltek. A képfelvételeken pedig úgy állapították meg, hogy kb. 16. és 20. életév közötti személyek vannak, hogy egy laikus személy kormeghatározása alapján ennél pontosabb kormeghatározást nem lehet adni. A tényállásban egy honlapon létrehozott „tinik” elnevezésű alkönyvtárba feltöltött képek szerepeltek. [29]

---

[27] Sorbán Kinga: Az informatikai bűncselekmények elleni fellépés az Egyesült Államokban. In: Themis 2016/6.154. o.

[28] Teszler Dániel – Lőrinczy Judit: Beszámoló az ÖOE Baranya Megyei Tagozatának a tiltott pornográf felvétellel visszaélés bűntettével kapcsolatban tartott konferenciájáról. In: Ügyészek lapja, 2007. (14. évf.), 1. sz. 65-70. o.

[29] BH2010. 267.

A bűncselekmény a sértettek számára tekintet nélkül egység, azonban álláspontunk szerint mégis indokolt lehetne a mennyiség szerinti differenciálás. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények a kábítószer mennyiségéhez igazodnak, és a vagyon elleni bűncselekményeknél i különböző értékhatárokat különböztetünk meg. A gyermekpornográfia bűntetténél sem lehet közömbös, hogy 10 vagy 5000 felvétel - vagyis kétséget kizáróan 18. életévét be nem töltött személy - tekintetében követték el. Igaz, hogy a természetes egységre történő módosítást az indokolta, hogy rendkívül megbonyolította az eljárást az akár több ezer felvétel leválogatása és ezáltal a pontos rendbeliség megállapítása. A mai modern technika adta lehetőségek kihasználásával azonban egy program segítségével már sokkal könnyebben ki lehetne szűrni, hogy hány 18 év alatti személyt ábrázolnak a felvételek, és különösen nagy mennyiségnél súlyosabb büntetési tételt lehetne megállapítani, illetve a csekély mennyiséget is figyelembe lehetne venni. Utóbbit megközelítőleg legfeljebb 5-10 felvétel jelenthetné, ugyanis az ilyen mennyiség sokkal kevésbé utal a kereskedés és egyéb súlyosabb magatartások szándékára. Ahogy a kábítószer birtoklásánál bizonyos esetben csekély mennyiségnél el lehet tekinteni a büntetéstől, ha az elkövető függőséget gyógyító kezelésen vesz részt, csekély mennyiségnél a gyermekpornográfia elkövetője is választhatna pszichológiai kezelést.

A bűncselekmény megbotránkozást keltő voltát támasztja alá egy az elmúlt években megtörtént eset. Két betörő 50 CD-t lopott el, amelyekről azt hitték, hogy üresek, de több lemezen is nagy mennyiségű gyermek pornográf felvételeket találtak. A bennük lejátszódó pszichológiai folyamat után pedig annak ellenére is a feljelentés mellett döntöttek, hogy ezzel önmagukat is leleplezték.

VI. A digitális adat

A nyomozás során kiemelkedő szerepe van a digitális adatnak. Nemcsak az online, hanem a digitális környezetben megvalósított bűncselekmények is mindig digitális lábnyomot hagynak maguk után, amelyekből digitális adatok nyerhetők ki. Ezt hívjuk digitális nyomnak.

A mai modern világban a mindennapi életünk és a büntetőeljárás szerves részét képezik a digitális adatok és a digitális bizonyítékok. Ahhoz, hogy pontos képet kapjunk magáról a digitális bizonyítékról, átfogó képet kell, hogy kapjunk a digitális adatról. A digitális adathoz az adaton és az információn keresztül jutunk el. Fontos kiemelni, hogy az adat és az információ két külön dolog.[30] Az adat legegyszerűbb és talán legkézzelfoghatóbb megfogalmazása: „az ismereteink megjelenési formája, egyfajta nyersanyag, amelynek feldolgozásával információ keletkezik. Bármi, amiről ismeretet szerzünk, adatként van jelen, tehát a digitális adat bármilyen digitális formában megjelenő nyersanyag, amelynek feldolgozásával információ keletkezik”.[31]

Vagyis az információ több, mint az adat: olyan ismeret, amely döntés megtételére alkalmas. Az adatok vagy az adatként jelenlévő ismeretek csak az információ kiindulópontjai. Az adatból kiindulva az észlelés segítségével a háttértudásunk felhasználásával információt tudunk kivonni.[32]

VII. A digitális adat „élete”

Bármilyen adat rögzíthető egy számítógépen, a megfelelő kódolás segítségével az adott operációs rendszerbe fel tudjuk vinni a kívánt adatot. Innentől kezdve

[30] http://informatika.gtportal.eu/index.php?f0=alapfogalmak_01 (2017.11.12)
[31] https://hu.wikipedia.org/wiki/Digitális_forradalom (2017.11.16.)
[32]]http://kamaraonline.hu/ci https://hu.wikipedia.org/wiki/Digitális_forradalom (2017.11.16.)

tudjuk rendszerezni, tárolni, csoportosítani és használni. Ennél a folyamatnál sokkal összetettebb az adatok halála vagy másképpen megszűnése.[33]

Az adatok az adatfelvétel, adatrögzítés során megszületnek, életük során átalakulnak, elvesztik kapcsolódásaikat, elszigetelődnek, egyéb módon változnak, életük vége felé avulnak, kopnak, megsemmisülnek vagy éppen „meghalnak". Hasonló történik az ismeretekkel is, csak míg az emberi felejtést elfogadjuk természetes menetében, a gépi adatfeldolgozást kísérő adatromlási eseményekre fel kell készülnünk, különben károk érnek bennünket.[34]

A gyorsan változó vagy gyakran használt adatokat gyorsan hozzáférhető helyen, a lassabban változóakat lassabban hozzáférhető helyen vagy módszerrel tároljuk. Az adatok leggyakoribb tárolása az invertálás, azaz olyan csoportosítás, amely során az egy nézőpontból rendezett adatokat egy másik nézőpontból rendezzük. Ugyanilyen gyakori az adatok más kulcsok szerint való rendezése is.[35]

Például van egy nyilvántartásunk a felhasználókról, részletezve azok érdeklődési területét, közreműködéseik témáit stb. névsorrendben. Mivel ezekről az összefüggésekről rendszerint összegzéseket készítünk, folyamatosan figyelnünk kell a rekordszámok változásait, továbbá az egyes mezők tartalmának összegzéseit. Ha ez után arra vagyunk kíváncsiak, hogy hányan és kik tartoznak egy adott érdeklődési területbe, akkor a korábbi „fekvés" (rendezettség) helyett az új fekvés megfordított, invertált lesz.

Az adatok feldolgozás közben is megsérülhetnek részben program- vagy géphiba, részben a tároló egységek meghibásodása miatt. Ilyenkor az adatok visszaállítására kerül sor a megfelelő technológiával. De sor kerülhet nem

---

[33]Heinz Zemanek: Információelmélet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest. 1956.

[34] Hack Frigyes: Fejezetek az informatikából (Egyetemi jegyzet). Tankönyvkiadó, Budapest. 1982.

[35] Summers, Sarah J: The emergence of EU criminal law: cybercrime and the regulation of the information society. In: Sarah Summers – Christian Schwarzeneggar – Gian Ege – Finlay Young. Hart Publishing, Oxford; Portland, Oregon. 2014.

fizikai eredetű adatromlásra vagy megsemmisülésre is, amikor például egy valutaárfolyam hatására használhatatlanná válik egy több ezer tételes árjegyzékünk. Hasonló méretű pusztítást okoznak az ideológiai, hatalmi harcok eredményei is, mivel minden teret nyerő erő szinte újrakezdi az időszámítást, és átnevezi a korábban másképpen hívott dolgokat, utcákat, intézményeket. Az adatok végleges elpusztításához elegendő a fejrekordok vagy azonosító (cím) rekordok eltávolítása, ez történik a lemezeken lévő adatok szándékos törlésénél is, illetve pl. az utcanév táblák levételénél, amely azután nagyban megnehezíti az idegenek tájékozódását.[36]

Az adat és az adatból nyert információ a számítástechnika világában éppen úgy ki van téve a mindennapi élet veszélyeinek és az elavulásnak, mint ahogy a materiális világban vagy az emberi elmében lévő információk. A különbség, hogy itt a felhasználók és az alkalmazók nehezen vagy egyáltalán nem fogadják el ezt a veszélyt. Úgy gondolják, hogy a digitálisan tárolt adat örök és teljesen biztonságos, ami (mint látjuk) sajnos nem fedi a valóságot. A veszélyek éppen úgy megvannak, csak átalakultak.

A digitális adatok fellegvára ma már nem a számítógép materiális eszközei, hanem az online virtuális terek, az internet és a digitális felhő. A legtöbb adat ma már ide kerül feltöltésre és innen tudjuk úgymond lehívni őket. Igaz, hogy ezek valójában hatalmas szerver parkokban található számítógépeken érhetők el, de a felhasználó számára mégis az online felületen találhatók. A digitális forradalom kirobbanása óta hazánkban és az egész világon a digitalizálás felé haladunk.[37]

---

[36]http://kamaraonline.hu/cikk/igy-kezdodott-magyarorszagon-a-digitalis-forradalom-25-eves-az-elso-hu-vegzodesu-internetes-cim (2017.12.15.)

[37] Christián László (Szerk): Az információs társadalom jogi vetületei: alkalmazott jogi informatika. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának tankönyvei, 2062-0837) Pázmány Press, Budapest. 2013. 55-67. o.

Az újításokat megalapozó technológiát a 20. század második felében fejlesztették ki, bár korábban is voltak már erre alkalmas eszközök, csak nem voltak elérhetők a tömegek számára. Az áttörést gazdasági szempontból a széles körű elterjedéshez szükséges gazdaságos előállítás lehetőségének megjelenítése, a személyi számítógép kifejlesztése jelentette. Ehhez szükséges volt, hogy megfizethető áron tudják biztosítani az eszközöket. Informatikai és elektronikai szempontból pedig az áttörést a korábban használt analóg technológiát felváltó 0-ák és 1-ek kettes számrendszerbeli leképezési technológiája, a digitális technológia jelentette.

A digitális forradalom során lehetővé vált, hogy nemcsak az újonnan rögzített információ, hanem üzenet hordozására és közvetítésére régebben kifejlesztett speciális tárgyak, könyvek, újságok, hanglemezek, hangkazetták, videokazetták tartalma is tárolhatóvá és megjeleníthetővé váljon multimédia alkalmazások segítségével, digitális formátumúra alakítva. Kiemelkedő szerepe volt annak is, hogy az eszköz legyen alkalmas dokumentumok, hang, kép és videó anyagok beolvasására egyszerre.[38]

A digitális forradalom továbbmutat a multimédia alkalmazásokon. Bármely adattartalom digitális másolatának hálózatra való kapcsolásával a digitális forradalom véget vet az előző generációk által ismert titok fogalmának. Ahogy a forradalom halad előre, az élet minden metszete rögzítődik és tárolódik valahol. A digitális és az online adattárolásnak óriási veszélye, hogy bármilyen adat, ami egyszer kikerül az online rendszerbe, az nyomon követhetetlenné válik és a feltöltőtől már független lesz. Ugyanakkor kellő technikai tudással egy szakértő számára bármikor elérhető, lekérhető és módosítható.

[38] Ződi Zsolt: Jogi adatbázisok és jogi forráskutatás: gépek a jogban. Gondolat Kiadó, Budapest. 2012. 76. o.

VIII. A digitális az nem elektronikus

A digitális adat vagy, ahogy a törvényalkotó fogalmaz az „elektronikus adat” a tények, információk vagy fogalmak minden olyan formában való megjelenése, amely információs rendszer általi feldolgozásra alkalmas (Be. 205. §). Elektronikus adat az a program is, amely valamely funkciónak az információs rendszer által való végrehajtását biztosítja. Véleményünk szerint a digitális adat kifejezés pontosabb meghatározást adna a törvényszövegnek. Az elektronikus szó jelentése: az elektronok áramlásán alapuló, alacsony energiaigényű eszköz, berendezés, jel, amely főleg az elektromos áram jeltovábbító képességét alkalmazza. Azonban egy microsd kártya vagy akár egy HDD igaz, hogy elektronikus eszköz, azonban elektronos áram jeltovábbító képessége nélkül is (kikapcsolt állapotban) hordozhat bizonyítékokat, amelyet utána ki lehet nyerni belőle. Az elektromos szó véleményünk szerint az utat/csatornát jelöli inkább, amely biztosítja a digitális adatok áramlását. A digitális adatot általában másolat készítésével, de ha valakinek a jogos érdekét sérti vagy a nyomozást veszélyezteti, akkor áthelyezéssel is, kivételes esetben pedig az adathordozó lefoglalásával kell lefoglalni. Némelykor a digitális adat megőrzésére kötelezést is el lehet rendelni, amely a digitális adat feletti rendelkezési jogot is korlátozza, sőt el lehet rendelni az ideiglenes hozzáférhetetlenné tételt is, bírói engedéllyel pedig akár a leplezett eszközök alkalmazását a digitális adatok megszerzése céljából.[39]

Véleményünk szerint a digitális adat lesz a jövőben legnagyobb mennyiségben felhasznált bizonyíték a büntetőeljárások során, ezért fontosnak tartjuk a

[39] http://kamaraonline.hu/cikk/igy-kezdodott-magyarorszagon-a-digitalis-forradalom-25-eves-az-elso-hu-vegzodesu-internetes-cim (2017.12.15.)

mostaninál sokkal precízebb és pontosabb szabályozás megalkotását, amelynek az alkalmazása a jövőbeni nyomozások megkönnyítéséhez vezetne. Az elmúlt év leggyorsabban növekedő számítógépes fenyegetését vitathatatlanul a RANSOMWARE-ek, azaz a zsarolóvírusok jelentették, és ne legyenek illúzióink, ez a közeljövőben sem lesz másképp. Ezeknek a nyomozása és felderítése sokkal bonyolultabb és összetettebb, mint a gyermekpornográfia felderítése. Az ilyen kártevők erős titkosítási algoritmusokkal teszik használhatatlanná a file-okat, és az elkövetőek a dekódoló kulcsért váltságdíjat követelnek, amelyet általában Bitcoinban kell kifizetni. A kibertér számos lehetőséget ad a zsaroláson kívül a zaklatásra is, amelynek egyre több fiatal esik áldozatául. Amíg régen egy iskolai vagy munkahelyi zaklatás esetén haza lehetett menni a biztonságos otthonba vagy éppen a biztonságos munkahelyre, jelen digitális világban a zaklatók bárhol elérik az áldozatukat online, és lehetetlen a menekülés.

Gondoljunk csak bele, hogy ha már a törvényszöveg alapját képező „elektromos" kifejezés sem teljesen precíz, akkor mennyi kiskaput tudnak találni majd az elkövetők a jövőben egy-egy bonyolultabb bűncselekmény elkövetése során.

Felhasznált irodalom

- 1999. évi CXX. törvény a büntető jogszabályok módosításáról.
- 2001. évi CXXI. törvény a Büntetőtörvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról.
- 2007. évi XXVII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

- 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- A Tanács 2004/68/IB kerethatározata (2003. december 22.) a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve (2011. december 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.
- BH2010. 267.
- Christián László: Az információs társadalom jogi vetületei: alkalmazott jogi informatika. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának tankönyvei, 2062-0837) Pázmány Press, Budapest, 2013. 48-53. o.
- Heinz Zemanek: Információelmélet. Műszaki Könyvkiadó 1956.
- Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője. Dialóg Campus Kiadó. Budapest 2014, 2017. 68. o.
- Gál István László – Nagy Zoltán András: Informatika és büntetőjog. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszék. Pécs, 2006. 22-82. o.
- Gál István László: Szempontok a nemi erkölcs elleni bűncselekmények új szabályozásához. 2002, Büntetőjogi kodifikáció 2. évf. 4. sz. [29]-33. o.
- Galántai Zoltán: A nagy adatrablás: a vírusírók és a komputerkalózok világáról. Kossuth kiadó, 1998.
- Gillespie, Alisdair A: Cybercrime: key issues and debates. London; New York: Routlegde, 2016.

- Hack Frigyes: Fejezetek az informatikából (Egyetemi jegyzet). Tankönyvkiadó. Budapest, 1982.
- Halassy Béla: Adatmodellezés, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002.
- Herke Csongor: Büntető eljárásjog. Pécsi Tudományegyetem Állam- És Jogtudományi kar. Pécs, 2018.
- Kovács István: Kiberbiztonság? Gyermekek szexuális kizsákmányolása az interneten. 2018, Rendvédelem 7. évf. 1. sz. 243-248. o.
- Nagy Zoltán András: Bűncselekmények számítógépes környezetben. Budapest: Ad Librum, 2009.
- Parti Katalin: Gyermekpornográfia az interneten. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009.
- Schwarzeneggar, Gian Ege, Finlay Young. Oxford; Hart Publishing Portland, Oregon:, 2014.
- Sipos László: A gyermek és a bűn Tanulmányok a gyermekvédelem, a gyermek mint áldozat és a gyermekbűnözés témaköréből. Debreceni Egyetemi Kiadó 2012.
- Sorbán Kinga: Az informatikai bűncselekmények elleni fellépés az Egyesült Államokban. Themis 2016. június 154-159. o.
- Summers, Sarah J: The emergence of EU criminal law: cybercrime and the regulation of the information society / Sarah Summers, Christian
- Székely Iván - Szabó Máté Dániel: Szabad adatok, védett adatok 2. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Információ- és Tudásmenedzsment Tanszék, 2008. 88-95. o.
- Székely Iván - Szabó Máté Dániel: Szabad adatok, védett adatok. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és

Társadalomtudományi Kar Információ- és Tudásmenedzsment Tanszék, 2005. 67. o.
- Teszler Dániel - Lőrinczy Judit: Beszámoló az ÖOE Baranya Megyei Tagozatának a tiltott pornográf felvétellel visszaélés bűntettével kapcsolatban tartott konferenciájáról. Ügyészek lapja, 2007. (14. évf.), 1. sz., 65-70. o.
- Tóth Dávid – Nagy, Zoltán András: Computer related economic crimes in Hungary. In: Journal of Eastern-European Criminal law 2015/2. 165-174. o.
- Tóth Dávid: A virtuális pénzekkel kapcsolatos visszaélések. In: Baráth Noémi Emőke - Mezei József: Rendészet-tudomány-aktualitások. A rendészettudomány a fiatal kutatók szemével. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Rendészettudományi Osztálya Budapest. 2019. 242-250. o.
- Tóth Mihály, Nagy Zoltán: Magyar büntetőjog Különös rész. Osiris Kiadó. Budapest 2014. 79-81. o.
- Wiener Norbert: Válogatott tanulmányok. Gondolat Kiadó 1974.
- Ződi Zsolt: Jogi adatbázisok és jogi forráskutatás: gépek a jogban Gondolat. Budapest, 2012. 22-36. o.

Internetes hivatkozások

- http://epa.oszk.hu/03300/03353/00012/pdf/EPA03353_rendvedelem_2018_1_178-267.pdf (2018.01.14.)
- http://informatika.gtportal.eu/index.php?f0=alapfogalmak_01 (2017.11.12.)

- http://kamaraonline.hu/cikk/igy-kezdodott-magyarorszagon-a-digitalis-forradalom-25-eves-az-elso-hu-vegzodesu-internetes-cim (2017.12.15.)
- http://tanulnijo.uw.hu/adatbazis/ab_elso.html (2017.11.12)
- http://users.atw.hu/petofigimnaium/Adat_es_%20informacio.pdf (2017.11.23.)
- http://www.academia.edu/8827095/Rekonstruált_valóság__digitális_nyomok_avirtuális_t
- http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/nemedi_mark__valtozasok_a_gyermekpornogra ia_szabalyozasaban_magyarorszagon_es_az_euban[jogi_forum].pdf (2018.02.11.)
- http://www.processopenaleegiustizia.it/materiali/Contenuti/RIVISTE/VECCHIO_SITO/2
- https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/AUTO/?uri=celex:32004F0068 (2018.04.02.)
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Digitális_forradalom (2017.11.16.)
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Digitális_forradalom (2017.11.16.)
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Információ (2017.10.10.)
- rticolo_257.pdf (2017.12.22.)

Borbás Eszter: A mediáció létjogosultsága a jogi felsőoktatásban, válassz te is „szabadon”

Lektorálta: Dr. Herke-Fábos Katalin

I. A jogász oktatás lépést tud tartani a 21. század „kihívásaival”?

Azt a kérdést, hogy „Lépést tud-e tartani a jog a 21. század kihívásaival?” jelen tanulmány kiterjesztően értelmezi, és sokkal inkább keresi a választ arra, hogy maga a jogász oktatás lépést tud-e tartani a kor kihívásaival? A hazai jogi karokon a mediációs ismeretek elsajátítása nem követelmény, az alternatív vitarendezéssel kizárólag – amennyiben van az adott jogi karon ilyen témájú kurzus – választható szemináriumok keretében ismerkedhetnek meg a hallgatók. Álláspontom szerint azonban, a jövő generációinak – így különösen a társadalomtudományok leendő doktorainak – páratlan lehetősége lehet, hogy győztes-győztes kimenetet megvalósító mediációval váltsák fel a versengésen és rivalizáláson alapuló problémamegoldást, ehhez elengedhetetlen, hogy már tanulmányaik során megismerkedjenek a mediációval és később, gyakorló szakemberként szem előtt tartsák a viták alternatív úton történő kezelésének lehetőségeit.

II. A konfliktusról

A konfliktus, a latin *confligere* szóból származik, jelentése: összeütközés, összecsapás. „A konfliktus egyet nem értés, ellentét, vita vagy feszültség emberek vagy embercsoportok között, mely állapot vélt vagy valós

ellentéteken alapul."[1] A kifejezésnek Magyarországon még mindig igen csak pejoratív jelentése van. A konfliktus a mediáció és a mediátor szempontjából azonban, a békés változtatás és a kölcsönös megelégedés eszköze a társadalom egészében.[2] A konfliktus önmagában nem rossz vagy jó. „Merev elítélése megfosztja az ítélőt a konfliktusban rejlő esetleges lehetőségektől."[3] Ahhoz, hogy a konfliktust feloldjuk, először tisztáznunk kell magát a problémát, s fel kell ismerni a mögöttük húzódó szükségleteket, mely elengedhetetlen alapja egy sikeres kimenetelű mediációs eljárásnak. (Megjegyezném, hogy a sikeres mediációs ülésnek nem feltétele a megállapodás.) Hangsúlyos szerepe van az észlelésnek, az információknak és azok értelmezésének,[4] mely a gyakorlott mediátorokat is sokszor nehéz feladat elé állítja.

A konfliktusok okait, típusait, eszkalációjának fázisait elemző társadalomtudományok eredményeiről hosszasan lehet még szólni, azonban jelen tanulmánynak ez nem célja.

III. Mi is az a Mediáció?

A mediáció a latin *mediare* szóból származik, jelentése középen állni, közvetíteni, egyeztetni. A mediáció közvetítést, alternatív vitarendező módszert jelent, gyakran nevezik „szelíd" konfliktuskezelésnek is. Az eljárásban a mediátor (közvetítő) a felek közti vitában semleges harmadik félként segíti a konfliktushoz vezető okok feltárását, támogatja a felek mindegyike számára elfogadható megoldáshoz vezető folyamatát alakulását.

---

[1] Lovas Zs. – Herczog M.: Mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés, Múzsák Kiadó, Budapest. 1999.

[2] Eörsi Mátyás – Ábrahám Zita: Pereskedni rossz!, Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés – Budapest, Minderva Kiadó Kft., 2003. 10. o.

[3] Kecskés László – Tilk Péter (szerk.): A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai, PTE-ÁJK, Pécs, Somfai Balázs: Családi mediáció, jelen és jövő, 2018. 286. o.

[4] Eörsi – Ábrahám i. m. 11. o.

A közvetítés úgynevezett demokrácia-technikák egyik módszere,[5] elsődleges célja, hogy a felek között megváltozzon a kommunikáció, a tárgyalási stílus, a konfliktushoz és az egymáshoz való hozzáállás, sajátossága, hogy a vitában érdekelt felek kezében marad a döntés, a vitás kérdés meghozatalában.
„A mediáció tehát egy önkéntes eljárás, amely a zsákutcába jutott viták bíróságon kívüli rendezésére szolgál."[6]

1. Törvényi meghatározás

A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény (a továbbiakban: Ktv.) szerint: „A közvetítés e törvény alapján lefolytatott olyan sajátos permegelőző vagy bírósági, illetve hatósági eljárás befejezését elősegítő, egyeztető, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja - összhangban az 1. § (1) bekezdésében foglaltakkal - a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett, harmadik személy (a továbbiakban: közvetítő) bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozása. A közvetítő feladata, hogy a közvetítés során pártatlanul, lelkiismeretesen, legjobb tudása szerint közreműködjön a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában."[7]
Hazánkban a mediációt a többször módosított, 2003. március 17. napjától hatályos a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény emelte be a gyakorlatba, azonban a jogintézményt, az egyes jogterületek sokrétűsége okán, nem csupán e törvény szabályozza.[8]

[5] Eörsi –Ábrahám i. m. 9. o.
[6] Somfai Balázs: Bontás és közvetítés. In: Családi jog, 2003/2. 7.oldal
[7] 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről, 2.§
[8] Dr. Horváth Vera: A polgári eljárás alternatívája: A bírósági közvetítés 1. o. https://tinyurl.hu/9mvE/ (2018. augusztus 27.)

IV. A mediáció célja

A mediátor nem a vitatott kérdés szakértője, (hiszen a jogi végzettség nem is feltétele a képesítésnek); a tárgyalási folyamatban, a konfliktuskezelésben, a konfliktusok dinamikájában, a technikák alkalmazásában jártas.[9] „A mediátor a mediáció szakértője."[10]

Álláspontom szerint, - ahogy már fent utaltam rá - a közvetítő számára nem a megállapodás elérése az elsődleges cél, hiszen megállapodás nélkül is sikeres a mediácis eljárás, azaz inkább a gondossági kötelmekkel azonosítható. A legfontosabb rendeltetése, hogy a felek között megváltozzon a kommunikáció, az egymáshoz való hozzáállás, a tárgyalási stílus.[11] Ezek mellett, gondoskodik a hatékony vitarendezéshez szükséges nyugodt és biztonságos környezet megteremtéséről, elősegíti az információcsere hatékonyságát, biztosítja azt, hogy a vitában állók mindegyike kifejthesse véleményét,[12] feltárja a konfliktus mögött rejlő érdekeket, szükségleteket, kézben tartja az érzelmi folyamatokat (indokolt esetben különtárgyalást kezdeményez). A mediáció tehát, nem a „jogok és kötelezettségek", hanem az „igények és érdekek" mentén működik.[13]

A mediációs eljárást szabályozó törvény célja: hogy elősegítse a természetes személyek és más személyek személyi és vagyoni jogaival kapcsolatban felmerült azon polgári és közigazgatási jogviták rendezését, amelyekben a felek rendelkezési jogát törvény nem korlátozza.[14]

---

[9] Kertész Tibor: Mediáció a gyakorlatban. Bíbor kiadó, Miskolc, 2010. 13. o.
[10] Uo.
[11] Kertész i. m. 12. o.
[12] Gerse Zoltán: Az alternatív vitarendezésben rejlő lehetőségek – különös tekintettel a Pénzügyi Békéltető Testület tevékenységére I. rész, https://jogaszvilag.hu/rovatok/a-jovo-jogasza/az-alternativ-vitarendezesben-rejlo-lehetosegek-kulonos-tekintettel-a-penzugyi-bekelteto-testulet-tevekenysegere-i-resz (2018. 08. 21.)
[13] Freddie Strasser – Paul Randolph: Mediáció a konfliktusmegoldás lélektani aspektusai. Nyitott Könyvműhely kiadó, Budapest. 2005. 79. o.
[14] 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről, 1.§ (1)

V. Perlekedés vs. Mediálás

Napjainkban megnőtt az érdeklődés a mediáció iránt, azonban Magyarországon a téma még mindig a jogtudomány egy kevésbé ismert, némileg elhanyagolt területét alkotja. Jelenleg is a bírósági eljárás elsődleges az alternatív vitarendezési eljárások igénybevételéhez hasonlítva, annak ellenére, hogy az nem mindig alkalmas arra, hogy a vitás felek érdekeit, szükségleteit egyaránt kielégítse.

A közvetítői eljárás előnye, hogy a folyamat kontrollja végig a felek kezében marad, kölcsönös előnyök elérésére törekszik, alkalmazása által a konfliktusok más megvilágításba kerülnek, olcsóbb és gyorsabb a bírósági eljárásnál, az esetek jelentős hányadában hosszú távú megoldást eredményez.[15] Amennyiben nem születik egyezmény, a vitás kérdést illetően, még mindig igénybe vehető más módszert a konfliktusuk enyhítésére, feloldására.

A bírósági tárgyalással ellentétben, nincs külső döntéshozó szerv, nincs bizonyítási eljárás, a mediáció során, a feleknek lehetőségük van az érvelésre, - a magatartási szabályok megtartásával – szabadon reagálhatnak a másik által elmondottakra, így a folyamat nem csupán a tények, hanem az érdekek, szükségletek, és érzelmek mentén halad.[16]

A közvetítői eljárás egyik esszenciális elme a diszkréció, a titoktartás, így a feleknek lehetőségük van arra, hogy a nyilvánosság teljes kizárásával őszintén feltárják sérelmeiket, érzéseiket, szabadon dolgozzanak a lehetséges megállapodás kidolgozásán. Ezzel ellentétben, a bírósági tárgyalás főszabály szerint nyilvános, így az ott jelen lévők, bénító hatással lehetnek a felekre.

---

[15] Lovas Zsuzsa – Herczog Mária: Mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés, Múzsák Kiadó, Budapest. 1999. 32. o.

[16]Phillip Neiman, Esq.: Should I mediate or go to court? http://www.neimanmediation.com/should-i-mediate-or-go-to-court/ 2018. 09. 18.

VI. Mediáció megjelenése a jogászképzésben

A mediáció és a konfliktuskezelési technikák, ha csupán szabadon választható szeminárium kereteiben, de kezd jelen lenni a jogászképzésben. Hazánkban más jogi karokon szintén fontosnak tartják ezen ismeretek terjesztését. Többek között, az ELTE jogi karán például *„A mediáció titka. Alternatív vitarendezési eljárások Magyarországon,”*[17] *a „Mediáció a gyakorlatban”*[18] vagy a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi karán *„Alternatív konfliktuskezelés”*[19] címmel induló szemináriumok keretében ismertetik meg a jogászhallgatókat a téma alapjaival.[20]

1. Mediáció oktatása a pécsi jogászképzés keretében

Dr. Herke-Fábos Katalin és jómagam (a szerző) egyaránt mediátor végzettséggel is rendelkezünk, mindketten képviselői vagyunk a módszer szélesebb körben való elterjesztésének. Úgy gondoltuk, a jogász hallgatóknak lehetőséget kell teremtenünk arra, hogy már tanulmányaik alatt is megismerkedjenek a mediációval, így „szívügyünknek” tekintettük egy ilyen tárgyú szeminárium indítását a pécsi jogi karon, amelyre a 2017/2018. tavaszi félévtől kezdve, szabadon választható szeminárium keretében lehetőségük nyílt. A kurzusnak a „Bevezetés a mediációba” címet adtuk.

A szeminárium célja, egy olyan újfajta gyakorlati kurzus megteremtése, amely többek között bemutatja a különböző alternativ vitarendezési eljárásokat, a konfliktuselmélet téziseit, a szükséglet-érzelmek feltárását vagy a

[17] https://majt.elte.hu/media/0e/ff/02eabf802fdd7780bc06fcf6b96d7189fce873e4c08b57c93832cafca69e/MAJT-20172018_2.xlsx (2018. 03. 21.)

[18] https://www.ajk.elte.hu/file/tanrend_2016_2017_MUNKATB_BA_2.docx (2018. 03. 21.)

[19] http://jogikar.uni-miskolc.hu/altkonfn (2018. 03. 21.)

[20] Borbás Eszter: Mediáció a jogi oktatásban. In: Szabó Csaba (Szerk.): Tavaszi Szél Tanulmánykötet. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest. 2018. 150. o.

konfliktuskezelés módszereit. Konkrét szituációs gyakorlatokon keresztül ismerteti a mediáció szakaszait, feltárja széles körű igénybevételi lehetőségeit, jogi hátterét. A hallgatók a félév során szituációs gyakorlatokon keresztül konkrét mediációs technikákat sajátítanak el, hangsúlyt fektetve a családi, párkapcsolati mediációra. A szemináriumok alkalmával nagy hangsúlyt fektettünk az elméleti alapok gyakorlati úton való elsajátítására, erre épül a tárgyi tematika is:

1. alkalom: Szükséglethierarchia, érzelmek szükségletek feltárása a konfliktusban
2.alkalom: Konfliktuselmélet, konfliktuskezelés fajtái
3.alkalom: Alternatív vitarendezési eljárások
4.alkalom: Mediációelmélet
5.alkalom: Mediációt kizáró okok
6.alkalom: Mediáció szakaszai
7.alkalom: Mediációs szakaszok tárgyalása
8.alkalom: Előkészítő szakasz, kapcsolatfelvétel
9.alkalom: A közös mediációs ülés, szituációs gyakorla
10.alkalom: A megállapodás
11.alkalom: Mediátor készségei, feladatai
12.alkalom: Mediáció típusai
13.alkalom: Kommunikációs technikák a mediációban
14.alkalom: A közvetítői tevékenység jogi háttere
15.alkalom: Nehéz helyzetek, problémás szereplők
16.alkalom: Szituációs feladatok

A szeminárium sajátossága többek között az, hogy azt párban –miként egy koomediációs ülésen, amikor két mediátor van jelen egyszerre az eljárásban-tartjuk. A kurzus felépítése a mediációs alapokról indult, majd hétről hétre

szélesítette a hallgatók tudását. Minden alkalommal, ún. „nyitó- és záró körök” adták meg az óra keretét, ez alkalmat adott a hallgatóknak arra, hogy valójában „megérkezzenek” a szemináriumra és ráhangolódjanak a következőkben előadott témára. Az óra elején majd annak zárásaként, egy-egy kérdést tettünk fel a hallgatóknak, akik egymást követően válaszolhattak rá. A feltett kérdések között szerepelt pl. *„Mi a véleményed a konfliktusról és az idő múlásáról?* vagy *„Lehet-e egy konfliktusnak két győztese?”* és gyakran kaptak olyan kérdéseket is, amelyek kimondottan családi, párkapcsolati konfliktushoz köthetők pl. „Mi a véleményed a következőkről: szakítás újrakezdésről?” Ezekre a kérdésekre az óra elején és végén 15-15 percet szántunk. Minden alkalommal maximum 20 perces elméleti részt dolgoztunk fel, majd a fennmaradó időben, ahhoz kapcsolódó gyakorlati feladatokkal, személetes videókkal mutattunk be egy-egy problémakört.

Annak érdekében, hogy minél részletesebben tudjuk bemutatni a szemináriumi eredményeket, 21 kérdésből álló kérdőívet töltettünk ki a hallgatókkal, teljesen anonim módon, három témakörre bontva. A kérdőív kiértékelése során megállapítható, hogy a hallgatóknak a kreatív, gyakorlati feladatok nyerték el leginkább tetszésüket. Az egyik hallgató így vélekedett: *„Ezt a vezetési formát más órákon is alkalmazni kéne, hiszen az elméleti anyag sokkal jobban képes beépülni, ha kellő gyakorlat is rendelkezésre áll mellette, ahol rögtön alkalmazni is kell az elméleti alapokat.”*[21]

Hallgatóink konfliktuskezelési technikákat sajátíthattak el, melyeket (a visszajelzések alapján) a mindennapi életben is alkalmazni tudnak. Véleményünk szerint, a mediáció oktatásának egyik alappillére kell, hogy legyen az, hogy a hallgatókat megtanítsa arra, miként ismerik fel a konfliktus mögött húzódó szükségleteket. Ez a gyakorlat rendkívül fontos, hiszen nagyban befolyásolja az eljárás során alkalmazandó kérdéseket. Erre a

[21] Borbás i.m. 151. o.

szeminárium alkalmával is nagyobb hangsúlyt fektettünk és számos gyakorlaton keresztül mutattuk be hallgatóinknak. Ezek és az alkalmazott gyakorlati feladatok mindenképpen hasznosnak bizonyulnak az olyan érdeklődő számára is, aki a félév elteltével sem érzett késztetés magában arra, hogy a jövőben alaposabban is foglalkozna a mediációval. Egyik hallgatónk arra a kérdésre, hogy – A szemináriumon tanult technikák közül, tudsz alkalmazni néhányat a mindennapi élethelyzetekben? - az alábbi választ adta: *„A szükséglet táblázat a mindennapokban, amikor az egyes szituációkban végiggondolom, hogy valakinek a mondandója mögött milyen szükséglet húzódik, sokat segít a probléma feltárásában és könnyebb kezelésében. Illetve a nevére nem emlékszem, de a kérdés átfordításos technika. Tehát hogyan fogalmazzunk úgy át egy kérést vagy panaszt, hogy az a másik számára kedvezőbb és vonzóbb legyen.”*[22]

2. A Mediáció szükségessége

Álláspontom szerint, a jogászképzés elengedhetetlen részeként kell jelen lennie a mediációnak és az alapvető konfliktuskezelési technikáknak (amely különösen fontos a jogalkalmazói oldalon), hiszen a jövő jogászai a szakma bármely területén, gyakran szembesülnek majd a különböző érdekek, szükségletek ütközésével a mindennapokban. Ebben a kérdésben nem csak mediátor és jogász kollégáim, hanem szemináriumi hallgatóink is megerősítettek:
az alábbi kérdést tettük fel nekik a témához kapcsolódóan: Szerinted szükség van-e ilyen típusú szemináriumra a jogi oktatásban? Többek között, az alábbi válaszokat kaptuk: *„Igen, hogy szélesítse a hallgatok látókörét és ne csak a meghatározott fő tárgyakhoz szükséges ismereteket lehessen elsajátítani,*

[22] Uo.

alternatívát mutasson a hallgatóknak, ha nem az általános jogászi pályákon akarnak elhelyezkedni." „Sok mindenre megtanít ez a szeminárium, mint például hogyan álljunk mi magunk is néhány problémához és ez nagyban segíti majd véleményem szerint a későbbi munkáinkat is." „Igen, ugyanis a diákok így megismerkedhetnek egyes szakterületekkel és a rengeteg közvetlen beszélgetés és gyakorlat vonzóbbá teszi az egyes területeket a számukra." „Természetesen, szükség van ehhez hasonló szemináriumokra, ahol a hallgató szélesíti a tájékozódási horizontját, erre pedig óriási szükség van egy alapvetően elméleti alapú oktatási modellben. Továbbá az óra alapjaiban a kommunikációra és a konfliktusokra épít, amely két tényező a végzett jogász életében mindennapos, hiszen a mindennapokban adekvát válaszokat kell adnia a felmerülő problémákra."[23]

A kérdőív részletes kiértékelését a további szemináriumi tapasztalatok és a hallgatói visszajelzések bemutatását egy jelenleg készülő tanulmányban tűztük ki célul.

VII. Konklúzió

A tavaszi féléves munka a pozitív visszajelzések alapján mindenképpen eredményesnek mondható. Így, a 2018/19. őszi félévtől, „Mediáció a gyakorlatban" című szabadon választható szemináriumot hirdetünk, azon joghallgatók számára, akik sikeresen abszolválták a „Bevezetés a mediációba" nevű szemináriumot, így további eset szimulációkon keresztül a „gyakorlatban" kamatoztathatják az előző félévben elsajátított elméleti alapokat és bővíthetik ismereteiket a témában.

Véleményem szerint - miként már fent utaltam rá - a mediáció a jogtudomány elhanyagolt szegmensét alkotja. Tényszerű, hogy mindenfajta vitát nem lehet

[23] Borbás i.m. 151. o.

mediációval rendezni, olykor pedig elkerülhetetlen a bírósági út. Az eljárás alkalmazása a családjog, oktatási, egészségügyi, gazdasági jog területén a legeredményesebb.[24]

Többedmagammal remélem, hogy a jövő jogászai nyitottá válnak a jogintézmény szélesebb körben történő elterjesztésére, szerepet vállalva a módszer népszerűsítésében. Továbbá abban, hogy az alternatív vitarendezés, mint lehetőség jelenik meg a joggyakorlók számára, elkerülve ezzel az évekig húzódó pereskedést olyan ügyekben, ahol a bírósági eljárás a felek kapcsolatát visszafordíthatatlanul aláássa.

A közeljövőben feladatul tűztük ki egy olyan mediátorokból és nem mediátor hallgatókból (akik sikeresen abszolválták a *Bevezetés a mediációba* és a *Mediáció a gyakorlatban* nevű kurzusokat) álló önkéntes csoport megalapítását. A csoport célja a mediáció szélesebb körben való elterjesztése, a mediációs technikák alkalmazása. Bízom abban, hogy a konfliktusok feloldásának hatékonysága növekedhet, a mediációs módszerek elterjedése olyan szemléletváltásra adhat módot a jövő jogásznemzedéke számára, amely a kapcsolatokat, mint értékeket, a konfrontációt, mint a kapcsolatok fejlődésének eszközét pozitívumként kezeli.[25]

Felhasznált irodalom

- 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről
- Balázs: Bontás és közvetítés, Családi jog, 2003/2.

[24] Pál Edit: Hosszú pereskedés helyett mediáció https://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/hosszu-pereskedes-helyett-mediacio 2018 (2017.08.11.)

[25] Barcy Magdolna – Szamos Erzsébet: „mediare necesse est" A mediáció technikái és társadalmi alkalmazása. Animula kiadó, Budapest. 2002. 3. o.

- Barcy Magdolna – Szamos Erzsébet: „mediare necesse est” A mediáció technikái és társadalmi alkalmazása. Animula kiadó, Budapest. 2002.
- Borbás Eszter: Mediáció a jogi oktatásban. In: Szabó Csaba (Szerk.): Tavaszi Szél Tanulmánykötet. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest. 2018. 150. o.
- Eörsi Mátyás – Ábrahám Zita: Pereskedni rossz!, Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés – Minderva Kiadó Kft., Budapest. 2003.
- Freddie Strasser – Paul Randolph: Mediáció a konfliktusmegoldás lélektani aspektusai, Budapest, Nyitott Könyvműhely kiadó, 2005.
- Kertész Tibor – Mediáció a gyakorlatban, Miskolc, Bíbor kiadó, 2010.
- Lovas Zs. – Herczog M.: Mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés, Múzsák Kiadó, Budapest. 1999.
- Somfai Balázs: Családi mediáció, jelen és jövő. In: Kecskés László – Tilk Péter (szerk.): A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai. Pécs, PTE ÁJK. 2018.

Internetes hivatkozások:

- https://jogaszvilag.hu/rovatok/a-jovo-jogasza/az-alternativ-vitarendezesben-rejlo-lehetosegek-kulonos-tekintettel-a-penzugyi-bekelteto-testulet-tevekenysegere-i-resz (2017.08.11.)
- https://tinyurl.hu/9mvE/ (2018.03.21.)
- https://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/hosszu-pereskedes-helyett-mediacio (2018.03.20.)
- http://www.neimanmediation.com/should-i-mediate-or-go-to-court/ (2016.05.17.)
- https://www.gordontrening.hu/ (2017.06.15.)

Hohmann Balázs: Az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazásának hatása a hatósági eljárás átláthatóságára

Lektorálta: Dr. habil. Fábián Adrián

Absztrakt

A közigazgatástól, s azon belül a hatósági eljárástól évtizedek óta nyitottságot, ügyfélközpontúságot és hatékonyságot várnak el a tudományos-szakmai közösség, a kormányzat képviselői és az állampolgárok is. A nyitott jellegnek megfelelően ezek a lehetőségek egyszerre valósítják meg a közigazgatás, a hatósági szervek jogszabályokhoz kötött jogalkalmazásából eredő feladatait, biztosítják a társadalom tagjai és szerveződései számára a jogállamban mind nagyobb szerepet kapó és jelentőséggel bíró társadalmi kontroll lehetőségét, szolgálják az eljárás ügyfeleinek és egyéb szereplőinek jogos érdekeit és emellett biztosítják a hatósági eljárástól várható modern adat- és személyiségi jogvédelem megvalósulását.

A materiális értelembe vett hatékony eljárás elérése érdekében napjainkban a hatóságoknak egyre nagyobb figyelmet kell szentelniük a kommunikáció élénkítésére, melyet az ügyfeleikkel illetve az egyéb érdekeltekkel kapcsolatban folytatnak.

Az eljárásjogi megoldások korábban tapasztalható relatív zártsága, s ebből adódó merevsége számos esetben feloldható – természetesen a jogállami garanciák és jogszabályi keretek között gondolkozva - jogtudományi elemzés és az eredmények gyakorlatba való átültetése során.

A hatósági eljárás során a döntéshozatali formák diverzifikálásával, az alternatív vitarendezési módszerek szélesebb körű alkalmazása hozzásegítheti

az egyes hatósági szerveket ahhoz, hogy precízebb, a jogszabályi keretek között legmegfelelőbb döntést hozzák meg, s annak érvényesülését is mind magasabb szinten szolgálják.

I. Bevezetés

Sok tekintetben változóban van a közigazgatási hatósági eljárás és a rá vonatkozó társadalmi és jogszabályi követelmények által diktált környezet is: Európában a közigazgatási eljárásjog modellszabályai, Magyarországon a már hatályba lépett általános közigazgatási rendtartás és az ágazati jogszabályok szintézisében megújított szabályanyag nagyszabású módosításokat eredményez vagy fog eredményezni a korábbi szabályokon. A szabályozás módosításának fókuszába a jogalkotó a hatósági eljárás gyorsítását, egyszerűsítését, racionalizálását és elektronizálását tűzte ki célul az elmúlt időszakban.

A közigazgatási hatósági eljárás eddigi szabályait, követelményeit és irányait alapvetően átalakító általános közigazgatási rendtartás[1], annak tervezési dokumentumai[2], a közigazgatás bürokráciacsökkentéssel összefüggő módosítások[3], sok tekintetben egybehangzóan a korábbi fejlesztési és reform koncepciókkal a közigazgatás és azon belül a hatósági eljárás hatékonyságát szinte kivétel nélkül annak gyors és olcsó jellegében ragadja meg.

A célok rendkívül fontosak lehetnek arra tekintettel, hogy a közigazgatás tevékenységének volumene folytán a hatósági eljárás a társadalom széles tömegeit érinti, azonban önmagukban, mindenféle egyéb értékmérő nélkül

[1] Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény

[2] Pl.: Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény (Akr.) szabályozási elveit meghatározó 1352/2015. (VI. 2.) Korm. határozat

[3] Kiemelten a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel összefüggő törvénymódosításokról szóló 2015. évi CLXXXVI. törvény és a egyes kormányrendeleteknek a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel összefüggő módosításáról szóló 441/2015. (XII. 28.) Korm. rendelet

nem vagy nem teljes körűen valósíthatják meg a hatósági eljárás alapvető céljait.

A hatósági eljárásban ezeknél sokkal nagyobb hangsúlyt kell kapnia annak, hogy a hatósági döntéshozatal a jogszabályi követelmények teljes körű figyelembe vételére és alkalmazására épüljön, s ezen túlmenően, a lehetőségek figyelembevételével reflektáljon a valós körülményekre, az ügyfél szempontjaira, a köz érdekének egyensúlyára, s számos egyéb régóta megfogalmazódó, de csak az utóbbi időben kiemelt figyelemmel övezett kérdéskörre.

Európai és tengerentúli fejlődési irányokat megfigyelve, azokban az államokban, ahol a közigazgatás fejlett, magas szinten működik, a fejlesztési igények sokkal inkább a nyilvánosság és helyi közösségek hatósági döntéshozatalba való bevonására, a hatósági tevékenységek társadalmi kontrolljára és a globalizáció hatósági eljárásra való hatására, valamint annak adekvát kezelésére koncentrálnak.

Ilyen közelítésben – tehát amikor a közigazgatás társadalmasításának, transzparenciájának, hatékonyságának kérdései kiemelt szerepet kapnak a közigazgatási gyakorlat illetve a közigazgatási tevékenységekre vonatkozó szabályozás tekintetében – nagy jelentősége lehet annak, hogy a hatósági döntés, s annak meghozatalára szolgáló folyamat milyen mértékben veszi figyelembe az ügyfél vagy az egyéb érdekelt felek szempontjait. Ennek mértéke ugyanis jelentős befolyást fejthet ki a döntés ügyfél általi elfogadására, önkéntes végrehajtására, amely szintén a modern eljárásjogi szabályozások hangsúlyos eleme és kifejezett célja[4].

Még fontosabbá válhat a kérdés, ha az eljárásban nem csak az ügyfél, hanem ellenérdekelt fél is részt vesz. Az egymással versengő érdekek közötti

[4] Ld. például a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.) preambulumának negyedik bekezdését.

közvetítés által egységesített szempontok figyelembe vétele kétségkívül, törvényszerűen eredményezheti a hatósági döntés könnyebb elfogadását és ebből eredően következetes végrehajtását az esetek döntő többségében.

A lakosság és a jogalkalmazók látszólagos, az alternatív vitarendezési módszereknek a közigazgatási ténykedések tekintetében történő alkalmazhatóságával kapcsolatos érdektelensége nem a problémakör alacsony jelentőségére, hanem a közigazgatási szervekhez forduló ügyfelek hiányos jogi ismereteire, a lehetőség ismeretének hiányára, a közigazgatási szerv erre vonatkozó tájékoztatásának elmaradására, a közigazgatás más értékek iránti orientációjára (olcsó és gyors eljárás) vezethető vissza.

Ennek megfelelően a közigazgatásban dolgozó személyzet képzésével, az alternatív lehetőségek tudományos feltárásával és a jogi környezet továbbfejlesztésével, s végső soron az ügyfelek megfelelő tájékoztatásával fel lehetne zárkóztatni a magyar közigazgatást az európai mintákhoz.

Jelen tanulmány ennek megfelelően arra vállalkozik, hogy elemezze a fentiek figyelembevételéhez szükséges, közigazgatási rendszerbe illeszthető módszereket, amelyek a hazai jogrendszert figyelembe véve, de nemzetközi tapasztalatokat is alkalmazva jogszerű, a magyar jogi kultúrába beilleszthető, hatékonyan alkalmazható alternatív vitarendezési metódusokat jelentenek.

II.A mediáció és közvetítés szerepe a hatósági eljárásban

A mediáció és a közvetítés lehetőségeinek közigazgatási hatósági közegben való alkalmazhatósága hármas megközelítéssel vizsgálható a leghatékonyabban: egyrészt az alternatív vitarendezési metódusok elméletének, gyakorlatának és fejlődésének elemzésével, másrészt ezek hatósági jogalkalmazásba való helyezésével, szerepük és hatékonyságuk vizsgálatával ragadható meg.

Végül a hatósági közegbe illesztett ADR-módszerek a hatósági eljárás átláthatóságára kifejtett hatásával érdemes foglalkozni, amely

Ennek megfelelően a tanulmány első fele először az alternatív vitarendezési metódusok, különösen a mediáció és a közvetítés (másként: ADR[5] módszerek) fejlődésével, alkalmazási körével és tapasztalataival foglalkozik, majd elemzi ezeket a tapasztalatok a hatósági eljárásba való beilleszthetőségük szempontjából.

1. Az alternatív vitarendezés helye és szerepe a társadalom működésében

A társadalomra nehezedő, folyamatosan megújuló kihívások, ezek szociális, gazdasági, politikai és újabban környezet- és természetvédelmi hatásai által létrejövő konfliktusok és jogviták megelőzése és feloldása szükségessé tették a vitarendezési módszerek alternatív változatainak kifejlesztését és ezek széleskörű alkalmazását[6].

A konfliktusok kezelésének, s így a hagyományos megoldásoktól eltérő, alternatív módszerek alkalmazásának története közel egyidős az emberiség történetével[7]. Tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy a ma hagyományosnak tekintett igazságszolgáltatási, közigazgatási rendszer illetve a vitarendezés, jogviszony-alakítás csak az elsőként megjelenő, viták rendezésére szolgáló, ma alternatívnak nevezett módszerek folyományaként jelent meg. Az erőszak kizárásával megvalósuló, konfliktusok feloldására szolgáló első eljárások között elsőként említhetjük az egyeztetést, tárgyalást, amelytől már csak egy

---

[5] Alternative Dispute Resolution kifejezésből, mely kérdéskörre vonatkozó nemzetközi kutatások egyik legfőbb hívószava
Ld. például Fiadjoe, Albert: Alternative dispute resolution: a developing world perspective. Routledge, 2013. 2 o.

[6] Goldberg Stephen B. – Eric D. Green, – Frank EA Sander: Dispute resolution. Little, Brown, Boston. 1985.

[7] Blake Susan, Browne – Julie Stuart – Sime, Stuart: A practical approach to alternative dispute resolution. Oxford University Press, Oxford. 2014. 22 o.

lépésre volt a független harmadik fél bevonása, így megalapozva az ADR módszerek archetípusait[8]. Az ősi Kína az egyik alapvető bázisa volt és jelenleg is egyik legfőbb képviselője a békés vitarendezésnek, ahol olyan erőteljes társadalmi beágyazottságra tett szert, hogy ma is az igazságszolgáltatási rendszer egyik legfőbb helyettesítője, a konfliktusok rendezésének alapvető formája[9]. Ezek alapján megállapítható, hogy a közvetítés és a mediáció gyökerei évszázados múltra tekinthetnek vissza, újdonságtartalmukat inkább az újkorban beinduló újrafelfedezésük adja[10].

Világszerte, s különösen Európában az igazságszolgáltatás állami monopóliumának kiépülésével és kiterjedésével[11], az eredetileg hagyományos módszerek alternatívvá váltak, s csak a 20. század második felében kerültek vissza a tudományos vizsgálódások középpontjába, mint a hagyományos igényérvényesítés kiegészítő, helyettesítő módszerei[12].

A jogrendszerek egymás melletti fejlődésével párhuzamosan, a belső jogon túl a nemzetközi jog is alkalmazni kezdte az ADR módszereket a nemzetközi viták feloldására, a közvetítés és egyeztetés (conciliation) egyaránt hangsúlyosan megjelent ezen a színtéren és a konfliktusok háborús elintézésének egyik reális alternatívájává vált.[13]

---

[8] Barrett Jerome T. – Barrett, Joseph: A history of alternative dispute resolution: The story of a political, social, and cultural movement. John Wiley & Sons, 2004.

[9] Visegrády, Antal: Jog- és államtörténelem. Budapest, Menedzser Praxis Szakkiadó és Gazdasági Tanácsadó Kft., 2016. 72 o.

[10] Carver Todd B. – Vondra, Albert A.: Alternative dispute resolution: Why it does not work and why it does? Harward Business Review, 1994/3.

[11] Balogh László Levente: Állam és erőszak. Politikatudományi Szemle 2011/1. 122 o.

[12] Barett – Barett: i. m. 142 o.

[13] Bruhács János: Nemzetközi jog I. Általános rész. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2014. 221-238 o.

2. Az alternatív vitarendezési módszerek megjelenése a hatósági jogalkalmazás során

A mediáció és közvetítés alapvető alkalmazási területének a fenti szakirodalmi vonatkozások alapján a magánjogi, ezen belül pedig az egyes polgári jogi és elsősorban munkajogi viták rendezését jelölhetjük meg. Az ADR módszerek közjogi, közigazgatási jogi területen való alkalmazhatósága sokáig fel sem merült sem jogtudományi, sem jogalkotói megközelítésben. A módszerek ugyanis jellemzően valamilyen jog- vagy érdekvita feloldására irányultak, s mint ilyen, értelmezhetetlenek voltak hatósági jogviszonyba álló hatóság és ügyfél relációjában, hiszen a mellérendeltségi viszony nem volt elképzelhető az ügyfél alávetett pozíció miatt.

A közigazgatástól, s azon belül a hatósági eljárástól egyre erősebb szakmai érdeklődés mellett várt nyitott jelleg[14] egyik megtestesülésének tekinthetjük, hogy az a merev szereptartás, amely a hatósági jogviszonyon alapuló alá-fölérendeltségből törvényszerűen következett, modern viszonyok között már nem volt összeegyeztethető a közigazgatás felé mutatkozó elvárásokkal.

A rendészeti jellegű közigazgatás[15] időszakában elképzelhetetlen lett volna az a konstelláció, hogy az állam szinte minden közhatalmi funkcióját ellátó közigazgatás[16] figyelembe vegye az akkor még alattvalói státuszban levő jogalanyok – mára ügyfelek - szempontjait, illetve törekedjen egy konszenzusos megoldás kialakítására akár az eljárásban szereplő személyek között, akár a hatóságok és e személyek között.

---

[14]Doornbos Martion: Good governance: The rise and decline of a policy metaphor? In: Journal of Development Studies 37.6, 2001. 101. o.

[15] Fábián, Adrián: Közigazgatás elmélet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011. 122 o.

[16] Szamel Lajos: A rendészet a közigazgatás rendszerében. In: Állam és Igazgatás, 1985/11. 967 o.

Az alternatív vitarendezési megoldások közigazgatási alkalmazásához arra volt szükség, hogy alapvető változás következzen be a hatósági eljárásokhoz kapcsolódó közhatalom gyakorlás módszertanában[17]. Ennek köszönhetően az egyes közigazgatási rendszerek koncepcionálisan[18] már nem minden esetben közelítettek az ügyfelekhez az eredeti hatalmi pozíciójukból, s kevésbé érezték szükségét annak, hogy a közigazgatás alapvető funkciójaként megjelölt közérdek megvalósítását és védelmét mindenáron – jogi vagy más, akár fizikai - kényszer segítségével érjék el. Ehhez azonban történelmi léptékben is viszonylag hosszú időre[19], a rendészeti jellegű közigazgatás ügyfélközpontúvá válására, s olyan újszerű meggondolások[20] tudományos vizsgálatára majd gyakorlati alkalmazására volt szükség, mint például a governance[21] és annak hatása.

3. Az ADR módszerek hatósági eljárásban való érvényesülésének dimenziói

3.1.Horizontális dimenzió

Az ADR módszerek horizontális érvényesüléséről beszélhetünk, amikor a hatósági eljárásban az ügyfelek között történik alkalmazásuk. Ilyen esetben két, – eljárási jogait és kötelezettségeit tekintve – egymással azonos vagy közel azonos pozícióban álló félről beszélünk. Nem ritka a multipozíció, tehát amikor az ellentétes érdekek egyik, illetve másik oldalán több fél, sőt a

[17] Ivancsis Imre, Fábián, Adrián: Hatósági jogalkalmazás a közigazgatásban. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2013. 140 o.
[18] Kettl Donald F.:The transformation of governance: Globalization, devolution, and the role of government. Public Administration Review 60/6., 2000. 488-497 o.
[19] Rosenbloom David H., Goldman, Deborah D..: Public administration: Understanding management, politics, and law in the public sector. New York: McGraw-Hill, 1993.
[20] Bingham Lisa Blomgren, Nabatchi, Tina, O'Leary, Rosemary: The new governance: Practices and processes for stakeholder and citizen participation in the work of government. Public administration review 65.5, 2005. 547-558 o.
[21] Kettl Donald F.: The transformation of governance: Public administration for the twenty-first century. Baltimore, John Hopkins University Press, 2015.

hatósági eljárás megszokott ügyfélkörén kívül, adott esetben akár több közérdeket, társadalmi csoportot vagy egyéb érdeket képviselő szervezet is felléphet[22].

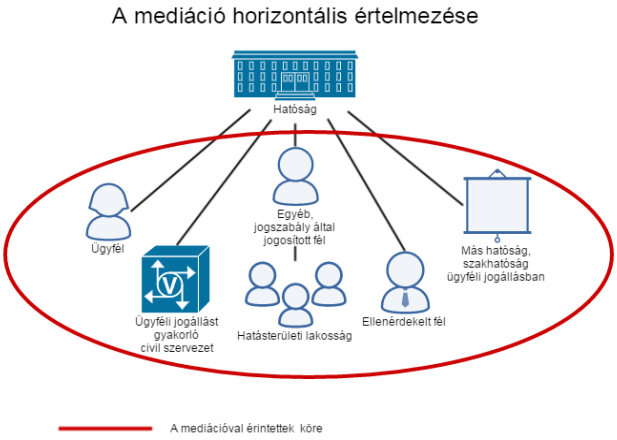

1. ábra – A mediáció horizontális értelmezése (forrás: saját szerk.)

A hatóság alapvető feladata ebben az esetben az, hogy elősegítse a különböző érdekű felek kompromisszumának létrejöttét, akár az eljárás keretében, akár azon kívül. A közvetítés eredményét tartalmazó egyezséget rendszerint a hatóság jogi kötelezőerővel bíró határozatba foglalja vagy más módon hitelesíti, így garantálva az egyezség teljesítését. Az Ákr. ügyféli jogállásra vonatkozó szabályai jelentősen szűkíti az érintettek körét, így ágazati felhatalmazás hiányában az ábrán felsorolt érdekelti kör jóval szűkebb lehet, akadályozva így a dimenzió érvényesülését.

[22] Ideértve a civil szervezetek ügyféli jogállását, a közigazgatás működésének társadalmi kontrollját ellátó jogintézményeket és az egyéb érdekképviseletek fellépését is egyedi hatósági eljárás során.

3.2. Vertikális dimenzió

Amíg a mediáció horizontális megközelítése rendkívül közel állt a módszer eredeti alkalmazási területéhez, tulajdonképpen csak a hatósági közreműködés és elismerés jelentett többletet a magánjogi területen alkalmazott módszertannál, addig a mediáció vertikális megközelítése merőben új értelmezési kérdéseket nyithat meg.

Ebben a megközelítésben ugyanis az egyezség nem az egyes ügyfelek, s más hasonló státusszal rendelkező személyek és szervezetek között jön létre, hanem az ügyfél és a hatóság vonatkozásában. Ennek köszönhetően a hatóság, korábbiakban vázolt erőteljes, akár kényszer alkalmazására is alkalmazható jogosítványai kevésbé érvényesülnek ebben a viszonylatban, mint egy hagyományos rend szerint zajló hatósági eljárásban.

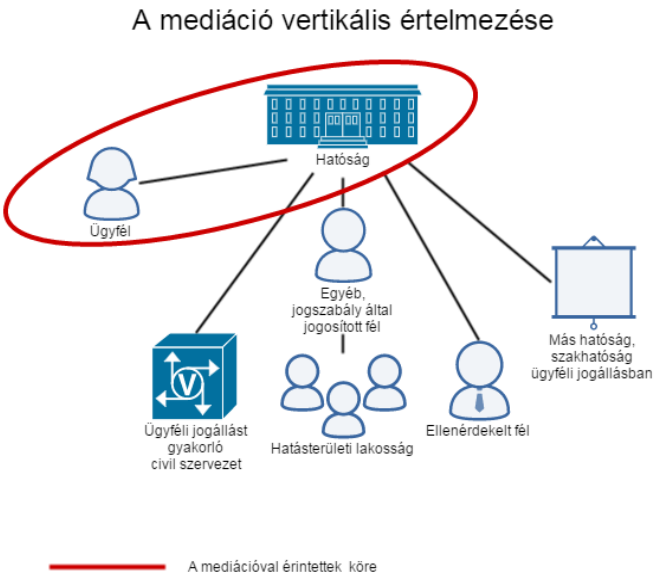

2. ábra – A mediáció vertikális értelmezés (forrás: saját szerk.)

A hatóság szerepköre nagyban változik a horizontális verzióhoz képest: a hatóságnak ebben a viszonylatban nem csak az lesz a feladata, hogy elősegítse

az egyezség létrejöttét, hanem saját maga is részese lesz annak. A közjog-, és a magánjog határán mozgó megoldásnak alapvetően az lesz a hatása, hogy a hatóság ebben a jogviszonyban elsősorban nem hatóságként, hanem kvázi szerződő félként fog szerepelni, s hatósági eljárás keretében vizsgált ügyben elsősorban az egyezségből eredő – jellemzően magánjogi természetű - kényszerítő eszközökkel fog élni, s csak ezek hatástalansága esetén lép fel újra hatósági szerepkörének ellátásához jogszabályok által biztosított közjogi kényszerítő eszközök segítségével. A hatóságnak ebben a szerepkörben természetesen nemcsak a köz érdekét kell érvényre juttatni a jogszabályok következetes érvényesítése mellett, de az eljárás további résztvevőinek szempontjaira is figyelmet kell fordítania, akár részt vesznek a közvetítés folyamatában, akár nem.

A közvetítés végeredménye szerint létrejöhetnek hagyományos egyezségi megállapodási formában[23], de számos esetben egy rendkívül különleges, a létrehozás folyamatának nyomait magánhordozó hatósági szerződés[24] keretében, amely egyszerre hordoz magán közjogi- és magánjogi jellemzőket is.

[23] Amely fogalmat a magyar közigazgatási eljárásjog jellemzően csak ügyfél-ügyfél relációjában használ.

[24] Vagy ahogy az angolszász angol jogi irodalomban megjelenik: „administrative contract”.
A szerződés rendkívül nehézkes körül határolása, meghatározhatósága számos tudományos kutatás témáját képezte:
Jun C. H. E. N.: "Impact and Response: Reconstruction of Administrative Law System in the Context of Public-private Cooperation." Journal of Guangxi Normal University (Philosophy and Social Sciences Edition) 2013/1.

IV.A hatósági eljárás átláthatóságának körülhatárolása

Az átláthatóság fogalmának jogi jellegét, egyes fogalmi elemeit rendkívül nehéz egzakt formában megragadni, mert a fogalom erősen szubjektív jellegű elemeket is magába foglal[25].

Ettől függetlenül elkülöníthető egy olyan fogalmi „mag", amely a jogtudományi tanulmányozás szempontjából elkülöníti a fogalmat más fogalmaktól. Ezt az alábbiak szerint fogalmazhatjuk meg, a fenti szakirodalmi hivatkozásokra is tekintettel:

Az átláthatóság jogi értelemben olyan alkotmányos és jogállami követelmény, amely arra irányul, hogy az átláthatóság alanya számára az átláthatóság tárgyát felfoghatóvá, érthetővé és folyamatában is értelmezhetővé tegye.

Nyilvánvalóan az átláthatóság gyakorlati megvalósulásához szükséges az, hogy az átláthatóság tárgya (jelen esetben az államilag szervezett társadalom és azon belül jellemzően az államszervezet) valamilyen mértékben nyitott legyen az átláthatóság alanyának irányába, ellenkező esetben nem beszélhetünk átláthatóságról.

Egyszerűsítve a fogalom értelmezését – a leggyakrabban alkalmazott állampolgár-államszervezet viszonylatban alkalmazva a fenti definíciót, közelítve a szűkebb tárgykörünkhöz – az államszervezet átláthatósága azt jelenti, hogy az államszervezet egyes szervei, így különösen a közhatalmat gyakorló szervek működésüket a nyitottságnak rendelik alá és ennek megfelelően a szükséges mértékben a nyilvánosság bevonásával[26], az állampolgárok tájékoztatásával, tudatosságának kialakítására is figyelmet szentel.

---

[25] Birchall C.: Radical transparency?. Cultural Studies?. Critical Methodologies, 14(1), 2014, 78-81. o.

[26] Dror Y.: Transparency and openness of quality democracy. Openness and transparency in governance: Challenges and opportunities, 1999, 25-27. o.

Az átláthatóság megteremtése ennek megfelelően egyszerre jogalkotási, jogalkalmazási illetve politikai és ehhez kapcsolódó kommunikációs feladat.

Jogalkotási szempontból az átláthatóság – ugyan jogáganként más és más, eltérő követelmények és elvárások mellett, de azonos célok mellett – átfogó szabályozási igényt kíván meg a jogalkotótól, mert az átláthatóság gyakorlati megvalósulásának lehetősége csak ebben az esetben várható. Elegendő lehet egy államilag szabályozott viszony (jellemzően az állam saját szervezetrendszerén belüli vagy az állam illetve egyes állami szervek és az állampolgárok közötti jogviszony) anyagi-, eljárásjogi szabályozásának vagy más felosztásban ehhez kapcsolódóan anyagi, alaki és szervezeti normák egyetlen eleme, rendelkezése ahhoz, hogy a teljes jogviszony illetve az államműködés adott speciális területének átláthatóságát korlátozza vagy akár meg is szüntesse. Ez szupranacionális és nemzetközi jogalkotás tekintetében ugyanúgy érvényesülő tétel lehet, mint a tagállami, nemzeti jogalkotás esetében.

A hatósági eljárás szempontjából döntő jelentőségű jogalkalmazási nézőpont tekintetében a fentiekben kifejtetetteknek megfelelően már eleve függő helyzetről beszélhetünk, hiszen a jogalkalmazás során alapvetően akkor alakíthatóak e tevékenység átláthatóságához vezető folyamatok, ha a jogalkalmazási tevékenységet létrehozó és alakító jogszabályi környezet megteremti erre a lehetőséget. Zárt, „titkokat őrző” szabályozás esetén a jogalkalmazás, funkciójából eredően már csak e zártságra törekvő jogszabályi rendelkezések következetes végrehajtására törekedhet[27], ettől való eltérési lehetőségei rendkívül korlátosak.

Az esetek csak egy részét fedi le a szorosabb értelemben vett jogalkalmazói tevékenység, az átláthatóság tekintetében emellett legalább ilyen gyakran

[27] Mos, R. D.: Executive Branch Legal Interpretation: A Perspective from the Office of Legal Counsel. Administrative Law Review, 2000. 1326-1330. o.

felmerülő kérdéskör az, amikor politikai és ahhoz kapcsolódó folyamatokról van szó. Követelmények tekintetében ugyanazokat említhetjük meg, mint a fentiekben, azonban azok szintje akár magasabban is lehet, hiszen a jogalkalmazó tevékenységgel ellentétben a politikai jellegű folyamatok és azok szereplői aktívan részt vesz a döntéshozatalban és a jogalkotásban is[28].

Nem hunyhatunk szemet a jól kivitelezett, teljeskörű és befogadó számára is érthető kommunikáció szükségessége felett sem, ha átláthatóságról van szó. Az átlátható szabályozási környezet és az ez alapján transzparens módon végzett jogalkalmazás csak akkor töltheti be szerepét, ha a szélesebb értelembe vett társadalmi környezet megfelelő tájékoztatást kap a jogalkalmazási és politikai tevékenység minden fontosabb részletéről[29], nyilvánvalóan az adatvédelmi és egyéb titokvédelmi szabályok betartása mellett, de nem e szabályok keretei mögé bújtatva a tevékenység legfontosabb adatait.

Az átláthatóság fogalmának fentiek szerinti megalapozása mellett figyelmet kell szentelni az államműködés és ezen belül a hatósági eljárás átláthatóságának jogi értelembe vett tárgyára, melyet jellemzően a jogbiztonság fennállásában és fenntartásában[30], az államszervezet működésének megismerhetőségében[31], a közérdekű ügyek megismerhetőségében és lehetőség szerinti alakításában[32] valamint az

---

[28] Mattozzi A., & Merlo, A.:The transparency of politics and the quality of politicians. American Economic Review, 97(2), 2007. 311-315. o.

[29] Fairbanks J., Plowman, K. D., & Rawlins, B. L.: Transparency in government communication. Journal of Public Affairs, 7(1), 2007. 23-37. o.

[30] Prechal S., & De Leeuw, M.: Dimensions of Transparency: the building blocks for a new legal principle?. Review of European Administrative Law, 1(1), 2007, 51-62. o.

Ebbesson, J.: The rule of law in governance of complex socio-ecological changes. Global Environmental Change, 20(3), 2010, 414-422. o.

[31] Birchall C.: Transparency, interrupted: Secrets of the left. Theory, Culture & Society, 28(7-8), 2011, 60-84. o.

[32] Fairbanks J., Plowman, K. D., & Rawlins, B. L. (2007). i.m. 30-35. o.

Mergel I.: Social media in the public sector: A guide to participation, collaboration and transparency in the networked world. San Francisco. John Wiley & Sons. 2012. 320 p., 258-275. o.

igazságszolgáltatási és hatósági tevékenység áttekinthetőségében[33][24] jelölhetjük meg.

V. Az ADR-módszerek alkalmazásának hatásai az eljárás átláthatóságára

A fenti meghatározások szerint az ADR-módszerek hatását az alábbiak szerint határozhatjuk meg:

- a mediációnak, közvetítésnek nagy szerepe van az ügyek hatékony, széleskörű elfogadtathatóságában a felek érdekeinek jogszerű szintézisének köszönhetően. Emellett kiemelhető a közvetítés előnyeként módszer viszonylagos gyorsasága, a felek rendelkezési jogának kiterjesztése, a kevésbé képviselt szempontokat is figyelembevevő döntéshozatal,
- azokban a hatósági eljárásokban, ahol már alkalmazást nyertek a mediatív, közvetítő jellegű technikák, ezek mind kiválóan működnek, tartalmilag magasabb értékűvé, könnyebben követhetőbbé, ügyfélközpontúvá teszik az eljárások lefolyását. Éppen ezért ösztönözni kell más eljárástípusokban is bevezetését, ha arra az ügytípus ügyeinek természete általánosságban lehetőséget teremt, s nem ellentétes az eljárás alapvető céljával,
- a korábbi hatósági közvetítés (vertikális mediáció), illetve az általánosságba vett egyezségkötési kísérlet kötelezettségének teljesítése során a hatóságnak kifejezetten aktív szerepet kell betöltenie és ezáltal javulhat a kommunikáció hatóság és ügyfél között: ha egy

[33] Wehner J., & De Renzio, P.: Citizens, legislators, and executive disclosure: The political determinants of fiscal transparency. World Development, 41, 2013, 96-108. o.
Jaeger P. T., & Bertot, J. C.: Transparency and technological change: Ensuring equal and sustained public access to government information. Government Information Quarterly, 27(4), 2010, 371-376. o.

mód van rá, biztatni kell a feleket a közvetítés alkalmazására – kerüljön sor arra akár eljáráson belül, akár azon kívül. Vertikális egyezség megközelítése szempontjából a hatóságnak, ha észleli az ügyféllel való konfliktushelyzet kialakulását, eszkalálódását, saját magának kellene a hatósági közvetítő eljárásának alkalmazását kezdeményezni, s nem csupán jogot kell biztosítani az ügyfélnek erre a lehetőségre. Így megelőzhető válik egy vitás helyzetben hozott elsőfokú határozat megfellebbezése vagy – az Ákr. rendszerében rendes jogorvoslati szerepet nyerő - bírósági felülvizsgálata, növelhető az együttműködés a hatóság és az ügyfelek között,

- ahhoz, hogy a fenti célkitűzéseket az egyes hatósági szervek meg tudják valósítani, szükség van arra, hogy az egyre inkább intézményesülő személyzeti fejlesztések, képzések során nagy hangsúly kerüljön a közszolgálatot ellátók magas szintű, probléma- és konfliktusorientált képzésére, amelynek keretében figyelmet kell szentelni a mediatív, közvetítési lehetőség személyi (elsősorban tudásbéli) feltételeinek megalapozásának, amely szintén hozzájárulhat az eljárás átláthatóvá tételéhez a tudáskészlet fejlesztésével,
- nagy fontosságú, hogy nem elég a közigazgatás a fentiekben előirányozott fejlesztése, hanem szükséges ezeket az intézkedéseket társadalmasítani, a lakosság tudatába átültetni, szemléletformáló kampányokat bevezetni, s minden más olyan intézkedést megtenni, amely szükséges ahhoz, hogy a laikus jogalanyok tisztába legyenek a közvetítés lehetőségeivel. Ameddig ez nem történik meg, a mediatív technikák nem is fognak jól funkcionálni, mert az ügyfelek nem fogják ismerni, s ezáltal alkalmazni ezeket a módszereket a hatósági eljárás során.

VI. Összegzés

A 21. század közigazgatása a folyamatosan változó életviszonyok és globális szinten is mérhető kihívások felmerülése miatt szükségképpen állandó alkalmazkodásra kényszerül. Mindezt lehet olyan megközelítésből szemlélni, amely az újszerű viszonyokat negatív tendenciaként értékeli, s annak a közigazgatás működése során felmerülő többleterőforrás szükségletére, bevezetésekor törvényszerűen észlelhető rendszeridegen jellegére koncentrál.
Ha azonban a megújuló viszonyokat, mint a közigazgatás legfontosabb fejlesztési mozgatórugóit értelmezzük, s kényszerű feladat helyett lehetőségként kezeljük ezeket, a változások kezelésére bevezetett újszerű módszerek fontos innovációs tényezőként hathat közre a mindenkori közigazgatási rendszer hatékonyabbá tétele során.
Az alternatív vitarendezési metódusok – így legfőképpen a mediáció – alkalmazása is ilyen megközelítésben értelmezhető leginkább helyesen: prima facie a közigazgatástól, s különösen a hatósági jogalkalmazástól rendkívüli mértékben idegen, erőteljes magánjogi elemekkel operáló, a közigazgatási jogviszony hagyományos elemeivel látszólag nem összeegyeztethető megoldásokról van szó. Ha azonban a hatósági eljárás tárgyát képező ügy végleges eldöntése, a felek által könnyebben elfogadható, saját szempontokat is tükröző egyezség erőteljes legitimáló hatása, a hatósági kényszer háttérbe szorítása felől közelítjük az ADR módszerek hatékonyságát, a hatósági döntéshozatal egy már részben jelenlevő, de hihetetlen fejlődési lehetőséget jelentő részeként tekinthetünk a módszerekre, amely végsősoron hozzájárulhat az eljárás átláthatóvá tételéhez.

Felhasznált irodalom

- A egyes kormányrendeleteknek a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel összefüggő módosításáról szóló 441/2015. (XII. 28.) Korm. rendelet
- A közigazgatási bürokráciacsökkentéssel összefüggő törvénymódosításokról szóló 2015. évi CLXXXVI. törvény
- A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény
- Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény
- Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény (Akr.) szabályozási elveit meghatározó 1352/2015. (VI. 2.) Korm. határozat
- Balogh László Levente: Állam és erőszak. Politikatudományi Szemle 2011/1. 122 o.
- Barrett Jerome T., és Barrett, Joseph. A history of alternative dispute resolution: The story of a political, social, and cultural movement. John Wiley & Sons, 2004.
- Bingham Lisa Blomgren, Nabatchi, Tina, O'Leary, Rosemary: The new governance: Practices and processes for stakeholder and citizen participation in the work of government. Public administration review 65.5, 2005. 547-558 o.
- Birchall C. : Transparency, interrupted: Secrets of the left. Theory, Culture & Society, 28(7-8), 2011, 60-84. o.
- Birchall C.: Radical transparency?. Cultural Studies?. Critical Methodologies, 14(1), 2014, 78-81. o.
- Blake Susan, Browne, Julie, és Sime, Stuart. A practical approach to alternative dispute resolution. Oxford University Press, 2014. 22 o.

- Bruhács János: Nemzetközi jog I. Általános rész. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2014. 221-238 o.
- Carver Todd B., Vondra, Albert A.: Alternative dispute resolution: Why it does not work and why it does? Harvard Business Review, 1994/3.
- Doornbos Martion: Good governance': The rise and decline of a policy metaphor?. Journal of Development Studies 37.6, 2001. 101 o.
- Dror Y. : Transparency and openness of quality democracy. Openness and transparency in governance: Challenges and opportunities, 1999, 25-27. o.
- Ebbesson J.:The rule of law in governance of complex socio-ecological changes. Global Environmental Change, 20(3), 2010, 414-422. o.
- Fábián Adrián: Közigazgatás elmélet. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2011. 122 o.
- Fairbanks J., Plowman, K. D., & Rawlins, B. L.: Transparency in government communication. Journal of Public Affairs, 7(1), 2007, 23-37. o.
- Fiadjoe Albert. Alternative dispute resolution: a developing world perspective. Routledge, 2013.
- Goldberg Stephen B., Eric D. Green, and Frank EA Sander. Dispute resolution. Boston: Little, Brown, 1985.
- Ivancsics Imre, Fábián, Adrián: Hatósági jogalkalmazás a közigazgatásban. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2013. 140 o.
- Jaeger P. T., & Bertot, J. C.: Transparency and technological change: Ensuring equal and sustained public access to government information. Government Information Quarterly, 27(4), 2010,371-376.
- Jun C. H. E. N. "Impact and Response: Reconstruction of Administrative Law System in the Context of Public-private

Cooperation." Journal of Guangxi Normal University (Philosophy and Social Sciences Edition) 2013/1.

- Kettl Donald F.: The transformation of governance: Public administration for the twenty-first century. Baltimore, John Hopkins University Press, 2015.
- Kettl Donald F.:The transformation of governance: Globalization, devolution, and the role of government. Public Administration Review 60/6., 2000. 488-497. o.
- Mattozzi A., & Merlo, A.: The transparency of politics and the quality of politicians. American Economic Review, 97(2), 2007. 311-315. o.
- Mergel I.: Social media in the public sector: A guide to participation, collaboration and transparency in the networked world. San Francisco. John Wiley & Sons. 2012. 258-275. o.
- Moss R. D.: Executive Branch Legal Interpretation: A Perspective from the Office of Legal Counsel. Administrative Law Review, 2000, 1326-1330. o.
- Prechal S., & De Leeuw, M: Dimensions of Transparency: the building blocks for a new legal principle?. Review of European Administrative Law, 1(1), 2007, 51-62. o.
- Rosenbloom David H., Goldman, Deborah D..: Public administration: Understanding management, politics, and law in the public sector. McGraw-Hill, New York. 1993.
- Szamel Lajos: A rendészet a közigazgatás rendszerében. Állam és Igazgatás, 1985/11. 967 o.
- Visegrády Antal: Jog- és államböcselet. Budapest, Menedzser Praxis Szakkiadó és Gazdasági Tanácsadó Kft., 2016. 72 o.

- Wehner J., & De Renzio, P.: Citizens, legislators, and executive disclosure: The political determinants of fiscal transparency. World Development, 41, 2013, 96-108. o.

Mészáros Pál Emil: A rendelkezési jog aspektusai az elsőfokú eljárásban – különösen a kereseti kérelem benyújtására, módosítására

Lektorálta: Prof. Dr. Nochta Tibor

I. Bevezető

A polgári jog által körülhatárolt jogainkat, a polgári jogi jogvita keretében csak úgy tudjuk megvédeni, ha igénybe vesszük a polgári eljárásjog által számunkra kínált jogvédelmi eszközöket. Ezen eljárások megfelelő szintű és minőségű szabályozása magas relevanciaszinttel rendelkezik, hiszen a megfelelő eljárásjogi szabályozás hiánya esetén a polgári jog által biztosított anyagi jogaink körülhatárolt jogaink kiüresednének.[1]

A jogalkotó szerint új polgári perrendtartást azért volt szükséges megalkotni, mivel a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (továbbiakban: régi Pp) ugyan már nem azt a szocialista perjogot és az abba belefoglalt célt – nevezetesen az anyagi igazság kiderítését - tartalmazta, amely érdekében létrejött a törvény, hanem az eljárás jogszerűsége volt a cél, azonban a törvény többszöri és jelentős módosításai oda vezettek, hogy a törvény már nem alkotott egy egységes eljárásjogi szabályozást. A törvény szabályozási elemei mégis behatárolják a módosítási lehetőségeket, mivel a folyamatos módosítások a törvény koherenciáját megszüntetik, valamint nem adnak lehetőséget a perjog továbbfejlesztésére, korszerűsítésére. A régi Pp.-t több

[1] Rónai Orsolya: Az Európai polgári eljárásjog jelenkori állapota, Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében c. doktorandusz tanulmánykötet 3. számában található, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014. 193. o.

mint százszor módosították, amely a jogértelmezés nehézségeihez vezetett, valamint az elmúlt években az igen erőteljes jogalkotás miatt megújult a szabályozási környezet. Azonban ezen új jogszabályok alap vagy háttérjogszabályaként[2] [3] [4] – a polgári perrendtartásról szóló törvény kerül alkalmazásra, ezért ezen eljárások hatékony és időszerű lefolytatásához elengedhetetlen egy új törvény megalkotása.[5]

Wopera Zsuzsa, a polgári perrendtartás reformjáért felelős miniszteri biztos szerint nem az a gond a még hatályos polgári perrendtartással, hogy az 1952. évben lépett hatályba, hanem hogy a polgári eljárásban az egységes perszerkezet érvényesül, amely lehetővé teszi azt, hogy adott esetben akár közvetlenül a tárgyalás berekesztése előtt a felek keresetüket megváltoztassák, új bizonyítékot tárjanak a bíróság el és így az eljárás lezárása helyett annak elhúzódását eredményezi ez a fajta perbeli magatartás.[6] Véleményem szerint az új eljárásjogi szabály létrehozásának indoka a két indoklásban közösen, nem pedig külön-külön keresendő. Az új jogszabályi környezet és a bírósági eljárások elhúzódásának megakadályozása közösen alapozza meg új jogszabály megalkotását, mivel ezek az indokok összefüggnek, tekintettel arra, hogy amennyiben az egyes joganyagok szervesen kapcsolódnak a polgári perrendtartáshoz, akkor azok megfelelően tudják a bírósági eljárás helyett más eljárásokra utalni az esetlegesen felmerülő jogi konfliktusokat, amelynek köszönhetően a bíróságok ügyterhe is csökken.

A 2016. évi CXXX. (Továbbiakban: Pp.) törvény elfogadásával a törvényhozó több koncepcionális változást is eszközölt a régi PP.-hez képest, mint például

---

[2] a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi III. törvény

[3] a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény

[4] a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény

[5]http://www.kormany.hu/download/f/ca/30000/20150128%20Az%20%C3%BAj%20polg%C3%A1ri%20perrendtart%C3%A1s%20koncepci%C3%B3ja.pdf

[6] http://www.jogiforum.hu/hirek/37069

a professzionális per, a perkoncentráció elve vagy például az osztott perszerkezet. Itt kell megemlítenünk, hogy a szocialista perjog értelmében az osztott perszerkezet az eljárásokat csak lassította, mivel formalizmusával és bonyolultságával a peres eljárás hatékonyságát csökkentette.[7] Az osztott perszerkezet újbóli bevezetését a jog által szabályozott életviszonyok drasztikus megváltozása és az elmúlt évtizedben megfigyelhető peres eljárások meghosszabbodása indokolta, mivel az eljárások egyes szakaszainak formális lezárása a perelhúzás „taktikáját" ellehetetleníti.

A Pp. 2015-ben elfogadott koncepciója egyértelművé tette, hogy szükséges az alapelveket külön a kódexben is szabályozni, hiszen azok kiemelt szerepet töltenek be a törvény alkalmazásában, értelmezésében illetve esetleges későbbi fejlesztésében. A Pp. alapelveket tartalmazó fejezet kizárólag azokat az alapelveket nevesíti, amelyek a peres eljárás egészében érvényesülnek – tehát nem csak egy meghatározott eljárási részt befolyásolnak, mint például a szabad bizonyítás elve, amely csak és kizárólag a bizonyítási eljárásra korlátozódik – illetve amelyeknek az egész törvényre nézve hatásuk van. Ezek az elvek az eljárási törvény egészét, tehát minden részletszabályt áthatnak. Megállapítható, hogy a törvény – a jogalkotó indokolása és annak vizsgálata alapján is – törekedik az alapelvek számának csökkentésére valamint mindél magasabb absztrakciós szint elérésére, annak érdekében, hogy az alapelvek alkalmazása minden részletszabályra lehetséges legyen. [8]

Az alapelvekkel kapcsolatban fontos megjegyeznünk, hogy az egyik legfontosabb elv – véleményem szerint a legfontosabb elv – a felek rendelkezési elve, amely a leginkább kifejezi a feleknek és a bíróságnak a per tárgyához való viszonyát. A bíróság és a felek viszonya a polgári per olyan

---

[7] Szilbereky Jenő: A Polgári Eljárás Funkciója és Hatékonysága, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1977, 238-239 o.

[8] Nagy Adrienn – Wopera Zsuzsa (Szerk): Polgári eljárásjog I., Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2017. 35-36 o.

alapkérdése, amelynek helyes megoldása évszázadok óta foglalkoztatja a polgári eljárásjog művelőit. A kérdésre adandó válasz alapján a polgári pernek *két alaptípusát* különböztethetjük meg: az egyikben a peres felek általában korlátozás nélkül rendelkezhetnek a perbe vitt anyagi és eljárási jogaik felett, sőt a per menetének az irányítása is az ő kezükben van, míg a másik esetben a bírói hatalom, a hivatalbóliság érvényesül a per során, nemegyszer a felek akarata ellenében is. A modern polgári perjog történetében e két alaptípusnak többféle változata alakult ki. A hetvenes-nyolcvanas évek polgári eljárásjogi reformjai, illetve reformtörekvései során a liberális értékeket őrző polgári perrendtartásoknál (francia, német, olasz) a bírói felelősséget növelı, míg a szocialista polgári eljárásjogban – ha sokkal halványabban is – a felek felelősséget növelı irányzatok bontakoztak ki. A kilencvenes évektől kezdve már *az eljárási modellek konvergenciájáról* beszélhetünk. A volt szocialista országokban megkezdődött a bíróságok polgári perbeli szerepének a csökkentése, a bíróság és a peres felek viszonyában a túlméretezett bírói hatalom leépítése. Ugyanakkor a liberális permodell fellegvárát jelentı common law jogrendszerben kibontakozott a „judicial case management" gondolata, amely a bírót ki akarja mozdítani a hagyományos passzivitásából. A fejlődés mindkét irányból a kiegyensúlyozott bírói hatalom, a felek és a bíróság modern együttműködése felé tart.[9]

Napjainkban a legnagyobb indukáló erő az Európai Unió, mivel az egységes piac elérése, tökéletesítése érdekében a polgári igazságszolgáltatásban is jelentős előrelépés történt és ennek megfelelően - illetve annak, hogy az egyes tagállamokban folytatott eljárások során hozott határozatokat más tagállamok bíróságai, hatóságai is elfogadják, végrehajtsák – az egyes tagállami eljárásjogi kódexeket is közelíteni kell egymáshoz véleményem szerint. A tagállami

[9] Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 11 o.

eljárási kódexek – amelyekben szerepel – az alapelvek szabályozása, annak egymáshoz való közelítése lenne az üdvözlendő, hiszen ezek az alapelvek az egész eljárást áthatják és azok egymáshoz való közelítésével egyben az egyes eljárásjogi jogintézmények szabályozása, alkalmazása is közelítene egymáshoz. Jelen tanulmányomban célom, hogy a rendelkezési alapelv egyes jogintézményekre gyakorolt hatását, megjelenését esetleges szerepét határozzam meg.

II.A rendelkezési alapelv jelenlegi szabályozása, viszonya az 1952. évi III. törvényhez

Ahogy azt már a bevezetőben említettem az alapelvek szabályozása a régi Pp.-hez képest sokkal inkább általánosabb, tömörebb, mivel a jogalkotó célja az volt, hogy az alapelveket minél magasabb absztrakciós szinten helyezze el. A régi Pp. 3. § (1) és (2) bekezdése szerint:

„A bíróság a polgári ügyek körében felmerült jogvitát erre irányuló kérelem esetén bírálja el. Ilyen kérelmet - ha törvény eltérően nem rendelkezik - csak a vitában érdekelt fél terjeszthet elő.
A bíróság - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van. A bíróság a fél által előadott kérelmeket, nyilatkozatokat nem alakszerű megjelölésük, hanem tartalmuk szerint veszi figyelembe.”

Ez volt a rendelkezési alapelv korábbi megfogalmazása, amelyben láthatjuk, hogy a jogalkotó pontosan meghatározta azt, hogy csak kérelem esetén van helye a polgári peres eljárásnak – ez a kérelemre történő eljárás elvének felel meg – valamint a törvény kimondta, hogy a bíróság a felek kérelmén – a

kérelemhez kötöttség elvén - nem terjeszkedhetett túl. A régi Pp. alatt megalkotott jogirodalmi illetve jogalkotói megállapítások álláspontom szerint továbbra is érvényesek, hiszen a Pp alapján is az fogalmazható meg, hogy a rendelkezési elv a fél jogát jelenti az eljárás megindítására, a már megindított eljárásban az eljárás személyi és tárgyi kereteinek, valamint részben a menetének a meghatározására.

Az Alkotmánybíróság több határozatában foglalkozott a rendelkezési elv fogalmának a meghatározásával, mint például: 8/1990. (IV. 23.) AB határozat, 9/1992. (I. 30.) AB határozat, 1/1994. (I. 7.) AB határozat. Ezek szerint az eljárásjogi értelemben vett fél rendelkezési joga az alkotmányos önrendelkezési jog egyik aspektusa, eljárásjogi vonatkozása, amely az egyén autonómiáját érinti, illetve azzal kapcsolatos. A jogvitában érdekelt félnek alkotmányos joga van arra, hogy ügyét bíróság elé vigye.[10] A fél rendelkezési joga, mint az önrendelkezés alkotmányos jogának eljárásjogi aspektusa, tartalmazza azt a jogosultságot is, hogy a fél a perbe vitt anyagi és eljárási jogaival szabadon rendelkezzen. A félnek szabadságában áll a peranyag „szolgáltatásában" való döntés jogosultsága is. Ugyanakkor a rendelkezési elv egyben azt is jelenti, hogy a bíróság egyes perbeli cselekményeket a felek (vagy az egyik fél) rendelkezése alapján köteles elvégezni.[11]

Meg kell jegyeznünk, hogy a régi Pp. totális diktatúra csúcspontján, az erőszakos szovjetisítés legnyomasztóbb éveiben keletkezett, így az egész kódexet átható szovjet minta érvényesült, amely legerőteljesebben éppen az alapelvek esetében volt megfigyelhető. A jogalkotók a szovjet polgári eljárás alapelveit csaknem szószerinti fordításban vették át és a legfontosabbakat egy külön fejezetben a törvény élén helyezték el. Így került az alapvető elvek közé

[10] 1952. évi III. törvény 3. § kommentár
[11] Magyary Géza: Magyar polgári perjog. Budapest, évszám nélküli 2. kiadás 218. o.

a per megindításában kifejezésre jutó szocialista rendelkezési elv.[12] Az 1953. január 1. napján hatályba lépő polgári perrendtartásban szabályozott rendelkezési elv tartalma, azonban nem összekeverendő a Pp. hatályba lépését megelőzően érvényben lévő rendelkezési elv tartalmával, hiszen azt az 1995. évi és az 1999. évi polgári perrendtartás novellái tartalmukban teljesen átszabták, mivel a rendszerváltást követően nem kellett már a szovjet mintának megfelelni. A régi Pp. indokolása az ülnökrendszer bevezetése mellett második legfontosabb szempontként a rendelkezési elv új felfogásának, tartalmának a polgári eljárásjogban történő meghonosítását határozta meg. Ez azt jelentette, hogy a szovjet polgári eljárásjognak megfelelően a magyar eljárásjogban is korlátozták a felek rendelkezési jogát, ezzel egyidőben pedig a bíróságot feljogosították és egyben kötelezték arra, hogy „mind a pervezetés, mind pedig a bizonyítás körében megtegye mindazokat a rendelkezéseket, amelyek az anyagi igazság kiderítéséhez szükségesek." Az indokolás szerint az igazságszolgáltatásának közelebb kellett állnia a dolgozó néphez, ezért az új törvény megszüntette az ügyvédkényszert és a bíróság feladatává tette azt, hogy az aktív pervezetés és a kitanítási kötelezettség révén „mindenben segítségére legyen az igazságkereső félnek". A rendelkezési elv új felfogása az eljárási szabályok lényeges módosításához vezetett és felborította azt az egyensúlyi állapotot, amelyet az 1911. évi „Plósz" féle polgári perrendtartás alakított ki a bírói hatalom és a felek rendelkezési joga között.[13]

Ezen szocialista tartalommal átitatott rendelkezési alapelven az 1995. évi módosítás változtatott, amely megnyitotta az utat, hogy a felek rendelkezési jogosítványaikkal korlátozásmentesen, a bíróság vagy az ügyészség beavatkozása nélkül is éljenek. Itt kell megemlítenünk, hogy az 1/1994. (I.7.) AB határozat alkotmányellenesnek minősítette az ügyészi fellépést, mivel az a

[12] Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 269-271. o.
[13] Kengyel i.m. 272 o.

felek önrendelkezési jogába ütközik, ezért az általános ügyészi fellépést kiiktatták a törvényből. Az 1999. évi módosítás még hangsúlyosabbá tette a rendelkezési alapelvet, annak módosításával illetve új szabályok bevezetésével. A jogalkotó ekkor egyértelművé tette, hogy az ügy „urai" a perben eljáró felek. Az 1999. évi módosítással jutottunk el a régi Pp. rendelkezési elvének a 2017. évben is hatályban levő szabályozásához.
Az új Pp. a rendelkezési alapelvhez tartozó kérelemre történő eljárás elvét külön szabályozza, amely azonban véleményem szerint nem támogatható, hiszen a kérelemre történő eljárás és a kérelemhez kötöttség szorosan összefüggő két elv, amelyeket valójában egy egységben a rendelkezési alapelv testesít meg. Jelen tanulmányban a rendelkezési alapelv részeként tekintem a kérelemre történő eljárás elvét, amely hangsúlyos alapelv az eljárást megindító kereseti kérelem esetében. Az új Pp. rendelkezési alapelvet magába foglaló rendelkezései – 1.§ (2) bekezdése és a 2.§ - a következők:

„A bíróság az e törvény hatálya alá tartozó jogvitát erre irányuló kérelem esetén bírálja el. A felek szabadon rendelkeznek perbe vitt jogaikkal. A bíróság - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van."

Észrevehető, hogy az új szabályozás sokkal tömörebben fogalmaz a rendelkezési alapelvvel kapcsolatban és annak egy részét a „törvény hatálya" címszó alatt helyezi el, ami – ahogy már említettem – nem megfelelő, hiszen az alapelv koherenciáját szünteti meg azáltal, hogy annak részeit külön kezeli. A rendelkezési alapelv veleje a felek által megtett cselekményekben vehető leginkább észre, mint például a kereseti kérelem előterjesztése, a keresetváltoztatás, keresetkiterjesztés, a viszontkereset indítása, elállás a keresettő, a jogról lemondás, elismerés, egyezség kötése. A következőkben

ezen jogintézmények korábbi és hatályos szabályozásának összevetésével a rendelkezési alapelv módosulása is megállapítható álláspontom szerint.

III.A kereseti kérelem előterjesztése

A kereseti kérelem benyújtásával a felperes a peres eljárás kereteit határozza meg, mivel a határozott kérelmével pontosan megjelöli azt az anyagi jogi igényt, amelyet érvényesíteni kíván. Ezen állítások a régi Pp. és a most hatályos Pp.-re is igaz, azonban a hatályos jogszabály sokkal egzaktabban, precízebben határozza meg a kereseti kérelem kötelező tartalmi elemeit. A törvény a keresetlevél tartalmi követelményeit úgy határozza meg, hogy a bíróság és az alperes számára valamennyi anyagi- és eljárásjogi adat a kereset tárgyalhatóságához azonnal rendelkezésre álljon, így szükségtelen legyen minden - jelentős idő- és költségvonzattal járó - hiánypótlási és egyéb tevékenység. Ez egyben az alperes részére lehetővé és elvárhatóvá teszi a teljes körű ellenkérelem előterjesztését. A törvény a fél rendelkezési jogára hangsúlyosan építő koncepció szellemével összhangban kötelezővé teszi az érvényesíteni kívánt jognak, az igény anyagi jogi jogalapjának az egyértelmű nevesítését, ami azt jelenti, hogy a keresetlevélben meg kell jelölni, hogy melyik felperes, melyik alperessel szemben milyen jogalapon, milyen jogot kíván érvényesíteni. A törvény ezzel is azt juttatja kifejezésre, hogy a felperesnek kell a bíróság felé egyértelműen kijelölnie azon jogvédelmet, amelyet a bíróságtól kér, és amitől a bíróság - a fél rendelkezési joga folytán - nem térhet el.[14]

Ez azt jelenti, hogy a felperesnek minden olyan adatot, bizonyítékot a keresetlevelében fel kell tüntetnie, amely a per szempontjából releváns,

[14] 2016. évi CXXX. Törvény 170. § Indokolás

amennyiben ezt nem teszi meg és a fél jogi képviselővel jár el, úgy a bíróság a keresetlevelet vissza fogja utasítani. A Pp. 170. § szerint:

1) A keresetlevél bevezető részében fel kell tüntetni:
a) az eljáró bíróság megnevezését,b) a felek nevét, perbeli állását, a felperes azonosító adatait, az alperes ismert azonosító adatait, de legalább lakóhelyét vagy székhelyét, és c) a felperes jogi képviselőjének nevét, székhelyét, telefonszámát, elektronikus levélcímét, több jogi képviselő esetén a hivatalos iratok átvételére kijelölt jogi képviselő nevét.
(2) A keresetlevél érdemi részében fel kell tüntetni: a) a bíróság ítéleti rendelkezésére irányuló határozott kereseti kérelmet, b) az érvényesíteni kívánt jogot a jogalap megjelölése útján, c) az érvényesíteni kívánt jogot és a kereseti kérelmet megalapozó tényeket, d) az érvényesíteni kívánt jog, a tényállítás és a kereseti kérelem közötti összefüggés levezetésére vonatkozó jogi érvelést, és e) a tényállításokat alátámasztó és rendelkezésre álló bizonyítékokat, bizonyítási indítványokat az e törvényben meghatározott módon.
(3) A keresetlevél záró részében fel kell tüntetni:
a) a per tárgyának az értékét, valamint a meghatározásakor figyelembe vett tényeket és jogszabályhelyet, b) a bíróság hatáskörét és illetékességét - ha az ügyben külföldi elem van, a joghatóságát is - megalapozó tényeket és jogszabályhelyet, c) a megfizetett illeték összegét és megfizetési módját, vagy az eljárási illeték megfizetésének hiányában a költségkedvezmény engedélyezése iránti kérelmet, illetve jogszabály által biztosított illetékfizetés alóli mentesülés esetén ennek alapjául szolgáló tényeket és jogszabályhelyet, d) a nem természetes személy fél perbeli jogképességét, a fél törvényes képviselőjeként megjelölt személy és a meghatalmazott perbeli képviseleti

jogát megalapozó tényeket és jogszabályhelyzet, és e) a záró részben feltüntetett tényeket alátámasztó bizonyítékokat.[15]

Ez a Pp. hatálybalépését követő öt hónapon belüli gyakorlat alapján például azt jelenti, hogy amennyiben a fél nem teszi meg a szükséges bizonyítási indítványait vagy a keresetlevélben szereplő nyilatkozatát bizonyítékkal nem támasztja alá, akkor a bíróság a keresetlevelet visszautasítja, amennyiben a fél jogi képviselővel jár el – hiszen jogi képviselőtől elvárható a törvénynek teljes mértékben megfelelő kereset benyújtása – a törvény alapján. Véleményem szerint ez az egzakt és rendkívül aprólékosan meghatározott feltételrendszer a bíróságok általi tömeges visszautasításokat fogja eredményezni.[16] Újdonság az új Pp.-ben – annak nyelvtani értelmezése alapján – a bizonyítékok csatolása a keresethez, hiszen az új jogszabály a keresetlevél zárórészében kötelezővé teszi azt, hogy a felperes a zárórészben feltüntetett tényeket - mint például a pertárgyértéke vagy a bíróság hatásköre, illetékessége – bizonyítékokkal támassza alá. Amennyiben szűk jogértelmezéssel él a jogalkalmazó, akkor ez azt jelenti, hogy természetes személy alperes esetén már a kereset megküldése során szükséges a személyi okmányok másolatának becsatolása. Itt merül fel a kérdés, hogy ezt valójában hogyan lehetne kivitelezni, hiszen az alperes és a felperes közt felmerült jogvita miatt nem valószínűsíthető az, hogy az alperes az ellenne indítandó per „érdekében" személyi okmányait átadja a felperesnek. A felperes lehetősége az, hogy a lakcímnyilvántartó hatóságtól kikéri a felperes adatait, azonban ez költség és időigényes, amely a Pp. szellemiségével

[15] 2016. évi CXXX. Törvény 170. § (1), (2) és (3) bekezdése

[16] A bíróság által hozott végzés alapján az olyan keresetlevelet, amelyet házassági bontóperben terjesztettek elő, vissza kell utasítani, amennyiben az bizonyítási indítványt nem tartalmaz. Megjegyzem az adott ügyben olyan házasságot kellett volna felbontania a bíróságnak, amelyben gyerekről nem kellett rendelkezni és mivel a felek személyes meghallgatása a személyi állapotokra vonatkozó különleges rendelkezések miatt kötelező, így semmilyen más bizonyíték nem használható fel azzal kapcsolatban, hogy a felek valójában felkívánják-e bontani házasságukat.

ellentétben – ha nem is kirívóan nagy mértékben – de megdrágítja a peres eljárást illetve az az előtti eljárást. További kérdésként merül fel, hogy a pertárgyérték alapjául vett követelést pontosan hogyan is lehet bizonyítani, hiszen egy szerződésen alapuló követelésnél egyszerűen a felperes benyújtja a szerződés másolatét, azonban ha egy ingatlan a per tárgya, akkor annak értékének meghatározásakor elegendő-e a felperes állítása az ingatlan értékéről vagy szükséges értékbecslő véleményét a keresethez csatolni. Tekintettel arra, hogy a Pp. kimondott célja a perhatékonyság, az eljárások gyorsítása így véleményem szerint az indokolatlan, felesleges bizonyítástól a feleket a bíróságnak meg kellene „kímélnie" és így a peres eljárás költségeit is redukálni tudja.

Problémaként merült fel a keresetlevelek tagolása is, hiszen a korábbi szabályozáshoz képest az új Pp. három jól elhatárolható részre bontotta a keresetet.[17] Találkozhattunk olyan ítélettel, amely visszautasította a jogi képviselővel eljáró felperes keresetét, amiatt mert az nem a Pp.-ben meghatározott sorrendben tartalmazta a kötelező tartalmi elemeket. Ezzel a jogértelmezési problémával foglalkozott a a Kúria elnöke által felállított az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület. A Pp. a keresetlevelet három, egymást logikus sorrendben követő szerkezeti egységre bontja (bevezető, érdemi és záró rész). A keresetlevél szerkezeti egységekre való felbontásával a jogalkotó az ismertetett célok elérése érdekében a keresetlevél áttekinthetővé tételével a perek hatékony lezárását kívánta előmozdítani. A Pp.-ben szereplő szerkezeti tagolásból azonban – erre vonatkozó kifejezett jogszabályi előírás hiányában – nem következik, hogy a felperesnek minden szerkezeti egységet külön címmel kell ellátnia, elegendő, ha a keresetlevél felismerhetően, jól áttekinthetően tartalmazza mindhárom szerkezeti egységet. A keresetlevél visszautasításáról a Pp. 176. §-a

[17] Pp. 170. § (1), (2) és (3) bekezdése

rendelkezik, amely paragrafus (1) bekezdés j) pontja egyértelmű: akkor kell visszautasítani a keresetlevelet, ha az nem tartalmazza a 170. §-ban, illetve a törvényben előírt egyéb kötelező tartalmi elemeket, illetve alaki kellékeket. Amennyiben tehát a keresetlevél mindezeket tartalmazza és csak az egyes szerkezeti egységek címének feltüntetése hiányzik, vagy az egyes szerkezeti egységeken belül a tartalmi elemek nem a felsorolás szerinti sorrendben követik egymást, a keresetlevél visszautasítására nincs mód.[18] Az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület állásfoglalása alapján kijelenthető, hogy a kereset visszautasítását nem alapozza meg az, ha a jogi képviselő nem a Pp.-ben meghatározott sorrendben és külön címmel ellátva nyújtja be a keresetét, hiszen a törvény alapján a követelmény az, hogy minden ott felsorolt kötelező tartalmi elemet az tartalmazzon.

Abban az esetben, ha a felperes az alperessel szemben több kereseti kérelmet foglal egybe, akkor tárgyi keresethalmazatról beszélünk, amelynek két fajtája van.[19] Az egyik a látszólagos tárgyi keresethalmazat, a másik pedig a valódi tárgyi keresethalmazat. A látszólagos tárgyi keresethalmazattal kapcsolatosan meg kell jegyeznünk, hogy a Pp. által megengedett látszólagos tárgyi keresethalmazat esetén ellentmondásos a perjogi megítélése annak, ha a felperes vagylagosan terjeszti elő a tartalma szerint eshetőleges keresethalmazatát, illetőleg annak is, ha a felperes az egymással eshetőleges kapcsolatban álló több kereseti kérelmét olyan sorrendben terjeszti elő, amely logikailag helytelen. Eshetőleges keresethalmazat esetén a felperesnek úgy van több keresete, hogy a keresetek létezése egymástól függ, mert a felperes feltételesen, az elsődlegesen kért keresetének alaptalansága esetére terjeszt elő másik - másodlagos, harmadlagos stb. - keresetet. A látszólagos tárgyi keresethalmazat másik típusa, a vagylagos kereset esetén - a felperesnek több

[18] http://www.lb.hu/hu/uj-pp-jogert?page=1

[19] Novák István: A kereset a polgári perben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966. 219. o.

egymást kölcsönösen kizáró keresete van úgy, hogy azok elbírálási sorrendjét nem kell meghatároznia - a kérelme arra irányul, hogy a bíróság az egyik keresetét teljesítse. Ha az eshetőleges keresethalmazatot tartalmazó kérelmét a fél nem a bíróság által helyesnek tartott sorrendben terjesztette elő, akkor a bíróság az anyagi pervezetés szabályai szerint gyakorolhatja azt a jogát, hogy rávezesse a felet az eshetőleges keresetek megfelelő sorrendben való előterjesztésére. Ez, az anyagi jogi kérdéseket felvető hiányosság ugyanis nem lehet indok a keresetlevél visszautasítására akkor, ha a felperes a bíróság felhívása ellenére is ragaszkodik az általa megjelölt sorrendhez.[20]

A látszólagos tárgyi keresethalmazattal szemben a Pp. 173. § (1) bekezdése a valódi tárgyi keresethalmazat esetét szabályozza, amely alapján valódi tárgyi keresethalmazat akkor terjeszthető elő, „ha a keresetek ugyanabból vagy - ténybeli és jogi alapon - összefüggő jogviszonyból erednek és a keresetek között nincs olyan, amelynek elbírálása más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozik.” Ezzel szorosan összefüggő kérdésként merült fel, hogy vajon a fizetési meghagyásban több parkolási, személyszállítási illetve közüzemi díjak együttes érvényesítése valódi tárgyi keresethalmazatnak tekintendő, avagy sem. A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Értekezletének – amely 2018. május 3. napján volt – állásfoglalása alapján azonos kötelezettel szemben egy ingatlanon keletkező különböző közüzemi díjköveteléseit, vagy különböző parkolási eseményekből származó díj- és pótdíjkövetelését, illetve több személyszállítási szerződésből eredő díj- és pótdíjkövetelését egy fizetési meghagyásban érvényesíteni kívánó jogosult esetében a jogosult azonos kötelezettel szemben, egy ingatlanon keletkező több különböző közüzemi díjkövetelése, vagy parkolási eseményekből, illetve személyszállítási szerződésekből származó díj- és pótdíjkövetelése a Pp. 173.

[20] http://www.lb.hu/hu/uj-pp-jogert?page=7

§ (1) bekezdése szerinti valódi tárgyi keresethalmazatot alkot és egy fizetési meghagyásban érvényesíthető.[21]

Az általam fent említett jogalkalmazási problémák véleményem szerint szorosan összefüggnek a felek rendelkezési jogosítványaival is és így a rendelkezési alapelvvel. Nem lenne célszerű, ha a jogalkalmazói jogértelmezés a felek rendelkezési jogait korlátozná illetve olyan feltételeket támasztana, amelyek miatt a felek anyagi jogaikat csak nehezen tudnák érvényesíteni. Véleményem szerint azonban a fentebb felsorolt jogalkalmazói vélemények, állásfoglalások nem korlátozzák a felek rendelkezési jogát, inkább a Pp. tág jogértelmezésével szembesülhetünk, amely így lehetővé teszi a minél hatékonyabb jogérvényesítést.

IV.Az írásbeli beadványok benyújtása

A törvény újítása a perfelvételi tárgyalás írásbeli előkészítése azzal, hogy az írásbeli előkészítés mértékéről a bíróság az ügy konkrét sajátosságaihoz igazodóan határozhat. A törvény a perfelvétel koncentrált menete érdekében meghatározza az írásbeli előkészítés keretében kötelezően benyújtandó, illetve a bíróság felhívására benyújtható perfelvételi iratok tartalmát.[22] A perfelvételi eljárásban kötelezően benyújtandó a felperes részéről az eljárást megindító kereset, míg az alperes oldaláról a keresettel szembeni ellenkérelem. Az alperes írásbeli ellenkérelmének tartalmi elemeit a törvény, ugyanúgy, mint a kereset esetében három különböző részre osztja – bevezető rész, érdemi rész, záró rész – amelyeken belül meghatározza az egyes kötelező tartalmi elemeket. A törvény újítása az, hogy az ellenkérelem kötelező tartalmi elemeit meghatározza valamint az is, hogy annak előterjesztését általánosságban

[21]http://www.kuria-birosag.hu/hu/sajto/civilisztikai-kollegiumvezetok-orszagos-ertekezletenek-2018-majus-3-allasfoglalasai-polgari
[22] 2016. évi CXXX. Törvény 200. § Indokolása

kötelezővé teszi, tehát az írásbeli ellenkérelem benyújtása a „fő” védekezési forma a szóbeli jognyilatkozatokkal szemben. A hatékony és a koncentrált pervitel érdekében az ellenkérelmet a kereset „párjának” tekinti a Pp. és ahhoz hasonló tartalmi és tagolási követelményeket ír elő. A törvény lényeges újítása, hogy az ellenkérelemmel kapcsolatban elvárás az érvényesíteni kívánt joggal szembeni anyagi jogi kifogás előterjesztése. Az anyagi jogi kifogás (semmisségen vagy megtámadáson alapuló érvénytelenségi kifogás, szavatossági kifogás, elévülési kifogás, kivéve a beszámítási kifogás) olyan, a fél által perbe vitt anyagi jogi hivatkozás, amely jellege folytán a keresetlevélhez hasonló módon megköveteli annak anyagi jogi jogalapjának és ténybeli alapjának előadását ahhoz, hogy az érdemben elbírálható legyen.[23] Meg kell említenünk az írásbeli ellenkérelem zárórészét, hiszen a Pp. előírja az alperesnek azt, hogy a felperes állítási szükséghelyzettel, illetve bizonyítási szükséghelyzettel kapcsolatos nyilatkozataira válaszoljon, azzal kapcsolatosan a szükséges bizonyítást, állítást tegye meg vagy a megtagadásának indokait, bizonyítékait csatolja az ellenkérelméhez.

Azzal, hogy az ellenkérelmet írásban kell benyújtani több előnyt is elér hatályos jogunk, mint például, hogy a bírósági meghagyás már tárgyalás nélkül kibocsátható, a per akadálya hamarabb kiderül, mint a korábbi peres eljárásokban és így a következményét tárgyaláson kívül is el lehet intézni valamint az első tárgyalást nem a kereset és az ellenkérelem előadásával és annak jegyzőkönyvvezetésével kell megkezdeni és így a tárgyalás ideját elhúzni.[24]

A Pp. további újítása, hogy nevesíti a perfelvételi eljárás során előterjeszthető további iratokat. Az alperes ellenkérelmét – amennyiben a bíróság további írásbeli perelőkészítést rendel el – a felperes válaszirata követi, majd erre az

[23] 2016. évi CXXX. Törvény 200. § Indokolása

[24] Wopera Zsuzsa (Szerk): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könykiadó Kft., Budapest. 2017. 391. o.

alperesnek viszonválasz formájában van lehetősége saját nyilatkozatát megtennie.

A perfelvételi iratok benyújtására a Pp. 203. § írja elő az alábbi kötelezettségeket:

(1) A fél perfelvételi iratot - ideértve a 63. alcím szerinti perfelvételi iratokat is - akkor terjeszthet elő, ha arra a bíróság felhívta, vagy azt törvény lehetővé teszi. Az ennek megsértésével előterjesztett irat - e törvény eltérő rendelkezése hiányában - hatálytalan.

(2) Ha a fél az e törvényben vagy a bíróság felhívásában meghatározott valamely perfelvételi nyilatkozatot nem tüntet fel a perfelvételi iratban, úgy kell tekinteni - mindaddig, amíg nyilatkozatot nem tesz -, hogy

a) a fél az ellenfél érintett tényállítását, jogállítását, illetve bizonyítékát nem vitatja, az ellenfél érintett kérelme, illetve indítványa teljesítését nem ellenzi, kivéve, ha korábban ezzel ellentétes nyilatkozatot tett, és

b) a fél keresete vagy ellenkérelme megalapozásához nem kíván, illetve nem tud az érintett perfelvételi nyilatkozat szerinti tényállítást, jogállítást, kérelmet, bizonyítékot vagy bizonyítási indítványt előterjeszteni.

(3) Ha a bíróság a felet valamely perfelvételi irat előterjesztésére először hívja fel, egyidejűleg figyelmezteti az irat hiányosságának, előterjesztése elmulasztásának a következményeire.

(4) Több - ugyanolyan vagy eltérő fajtájú - perfelvételi iratot külön beadványban kell előterjeszteni.

(5) A bíróság a perfelvételi tárgyalás kitűzését követően előterjesztett perfelvételi iratot kézbesíti a feleknek, ha pedig a kézbesítés a perfelvételi tárgyalás határnapjáig már nem lehetséges, azt a tárgyaláson adja át.

Ahogy azt már korábban említettem a hivatkozott 203. § paragrafus jelentős újítást tartalmaz a korábbi eljárási rendhez képest, hiszen a bíróság felhívása alapján van lehetősége a feleknek iratok előterjesztésére. Ezeket az iratokat nem lehet egy beadványban benyújtani, hiszen azok különböző típusú beadványok lehetnek – válaszirat, beszámítás, viszontkereset stb. –és így azok együttes kezelése nehézkes lenne illetve az eljárás során a bíróság feladatát is megnehezíteni. A törvény alapján megállapítható, hogy bírósági felhívás nélkül benyújtott perfelvételi irat hatálytalan, amelynek célja az, hogy a felek rendelkezési jogukkal ne éljenek vissza és így ne árasszák el a bíróságot felesleges iratokkal, mert azokkal az eljárás idejének elhúzását tudnák megvalósítani. Ezzel kapcsolatban azonban megjegyzendő, hogy a perfelvételi tárgyaláson a perfelvételi bármely perfelvételi nyilatkozat hatályosan előterjeszthető, tehát amennyiben a félnek a bíróság nem engedélyez további perfelvételi irat csatolását, akkor azt a fél megteheti a perfelvételi tárgyaláson, akkor is ha annak tartását a bíróság nem látta szükségesnek, hiszen a fél kérelmére[25] perfelvételi tárgyalást a bíróságnak kell tartania.[26]

A perfelvételi irat alaki hiányossága estén nem visszautasításnak, hanem hiánypótlásnak van helye, azonban ha az irat érdemi hiányosságban szenved, akkor a bíróság azt tartalma alapján fogja figyelembe venni az eljárás során. Ebben az esetben úgy kell tekinteni, hogy a fél az ellenfél tényállítását, jogállítását, bizonyítékait nem vitatja, indítványának teljesítését nem ellenzi, kivéve, ha korábban azzal ellentétes nyilatkozatot tett. A perfelvétel irat visszautasításának hiánya lényegében a peres eljárást egyszerűsíti, gyorsítja.[27]

[25] 2016. évi CXXX. Törvény 197.§ (1) bekezdés c.) pont

[26] Wopera Zsuzsa (Szerk): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könykiadó Kft., 2017. 396 o.

[27] Wopera Zsuzsa (Szerk): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könykiadó Kft., 2017. 397 o.

A törvény a korábbi eljárásjogi szabályozás hiányosságait pótolta, azzal hogy az alperes viszontkeresetét önálló eljárásjogi jogintézményként kezeli. A Pp. bevezette a viszontkereset-levél fogalmát. amelyre a a keresetlevéllel és a kereset tárgyalásával lényegében azonos szabályozást tartalmaz, tekintettel arra, hogy a viszontkeresetet tartalmazó viszontkereset-levéllel az alperes „viszont-pert" indít. Ennek megfelelően a törvény lényeges változtatása, hogy viszontkeresetet az alperes nem szóban az első tárgyaláson adja elő, hanem a keresettel egyezően csak írásban terjesztheti elő és időbeli korlátként az ellenkérelemre nyitva álló határidő került meghatározásra. A viszontkereset előterjesztésre szolgáló perfelvételi irat tartalmi követelményeire a keresetlevélre vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni a törvény.[28]Az új polgári eljárásjogi rend jelen jogintézményeknél is sokkal pontosabb, egzaktabb fogalmakat használ, mint korábbi perjogunk. A bírói hatalom véleményem szerint a felek rendelkezési jogának „kárára" növekszik, amely azonban egy jogalkotói válasz volt, a perelhúzás érdekében kifejtett joggyakorlatra, így annak szükségessége véleményem szerint alátámasztható. A túlzottan szabad rendelkezési jog a felek oldalán oda vezetett, hogy sokszor a bírósági eljárások partalanná váltak és elhúzódtak, amely végső soron a pervesztes fél költségeiben csapódott le az eljárás végeztével. Álláspontom szerint indokolható az, hogy a felek rendelkezési jogát a kereseti kérelem és az érdemi ellenkérelem benyújtását követően a bírói hatalom megerősítésével korlátozzák.

A törvény újítása a perfelvételi tárgyalás írásbeli előkészítése azzal, hogy az írásbeli előkészítés mértékéről a bíróság az ügy konkrét sajátosságaihoz igazodóan határozhat. A törvény a perfelvétel koncentrált menete érdekében meghatározza az írásbeli előkészítés keretében kötelezően benyújtandó, illetve

[28] 2016. évi CXXX. Törvény 205. §

a bíróság felhívására benyújtható perfelvételi iratok tartalmát.[29] A perfelvételi eljárásban kötelezően benyújtandó a felperes részéről az eljárást megindító kereset, míg az alperes oldaláról a keresettel szembeni ellenkérelem. Az alperes írásbeli ellenkérelmének tartalmi elemeit a törvény, ugyanúgy, mint a kereset esetében három különböző részre osztja – bevezető rész, érdemi rész, záró rész – amelyeken belül meghatározza az egyes kötelező tartalmi elemeket. A törvény újítása az, hogy az ellenkérelem kötelező tartalmi elemeit meghatározza valamint az is, hogy annak előterjesztését általánosságban kötelezővé teszi, tehát az írásbeli ellenkérelem benyújtása a „fő" védekezési forma a szóbeli jognyilatkozatokkal szemben. A hatékony és a koncentrált pervitel érdekében az ellenkérelmet a kereset „párjának" tekinti a Pp. és ahhoz hasonló tartalmi és tagolási követelményeket ír elő. A törvény lényeges újítása, hogy az ellenkérelemmel kapcsolatban elvárás az érvényesíteni kívánt joggal szembeni anyagi jogi kifogás előterjesztése. Az anyagi jogi kifogás (semmisségen vagy megtámadáson alapuló érvénytelenségi kifogás, szavatossági kifogás, elévülési kifogás, kivéve a beszámítási kifogás) olyan, a fél által perbe vitt anyagi jogi hivatkozás, amely jellege folytán a keresetlevélhez hasonló módon megköveteli annak anyagi jogi jogalapjának és ténybeli alapjának előadását ahhoz, hogy az érdemben elbírálható legyen.[30] Meg kell említenünk az írásbeli ellenkérelem zárórészét, hiszen a Pp. előírja az alperesnek azt, hogy a felperes állítási szükséghelyzettel, illetve bizonyítási szükséghelyzettel kapcsolatos nyilatkozataira válaszoljon, azzal kapcsolatosan a szükséges bizonyítást, állítást tegye meg vagy a megtagadásának indokait, bizonyítékait csatolja az ellenkérelméhez.

Azzal, hogy az ellenkérelmet írásban kell benyújtani több előnyt is elér hatályos jogunk, mint például, hogy a bírósági meghagyás már tárgyalás nélkül

[29] 2016. évi CXXX. Törvény 200. § Indokolása
[30] 2016. évi CXXX. Törvény 200. § Indokolása

kibocsátható, a per akadálya hamarabb kiderül, mint a korábbi peres eljárásokban és így a következményét tárgyaláson kívül is el lehet intézni valamint az első tárgyalást nem a kereset és az ellenkérelem előadásával és annak jegyzőkönyvvezetésével kell megkezdeni és így a tárgyalás ideját elhúzni.[31]

A Pp. további újítása, hogy nevesíti a perfelvételi eljárás során előterjeszthető további iratokat. Az alperes ellenkérelmét – amennyiben a bíróság további írásbeli perelőkészítést rendel el – a felperes válaszirata követi, majd erre az alperesnek viszonválasz formájában van lehetősége saját nyilatkozatát megtennie

A perfelvételi iratok benyújtására a Pp. 203. § írja elő az alábbi kötelezettségeket:

(1) A fél perfelvételi iratot - ideértve a 63. alcím szerinti perfelvételi iratokat is - akkor terjeszthet elő, ha arra a bíróság felhívta, vagy azt törvény lehetővé teszi. Az ennek megsértésével előterjesztett irat - e törvény eltérő rendelkezése hiányában - hatálytalan.

(2) Ha a fél az e törvényben vagy a bíróság felhívásában meghatározott valamely perfelvételi nyilatkozatot nem tüntet fel a perfelvételi iratban, úgy kell tekinteni - mindaddig, amíg nyilatkozatot nem tesz -, hogy

a) a fél az ellenfél érintett tényállítását, jogállítását, illetve bizonyítékát nem vitatja, az ellenfél érintett kérelme, illetve indítványa teljesítését nem ellenzi, kivéve, ha korábban ezzel ellentétes nyilatkozatot tett, és

b) a fél keresete vagy ellenkérelme megalapozásához nem kíván, illetve nem tud az érintett perfelvételi nyilatkozat szerinti tényállítást, jogállítást, kérelmet, bizonyítékot vagy bizonyítási indítványt előterjeszteni.

[31] Wopera Zsuzsa (Szerk.): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könykiadó Kft., 2017. 391 o.

(3) Ha a bíróság a felet valamely perfelvételi irat előterjesztésére először hívja fel, egyidejűleg figyelmezteti az irat hiányosságának, előterjesztése elmulasztásának a következményeire.
(4) Több - ugyanolyan vagy eltérő fajtájú - perfelvételi iratot külön beadványban kell előterjeszteni.
(5) A bíróság a perfelvételi tárgyalás kitűzését követően előterjesztett perfelvételi iratot kézbesíti a feleknek, ha pedig a kézbesítés a perfelvételi tárgyalás határnapjáig már nem lehetséges, azt a tárgyaláson adja át.

Ahogy azt már korábban említettem a hivatkozott 203. § paragrafus jelentős újítást tartalmaz a korábbi eljárási rendhez képest, hiszen a bíróság felhívása alapján van lehetősége a feleknek iratok előterjesztésére. Ezeket az iratokat nem lehet egy beadványban benyújtani, hiszen azok különböző típusú beadványok lehetnek – válaszirat, beszámítás, viszontkereset stb. –és így azok együttes kezelése nehézkes lenne illetve az eljárás során a bíróság feladatát is megnehezíteni. A törvény alapján megállapítható, hogy bírósági felhívás nélkül benyújtott perfelvételi irat hatálytalan, amelynek célja az, hogy a felek rendelkezési jogukkal ne éljenek vissza és így ne árasszák el a bíróságot felesleges iratokkal, mert azokkal az eljárás idejének elhúzását tudnák megvalósítani. Ezzel kapcsolatban azonban megjegyzendő, hogy a perfelvételi tárgyaláson a perfelvételi bármely perfelvételi nyilatkozat hatályosan előterjeszthető, tehát amennyiben a félnek a bíróság nem engedélyez további perfelvételi irat csatolását, akkor azt a fél megteheti a perfelvételi tárgyaláson, akkor is ha annak tartását a bíróság nem látta szükségesnek, hiszen a fél kérelmére[32] perfelvételi tárgyalást a bíróságnak kell tartania.[33]

[32] 2016. évi CXXX. Törvény 197.§ (1) bekezdés c.) pont
[33] Wopera Zsuzsa (Szerk): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könykiadó Kft., 2017. 396. o.

A perfelvételi irat alaki hiányossága estén nem visszautasításnak, hanem hiánypótlásnak van helye, azonban ha az irat érdemi hiányosságban szenved, akkor a bíróság azt tartalma alapján fogja figyelembe venni az eljárás során. Ebben az esetben úgy kell tekinteni, hogy a fél az ellenfél tényállítását, jogállítását, bizonyítékait nem vitatja, indítványának teljesítését nem ellenzi, kivéve, ha korábban azzal ellentétes nyilatkozatot tett. A perfelvétel irat visszautasításának hiánya lényegében a peres eljárást egyszerűsíti, gyorsítja.[34] A törvény a korábbi eljárásjogi szabályozás hiányosságait pótolta, azzal hogy az alperes viszontkeresetét önálló eljárásjogi jogintézményként kezeli. A Pp. bevezette a viszontkereset-levél fogalmát. amelyre a a keresetlevéllel és a kereset tárgyalásával lényegében azonos szabályozást tartalmaz, tekintettel arra, hogy a viszontkeresetet tartalmazó viszontkereset-levéllel az alperes „viszont-pert" indít. Ennek megfelelően a törvény lényeges változtatása, hogy viszontkeresetet az alperes nem szóban az első tárgyaláson adja elő, hanem a keresettel egyezően csak írásban terjesztheti elő és időbeli korlátként az ellenkérelemre nyitva álló határidő került meghatározásra. A viszontkereset előterjesztésre szolgáló perfelvételi irat tartalmi követelményeire a keresetlevélre vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni a törvény.[35]Az új polgári eljárásjogi rend jelen jogintézményeknél is sokkal pontosabb, egzaktabb fogalmakat használ, mint korábbi perjogunk. A bírói hatalom véleményem szerint a felek rendelkezési jogának „kárára" növekszik, amely azonban egy jogalkotói válasz volt, a perelhúzás érdekében kifejtett joggyakorlatra, így annak szükségessége véleményem szerint alátámasztható. A túlzottan szabad rendelkezési jog a felek oldalán oda vezetett, hogy sokszor a bírósági eljárások partalanná váltak és elhúzódtak, amely végső soron a pervesztes fél költségeiben csapódott le az eljárás végeztével. Álláspontom

[34] Wopera Zsuzsa (Szerk): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könykiadó Kft., 2017. 397 o.
[35] 2016. évi CXXX. Törvény 205. §

szerint indokolható az, hogy a felek rendelkezési jogát a kereseti kérelem és az érdemi ellenkérelem benyújtását követően a bírói hatalom megerősítésével korlátozzák.

V. Egyezség a polgári perben

Az egyezséggel kapcsolatos szabályokat a Pp. a korábbai szabályozáshoz képest cizelláltabban, több helyen rendezi. Ez annak is köszönhető, hogy az egyezségi kísérlet perindítás előtt nevet viselő polgári nemperes eljárást is szabályozza hatályos polgári perrendtartásunk. Ezen kívül az egyezséggel kapcsolatos szabályokat – az elsőfokú eljárással kapcsolatban – a perfelvételt lezáró perfelvételi tárgyalás cím illetve az egyezség cím alatt találjuk. A régi Pp. 121/.§ szerinti peren kívüli elintézés kötelező megkísérlésére vonatkozó szabályozást a törvény elhagyja, mivel a gyakorlatban nem váltotta be a hozzá fűzött pozitív várakozásokat. A peren kívüli elintézés és perelterelés érdekében a törvény olyan megoldást alkalmaz, amely az egyeztetés lefolytatásában nem hagyja magára a vitában álló feleket, hanem intézményesített és professzionális kereteket kínál az alternatív vitarendezésre, emellett az esetleges megállapodás végrehajthatóságát is biztosítja.[36] A régi Pp. az egyezségi kísérletre történő jogintézményt a 127.§ alatt tárgyalta, amelyet azonban hatályos polgári perrendtartásunk eltérő szerkezeti egységben tárgyalja, kiemelve azt, hogy az egyezségi kísérlet a pert megelőző, azt kiváltó funkcióval rendelkező jogintézmény. A Pp. az egyezségi kísérletre idézés két estkőrét szabályozza, az egyik amikor közvetítői eljárás megelőzi, míg a másik amikor közvetítői eljárás nem előzi meg az egyezségi kísérletre történő idézést. A szabályozással kapcsolatos újdonság, hogy az egyezségi kísérletre történő idézést nem csak járásbírósági hatáskörbe tartozó ügyekben, hanem

[36] 2016. évi CXXX. Törvény 168.§ Indokolása

törvényszék hatáskörébe tartozó ügyekben is lehet kérni, vagyis az egyezségi kísérletre történő idézés lehetőségét kiterjeszti a jogalkotó ezzel a megoldással. Az egyezségi kísérletet megelőző közvetítői eljárás esetében a jogi képviselet nem kötelező, amely kiterjed a törvényszék előtti egyezségi kísérletre történő idézés eljárására is, azonban amennyiben az eljárást nem előzi meg közvetítői eljárás, úgy a jogi képviselet kötelező. A szabályozás lényeges eltérést mutat az eljárás lezárásával kapcsolatban, hiszen amennyiben a felek között nem jön létre egyezség, úgy az eljárást a bíróság megszüntetni, szemben azzal a megoldással, amit a régi Pp. alkalmazott, miszerint a keresetet a felperes szóban előadhatta. Megszűnik tehát a peres eljárásba történő átfordulás lehetősége.[37]

A régi Pp. szabályozását megtartva hatályos jogunk is arra ösztönözi a bíróságokat, hogy az ésszerű időn belül történi vitarendezés érdekében a felek közötti egyezségkötés lehetőségét mozdítsák előre. A felekben az egyezség megkötése általában nagyobb megnyugvást jelent, mint az ítélet, hiszen az egyezség mindkét fél számára elfogadható, rendszerint előnyökkel járó megállapodás. A feleknek lehetőségük van arra, hogy jogvitájuk egy részét rendezzék egyezség formájában, ekkor az eljárást a további igények tekintetében kell folytatni. A régi Pp. által kimondott elvet is tovább viszi hatályos jogforrásunk, amikor előírja, hogy mind a perbeli egyezség, mind pedig a közvetítő által létrehozott megállapodás is a bíróság ellenőrzése mellett jöhet létre perbeli egyezségként.[38] Az egyezség jogintézményét hatályos jogunk nem változtatta meg, azt a régi tartalommal átültette.

[37] Wopera Zsuzsa (Szerk): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könykiadó Kft., 2017. 344-345 o.

[38] Wopera Zsuzsa (Szerk): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könykiadó Kft., 2017. 347-348 o.

VI. Összefoglaló

A tanulmányban leírt jogintézményekkel kapcsolatban mindenhol hangsúlyos kérdés a rendelkezési jog és a bírói hatalom kapcsolata, hogy azok az adott szabályozást mennyiben alakítják. Elmondható, hogy minden rendelkezésben a felek rendelkezési jogának korlátozása figyelhető meg, azonban nem túlzó módon, hiszen a törvény egyik célja a perhatékonyság növelése, de ezt nem oly módon teszi meg, hogy azzal a felek rendelkezési jogát minimálisra csökkentse. A régi Pp. nagy utat tett meg a rendelkezési jog szabályozásával kapcsolatban, hiszen az abszolút bírói hatalomtól – amely a régi Pp. alapkoncepcióját jellemezte, hiszen a szovjet Pp.-t alapul véve diktatórikus rendszerben került hazánkban bevezetésre, amelynek politikai hatása erőteljesen érezhető volt – a felek szinte teljes rendelkezési szabadságáig – az 1995-ös és 1999-es Pp. novellák a demokratikus jogállam követelményeihez igazították, amely véleményem szerint talán „túl" jól sikerült – terjedt. Ezt követően az új Pp. a rendelkezési alapelvet és az abból fakadó rendelkezési jogot sokkal jobban általános szinten határozta meg, azonban az egyes jogintézményeknél – kereset benyújtása, módosítása, beadványok benyújtása, egyezség – sokkal szűkebben húzta meg a felek rendelkezési jogának korlátait. Kengyel Miklós által kialakított inga módszer[39] - ami szerint a rendelkezési jog és a bírói hatalom között egy inga van, amely mindig az egyik irányba kileng – alapján véleményem szerint a hatályos Pp. a felek rendelkezési jogát középen helyezte el, azt megfelelő mértékben korlátozza, úgy hogy a felek anyagi jogosultságai a peres eljárások során nem sérüljenek.

[39] Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 18-19 o.

Felhasznált irodalom

- 1952. évi III. törvény 3. § kommentár
- 2016. évi CXXX. Törvény 168.§ Indokolása
- 2016. évi CXXX. Törvény 197.§ (1) bekezdés c.) pont
- 2016. évi CXXX. Törvény 200. § Indokolása
- 2016. évi CXXX. Törvény 205. §
- a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény
- a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény
- bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi III. törvény
- Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 18-19 o.
- Magyary Géza: Magyar polgári perjog. Budapest, évszám nélküli 2. kiadás 218. o.
- Nagy Adrienn - Wopera Zsuzsa: Polgári eljárásjog I., Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2017., 35-36. o.
- Novák István: A kereset a polgári perben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966, 219. o.
- Pp. 170. § (1), (2) és (3) bekezdése
- Rónai Orsolya: Az Európai polgári eljárásjog jelenkori állapota, Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében c. doktorandusz tanulmánykötet 3. számában található, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014, 193. o.

- Wopera Zsuzsa (Szerk): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könykiadó Kft., Budapest. 2017. 344-345 o.
- Szilbereky Jenő: A Polgári Eljárás Funkciója és Hatékonysága, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1977, 238-239 o.

Internetes hivatkozások

- http://www.jogiforum.hu/hirek/37069 (2017.08.05.)
- http://www.kormany.hu/download/f/ca/30000/20150128%20Az%20%C3%BAj%20polg%C3%A1ri%20perrendtart%C3%A1s%20koncepci%C3%B3ja.pdf (2019.01.03.)
- http://www.kuria-birosag.hu/hu/sajto/civilisztikai-kollegiumvezetok-orszagos-ertekezletenek-2018-majus-3-allasfoglalasai-polgari (2017.06.08.)
- http://www.lb.hu/hu/uj-pp-jogert?page=1 (2018.04.01)

Nagy Melánia: A terrorizmus új irányvonalai

Lektorálta: Prof. Dr. Gál István László

Az elmúlt évek eseményei egyértelműen sokkolták a társadalmat. Egy új típusa jelent meg a terrorizmusnak, melynek áldozati köre az egész világra kiterjed. A támadások kiszámíthatatlansága, a véletlenszerű áldozati csoportok sokasága képezte azt a félelemfaktort, amelynek legyőzésére az országok biztonságpolitikai szekcióinak vállalkozniuk kellett. Feladatuk nagyon összetett, mert az elkövetők felderítése, nyomon követése sokszor szinte lehetetlen. A terrorizmus története hosszú múltra visszatekint, jelenlegi aktualitását az alapozza meg, hogy képes a megújulásra és mindig új formái alakulnak ki. Jelen esetben a cyberterrorizmus[1] térnyerése hódít köszönhetően a technológia fejlődésének. Az informatikai előnyöket, remekül az előnyére tudta kovácsolni az Iszlám Állam nevű terrorszervezet is. Korábban is voltak az ISIS-hoz hasonló csoportok, de a különbség az információ felgyorsulásában rejlik. A világ másik végére is pillanatok alatt el tudja juttatni a hittételeit így felbuzdítva az alvósejteket. A terroristák csupán a valóságtól lényegesen eltérő rettegett illúzió kialakítását célozták meg propaganda videóik készítése során, annak érdekében, hogy a terrorszervezet erejét fenntartsák, és még tovább növeljék. Ha jól végig gondoljuk, akkor látható, hogy egy rendkívül jól menedzselt XIX. századi gépezetről van szó, amely ugyan úgy eltúlzott reklámképpel éri el a célját, mint bármilyen más legális piaci termék. Ebben

[1] Lásd bővebben a kiberterrorizmusról: Tóth Dávid: A terrorizmus típusai és a kiberterrorizmus. In: Rab, Virág (szerk.) XII. Országos Grastyán Konferencia előadásai. PTE Grastyán Endre Szakkollégium, Pécs. 2014. 286-296. o.
Tóth Dávid: The history and types of terrorism. In: Law of Ukraine: Legal Journal: Scientific Partical Professional Journal. 2015/1. 13-15. o.

az esetben pedig, már megkérdőjelezhetetlen a média társadalom befolyásoló hatása.

I. Szélsőséges csoportok internetes tevékenysége:[2]

A nemzetközi szakirodalom már 2005 óta foglalkozik ezzel a jelenséggel. Gabriel Weimann megállapította, hogy az internet használata a szélsőséges csoportok körében jelentősen megnőtt a 2001-es terrorakciót követően.[3] Nem csak toborzásra, használják, hanem új típusú bűncselekmények megjelenésének a színtere.

Az így megjelenő cselekmények az infokommunikációs társadalom infokommunikációs rendszerei elleni fenyegetések a következőképpen alakulhatnak:

- „illetéktelen hozzáférés az információkhoz, vagy illetéktelen adatbevitel;
- rosszindulatú szoftverek bevitele a rendszerbe, ezáltal megváltoztatva, vagy lehetetlenné téve annak működését. Ezek a szoftverek különböző vírusok, "logikai bombák" és szoftverek lehetnek, melyek a védelmi programokat (tűzfalakat, víruskeresőket) kikerülve kerülnek a rendszerbe;
- rosszindulatú szoftverek útján az adatbázis lerontása, módosítása, felhasználhatatlanná tétele;

---

[2] Péri Márton: Szélsőséges csoportok internetes tevékenységének pszichológiai elemzése In: Orbók Ákos (szerk.): A hadtudomány és a XXI.század, tanulmánykötet Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest 2016. 331.o.

[3] Weimann G.: Virtual Terrorism: How modern terrorists use the internet. The Journal of International Security Affairs, Spring, 2005, Nr. 8. Idézi: Péri Márton: Szélsőséges csoportok internetes tevékenységének pszichológiai elemzése In: Orbók Ákos (szerk.): A hadtudomány és a XXI.század, tanulmánykötet Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest 2016. 331. o.

- elektronikai felderítés útján az infokommunikációs rendszer adatainak megszerzése;
- elektronikai támadások, úgymint elektronikai zavarások, hamis jelkisugárzások vagy elektromágneses impulzusok által generált robbantások végrehajtása. Elektronikai zavarokkal vagy megtévesztésekkel egyaránt támadhatók a katonai és a polgári kommunikációs rendszerek. Mind a kommunikációs rendszerek, mind a felderítő eszközök különösen érzékenyek az elektromágneses impulzusok káros hatásaira, amelyeket napjainkban nagy energiájú elektromágneses impulzus fegyverekkel is előállíthatnak;
- a katonai vezetési rendszerek, kommunikációs rendszerek, fegyverirányító rendszerek és a katonai célokra felhasználható polgári rendszerek elemeinek fizikai megsemmisítése, pusztítása. A felhasználható fegyverek skálája a terroristák által alkalmazott bombáktól a tüzérség- és rakéták alkalmazásán keresztül, a közvetlen légi csapásokig terjedhet."[4]

Mi történik abban az esetben, amikor a rendvédelmi szervek összetett védelmi hálója kudarcot vall és a támadók sikert érnek el? Létrejön a cybertéri támadás, amely közvetlen és közvetett formában valósulhat meg. „A közvetlen cybertéri támadás során a támadó fél egyrészt a különböző információbiztonsági rendszabályokat kikerülve bejut a kommunikációs rendszerekbe és számítógép–hálózatokba, hozzáfér különböző adatbázisokhoz stb. és ezáltal számára hasznosítható információkhoz jut. Másrészt zavaró jelekkel, megtévesztő információkkal, rosszindulatú szoftverek bejuttatásával tönkreteszi, módosítja, törli stb. a szembenálló fél számára fontos információkat. A közvetett támadás során a támadó fél hozzáférhetővé teszi a

[4] Haig Zsolt: Az információbiztonság komplex értelmezése in: Hadmérnök 2006/különszám, Robothadviselés Tudományos szakmai konferencia. http://hadmernok.hu/kulonszamok/robothadviseles6/haig_rw6.html

másik fél számára a saját félrevezető információit, vagy megtévesztő hálózati tevékenységet folytat, és ezáltal félrevezeti és befolyásolja a helyzetértékelést, illetve hamis adatokkal túlterheli a rendszert, aminek következtében a hálózati hozzáférést akadályozza."[5]

Valamilyen módon a biztonsági szektornak reagálni kell a támadások elhárítására, ebben az esetben beszélhetünk a cybertéri védelemről. „A cybertéri védelem arra irányul, hogy fenntartsa a saját hálózatos információs rendszereinkben a hozzáférhetőséget az információkhoz, információalapú folyamatokhoz, és biztosítsa ezen rendszerek hatékony használatát békeidőben, válság vagy konfliktus idején egyaránt. A hálózatos információs rendszerek védelme biztosítja a saját vezetési képességeink fenntartását azáltal, hogy kihasználja a saját rendszerekben rejlő lehetőségeket, illetve lehetetlenné teszi, hogy az ellenség beavatkozzon információs rendszereinkbe. Minimálisra csökkenti a saját hálózatos információs rendszereink sebezhetőségét és a közöttük fellépő kölcsönös zavarokat." [6]

Jól látható, hogy fenyegeti a társadalmat ez az új fajta hadviselési forma, de teljesen átalakult a rendvédelmi szervek egy bizonyos szegmensével szemben fennálló követelmények rendszere. Korábban egyértelműen a testi adottságok voltak szükségesek egy eredményes harchoz. Meghatározott védelmi eszközök mellett láthatták el a feladataikat.

Kiemelt jelentőségű volt a fejvédelem: védősisak, védőkobak használata. A testvédelem: védőruházat, lövedékálló mellény, pajzs. A hallásvédelem: füldugó, hallásvédő fültok. Szemvédelem: védőszemüveg használata. [7]

Látható, hogy egy új védelmi körnek kell kiépülnie. Infokommunikációs eszközökkel, virtuális térben zajlik a harc, ahol a támadó és a megtámadott

[5] http://mhtt.eu/hadtudomany/2008/2008_elektronikus/2008_e_2.pdf (2018.10.07.)
[6] http://mhtt.eu/hadtudomany/2008/2008_elektronikus/2008_e_2.pdf (2018.10.07.)
[7] Balog János Tamás – Tamás László: A rendőrség személyi állománya egészségének megóvása terrorcselekmények kapcsán. In: Rendészeti szemle, 2006/9. 82. o.

között akár több országnyi távolság is előfordulhat. Kétségkívül a szakmai felkészültség a mérvadó.

A Europol 2018-as TE-SAT jelentése a következőket foglalta össze a terroristák internetes cselekményeiről: Míg a terrorista csoportok az internetet használják fel továbbra is abból a célból, hogy eljussanak a követőikhez, üzenetet váltanak velük, motiválják őket az igaz ügy hirdetésére, videókat osztanak meg velük, folyóiratot tesznek közzé, addig még mindig nagyon korlátozottak a terrorista szervezetek interneten indított terrorista cselekményeik.

A hiány oka nem más, mint a technikai felszereltség csekélysége valamint a szakképzettség totális hiánya. Számos cyber-terrorista csoportok alakultak ki az elmúlt években azonban a számítógépes támadás általános veszélye továbbra is alacsony maradt.[8]

II. Az asszimmetrikus hadviselés

Ez a fajta hadviselés, nem új keletű, már az időszámításunk előtt 500-ban is létezett. Ennek megerősítésére szolgál, Szun-ce egyik stratégiai és taktikai összefoglalója: „A katonai taktika hasonlatos a vízhez, mert a víznek az a természete, hogy lefolyik a magas hegyekről és sietve fut lefelé. Ugyanígy a harcban: kerüljük az ellenség erős pontjait és csapjunk le a gyenge pontjaira. A víz folyása követi a felszín alakját: a katona úgy arathat diadalt, ha figyelemmel van az ellenségre, akivel szembeszáll.”[9]

---

[8] Europol 2018-as TE-SAT Jelentése

[9] Szun-ce: A háború művészete, Budapest, Cartaphilus Kiadó, 2006. 85.o. idézi: Háber Péter: Az asszimmetrikus hadviselés, mint korunk fegyveres konfliktusainak fő jellemzője. In: Orbók Ákos (szerk.) A hadtudomány és a XXI. század, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016. 55-56.o.

Lidell Hart a következőket írta 1967-ben megjelent Stratégia című művében a stratégia és a taktika lényegéről. „Pozítiv: 1. Igazítsd céljaidat az eszközeidhez!, 2. Tartsuk mindig eszünkben a célt!, 3. Válasszuk ki a legkevésbé várható vonalat (vagy irányt)!, 4. Használjuk ki a legkisebb ellenállás irányát!, 5. Válasszunk olyan hadműveleti irányt, amely alternatív célpontokat kínál!, 6. Gondoskodjunk róla, hogy mind a tervünk, mind a hadrendünk rugalmas legyen, hozzá lehessen igazítani a körülményekhez!.
Negatív: 7. Ne vessük bele minden erőnket a csapásba, amíg az ellenfél felkészülten vár!, 8. Ne újítsuk fel a támadást ugyanabba az irányban (vagy ugyanabban a formában) ha egyszer kudarcot vallottunk!”.[10]
Látható, hogy a harctevékenységi módozatok, mindig állandó elemét jelentik a harccal történő érdekérvényesítésnek. Amelyek egyszer felerősödnek, máskor pedig csak gyengébb formában jelentkeznek.
Ahhoz, hogy az aszimmetrikus hadviselés érthető fogalommá váljon, el kell határolnunk a szimmetrikus hadviseléstől.
Az aszimmetrikus hadviselés fogalom meghatározása:
Mint a legtöbb fogalom, az aszimmetrikus hadviselésre is számos meghatározás létezik. Ezek közül taxatíve felsorolást mellőzve néhányat ismertetnék.
„A katonai és a nemzetbiztonsági területeken értelmezve, az aszimmetria gyakorlatilag, a szembenálló féltől eltérő cselekvési változatokat (műveleteket), szervezeteket és gondolkodási módot képvisel, abból a célból, hogy maximalizálja a saját előnyeit és kiaknázza az ellenség gyengeségeit, valamint megragadja a kezdeményezést vagy nagyobb cselekvési szabadságot

[10] Liddel Hart: Stratégia, Budapest, Európa Könyvkiadó, 2002.567.o. Idézi: Orbók Ákos (szerk.) A hadtudomány és a XXI. század, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016. 55-56.o.

nyerjen. Az aszimmetria lehet politikai-stratégiai vagy katonai-stratégiai vagy ezek kombinációja is."[11]

„Az aszimmetrikus hadviselés pontosan körvonalazott, politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai, közösségén alapuló katonai és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, melyek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratunkat az ellenségre."[12]

A Washingtoni Nemzetvédelmi Egyetem, már 1998-ban használt fogalmat a jelenségre és úgy fogalmazott: hogy nem fair hadviselési forma. [13]

1999-ben, a Joint Strategy Review folyóirat megfogalmazott egy definíció a jelenségre, amely már egy szélesebben értelmezett, a „politikacsinálók" (döntéshozók), és a katonák számára is emészthetőbb fogalmat jelentett „az ún. „aszimmetrikus megközelítés (nézőpont)" bevezetésével." Mely szerint: „az ellenség stratégiája arra irányul, hogy megkerülje, kijátssza, vagy aláássa az Egyesült Államok erősségeit úgy, hogy kihasználja annak gyengeségeit olyan módszerek alkalmazásával, amik szignifikánsan eltérnek az USA által elvárt műveleti eljárásoktól……általában a pszichológiai hatásokat helyezi előtérbe, mint a sokkhatás, vagy zavarkeltés, ami kihatással van az amerikai kezdeményező készségre, (harci) akaratra (morálra), illetve cselekvési

---

[11] Krajnc Zoltán: Az asszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései. In: Repüléstudományi Közlemények különszám, 2008.3.o. Idézi: Orbók Ákos (szerk.) A hadtudomány és a XXI. század, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016.57.o.

[12] Resperger István: Az asszimmetrikus hadviselés fogalma: In: Resperger István- Somkuti Balázs- Kiss Álmos Péter: Asszimmetrikus hadviselés a modern korban, Budapest Zrínyi Kiadó, 2013, 421. O. idézi: Orbók Ákos (szerk.) A hadtudomány és a XXI. század, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016. 58.o.

[13] Strategic Assessment 1998: Engaging Power for Peace (Washington, D.C.: Institute for National Strategic Studies, National Defense University, 1998) idézi: Krajnc Zoltán: Az asszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései.In: Repüléstudományi Közlemények különszám,2.o. http://real.mtak.hu/10441/1/Krajnc_Zoltan.pdf (2018.10.07.)

szabadságra. Az aszimmetrikus megközelítés az ellenség sebezhetőségének alapos értékelésén alapul, gyakran alkalmaz innovatív, nem hagyományos harci eljárásokat, fegyvereket, vagy technológiákat. Az aszimmetrikus hadviselés megjelenhet a katonai műveletek teljes spektrumában, lehet harcászati, hadműveleti, és hadászati (stratégiai) is."[14]

A hosszú és bonyolult fogalmakkal szemben a legérthetőbb megfogalmazás foglalja össze a lényeget: „Az aszimmetriára való törekvés mindig is egy győzelmi stratégia volt, hiszen minden épeszű parancsnok a fölény megszerzésére törekszik, vagyis keresi, a számára kedvező aszimmetriát."[15]

„A szimmetrikus hadviselési formáról, akkor beszélhetünk, amikor a szembenálló erők megközelítőleg azonos méretűek és felkészültségűek valamint hasonló módszerekkel és közel azonos technikai színvonalú fegyverzettel próbálják meg kivívni a győzelmet. Ez talán az első világháborúra volt a legjellemzőbb."

Aszimmetrikus hadviselés jellemzői:

„Dimenziói: jellege:(pozitív vagy negatív) időbeliség (rövid vagy hosszú távú) szándékoltan előidézett vagy alap szimmetria, alacsony vagy magas rizikófaktorú, anyagi vagy pszichológiai jellegű.

Szintjei: katonai, harcászati, hadműveleti, hadászati, politikai stratégiai.

Formái: technológiai, szervezeti, módszer és eljárásbeli, tudati és erkölcsi (Pl.honvédelem-megszállás)"[16]

„Várható tendenciák":

- az állami és a nem állami szereplők közös jelenléte (miközben valójában két harcoló fél áll egymással szemben);

---

[14]Joint Strategy Review 1999, Washington, DC: The Joint Staff, 1999, p. 2. Idézi: Krajnc Zoltán: Az asszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései. In: Repüléstudományi Közlemények különszám,2.o. http://real.mtak.hu/10441/1/Krajnc_Zoltan.pdf (2018.10.07.)

[15] http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/1_2/2015_1_2_7_KONFERENCIA.pdf (2018. 10.07.)

[16] Orbók Ákos (szerk.) A hadtudomány és a XXI. század, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016. 58.-59.o.

- a technikai előnyök (légierő, nagypontosságú fegyverek stb.) maximális kihasználása;
- a pozitív aszimmetriával rendelkező fél arra kényszerül, hogy uralja a szárazföldet és ennek megfelelő harctevékenységet folytasson, főként a lakott településeken (városokban);
- megnövekszik a kisalegységek szerepe;
- nő az információk mennyisége, továbbá azok megszerzésének (felderítés, hírszerzés), illetve a feldolgozás gyorsaságának jelentősége;
- nő a jelentősége a hatásalapú és a hálózatos hadviselésnek.[17]
- Az aszimmetrikus hadviselést alkalmazó fél jellemzői:
- egyszerű, gyakran szokatlan eszközöket alkalmaz, jó eredménnyel,
- felismeri és felhasználja az ellenfél gyengeségeit,
- célja, hogy minél kisebb erőbefektetéssel, minél nagyobb eredményt érjen el,
- nem szükséges számára óriási katonai erő vagy bürokratikus parancsnokság,
- nem szemtől szemben harcol, mivel nincs kellő katonai képessége.[18]

III. Összegzés

Az aszimmetrikus hadviselés új formáival (ti. a terrorizmus és a felkelés összefonódásával) szemben az államnak új hadviselési formákat kellett létre hoznia, mivel erre a rendőrségi technikák, eszközök már nem voltak elegendőek. Ilyenek tekinthető például a külső katonai beavatkozás más állam területén (például Irakban, vagy Afganisztánban, Izrael a Hamasz ellen).

[17] http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/1_2/2015_1_2_7_KONFERENCIA.pdf (2018. 10.07.)
[18] Orbók Ákos (szerk.) A hadtudomány és a XXI. század, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016. 63..o.

Teljesen új formaként jelentkezik az aszimmetrikus hadviselésen belül a célzott megsemmisítés, amelyet leginkább az USA alkalmaz a közel-keleti terrorista csoportok ellen. Nagyon gyakoriak a fegyverszállítások, zsoldosok küldése, katonai létesítmények engedélyezése is.[19] Látható, hogy a XXI. század modern technikai eszközeihez alkalmazkodni tudni szélsőséges csoportok ellen a hatékony küzdelem csak úgy valósítható meg, hogy ha a szervezeti struktúra megfelelően kiképzett utánpótlásról gondoskodik.

Felhasznált irodalom

- Balog János Tamás- Tamás László: A rendőrség személyi állománya egészségének megóvása terrorcselekmények kapcsán. In: Rendészeti szemle, 2006/9. szám, 82.o.
- Europol 2018-as TE-SAT Jelentése
- Haig Zsolt: Az információbiztonság komplex értelmezése in: Hadmérnök 2006/különszám, Robothadviselés Tudományos szakmai konferencia. http://hadmernok.hu/kulonszamok/robothadviseles6/haig_rw6.html
- Joint Strategy Review 1999, Washington, DC: The Joint Staff, 1999, p. 2. Idézi: Krajnc Zoltán: Az asszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései. In: Repüléstudományi Közlemények különszám,2.o. http://real.mtak.hu/10441/1/Krajnc_Zoltan.pdf (2018.10.07.)
- Krajnc Zoltán: Az asszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései. In: Repüléstudományi Közlemények különszám, 2008.3.o. Idézi: Orbók Ákos (szerk.) A hadtudomány és a XXI. század, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016.57.o.

[19] http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/1_2/2015_1_2_7_KONFERENCIA.pdf (2018. 10.07.)

- Liddel Hart: Stratégia, Budapest, Európa Könyvkiadó, 2002.567.o. Idézi: Orbók Ákos (szerk.) A hadtudomány és a XXI. század, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016. 55-56.o
- Orbók Ákos (szerk.) A hadtudomány és a XXI. század, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016. 63..o.
- Péri Márton: Szélsőséges csoportok internetes tevékenységének pszichológiai elemzése In: Orbók Ákos (szerk.): A hadtudomány és a XXI.század, tanulmánykötet Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest 2016. 331.o.
- Resperger István: Az asszimmetrikus hadviselés fogalma: In: Resperger István- Somkuti Balázs- Kiss Álmos Péter: Asszimmetrikus hadviselés a modern korban, Budapest Zrínyi Kiadó, 2013, 421. O. idézi: Orbók Ákos (szerk.) A hadtudomány és a XXI. század, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016. 58.o.
- Strategic Assessment 1998: Engaging Power for Peace (Washington, D.C.: Institute for National Strategic Studies, National Defense University, 1998) idézi: Krajnc Zoltán: Az asszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései.In: Repüléstudományi Közlemények különszám,2.o. http://real.mtak.hu/10441/1/Krajnc_Zoltan.pdf (2018.10.07.)
- Szun-ce: A háború művészete, Budapest, Cartaphilus Kiadó, 2006. 85.o. idézi: Háber Péter: Az asszimmetrikus hadviselés, mint korunk fegyveres konfliktusainak fő jellemzője. In: Orbók Ákos (szerk.) A hadtudomány és a XXI. század, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016. 55-56.o.
- Tóth Dávid: A terrorizmus típusai és a kiberterrorizmus. In: Rab Virág (szerk.) XII. Országos Grastyán Konferencia előadásai. PTE Grastyán Endre Szakkollégium, Pécs. 2014. 286-296. o.

- Tóth Dávid: The history and types of terrorism. In: Law of Ukraine. Legal Journal: Scientific Partical Professional Journal 2015/1. 1-24. o.
- Weimann G.: Virtual Terrorism: How modern terrorists use the internet. The Journal of International Security Affairs, Spring, 2005, Nr. 8. Idézi: Péri Márton: Szélsőséges csoportok internetes tevékenységének pszichológiai elemzése In: Orbók Ákos (szerk.): A hadtudomány és a XXI.század, tanulmánykötet Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest 2016. 331.o.

Internetes hivatkozások

http://mhtt.eu/hadtudomany/2008/2008_elektronikus/2008_e_2.pdf (2018.10.07.)
http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/1_2/2015_1_2_7_KONFERENCIA.pdf (2018. 10.07.)

Tóth Dávid: Küzdelem a bankkártyacsalások ellen az Európai Unióban[1]

Lektorálta: Prof. Dr. Kőhalmi László

I. Bevezetés

A gazdasági forgalom élénkítésének és a költséges készpénzforgalom könnyítését szolgálják a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök. A technikafejlődésének eredményeképpen egyre inkább elterjedőbe vannak a készpénzkímélő fizetési megoldások. Példaként lehet említeni az bankkártyával történő fizetést, interneten történő fizetést, paypal-t, étkezési utalványokat stb. Ezek közül talán a bankkártya a legjelentősebb.[2]

A készpénzkímélő fizetési eszközökkel kapcsolatban viszonylag gyakran követnek el bűncselekményeket az utóbbi években, például a regisztrált készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítások száma 2015-ben még csak 130 volt és ez 2017-ben 739-re[3] és 2018-ban pedig már 1432-re emelkedett.[4]

A tanulmányom célja a vizsgálni a bankkártyával kapcsolatos bűncselekményekre vonatkozó uniós jogforrásokat. Kutatásomban vizsgálom az uniós szabályozás megalkotásának indokait, a szabályozás tartalmát, illetve a magyar Btk. szabályozásának azzal való megfelelőségét.

---

[1] Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-3-IV.-PTE-110. Kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának Támogatásával készült.

[2] Ambrus István – Deák Zoltán: Súlyponti kérdések a bankkártyával kapcsolatos bűncselekmények köréből. Belügyi Szemle, 2011/2. 85. o.

[3] Sántha, Ferenc: A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök büntetőjogi védelme az Európai Unió szabályozásának tükrében. In: Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXVI. 2018/2. 265. o.

[4] Forrás: Enyübs: https://bsr-sp.bm.hu/

II. Büntetőjogon kívüli eszközök

Az uniós jogban nem kizárólag büntetőjogi eszközök védik a készpénz-helyettesítő fizetési eszközöket és azok használóit. Az alábbi jogforrások lehet kiemelni e körben:

- Az Európai Parlament és a Tanács a határon átnyúló átutalásokról szóló 1997. január 27-ei 97/5/EK irányelve, amely rendelkezéseket tartalmaz a határon átnyúló átutalások átláthatóságáról. A 97/5/EK irányelv már védett értékként határozta meg a magánszemélyek és a vállalkozások - különösen a kis- és középvállalkozások - számára, hogy gyorsan, megbízhatóan és olcsón utalhassanak át összegeket a Közösség egyik részéből a másikba; mivel a határokon átnyúló átutalásokért folyó nagyobb piaci versenynek javuló szolgáltatásokhoz és alacsonyabb árakhoz kell vezetnie. Összességében ennek az irányelvnek a célja, hogy lépést tartson a belső piac kiteljesedése, különösen a tőkemozgások liberalizálása irányába tett lépést a gazdasági és monetáris unió megteremtése érdekében.

Az Európai Parlament és a Tanács 2011. október 25-i 2011/83/EU Irányelve a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről. Ezen irányelv a távollevők között és az üzlethelyiségen kívül kötött szerződésekkel, valamint az ezektől eltérő szerződésekkel kapcsolatban nyújtandó tájékoztatásra vonatkozó szabályokat állapít meg.

Az Európai Parlament és a Tanács a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítésével történő forgalmazásáról, valamint a 90/619/EGK tanácsi irányelv, a 97/7 EK irányelv és a 98/27 EK irányelv módosításáról szóló 2002/65/EK irányelve. A 2002/65/EK irányelv a fogyasztóvédelem oldaláról védi a belső piac fogyasztóit, hogy megkülönböztetés nélkül hozzáférjenek a

Közösségen belül rendelkezésre álló pénzügyi szolgáltatások lehető legszélesebb köréhez, és hogy ezek közül kiválaszthassák az igényeiknek leginkább megfelelőket.

A fentiek mellett az Európai Unió büntetőjogi szabályokat tartalmazó korábbi jogforrása a 2001/413/IB. számú tanácsi kerethatározat volt. A kerethatározat az új irányelv elfogadásával már nincs hatályban, így az elemzésétől eltekintek.[5] A kerethatározat szabályait a tagállamoknak 2003-ig kellett átültetniük a saját jogrendszerükbe. Annak ellenére, hogy a Magyar Állam elmulasztotta a kerethatározat átültetésével kapcsolatos jelentéstételi kötelezettségét az Európai Bizottság felé,[6] összességében elmondható, hogy a magyar Büntető Törvénykönyv szabályozása megfelel a kerethatározatba foglalt követelményeknek. Továbbá megfelel a büntető jogalkotással szemben támasztott formai követelményeknek: a diszpozíció világos, körülhatárolt, és egyértelmű.[7]

IV. Az Európai Bizottság javaslata egy új irányelvre

Az Európai Bizottság kidolgozott egy új irányelvre vonatkozó javaslatot[8] a korábbi tanácsi kerethatározat felváltására és a szabályozás modernizálására. A javaslat indoka és célja a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök

---

[5] A kerethatározat szabályozásáról lásd bővebben: Sántha, Ferenc: i. m. 266-267. o.
Bujáki László: Készpénz-helyettesítő fizetési eszközök védelme. In: Kondorosi Ferenc –Ligeti Katalin (szerk.): Az Európai Büntetőjogi Kézikönyve. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest. 2008. 493-507. o

[6] A Bizottság jelentése - 2. jelentés a nem készpénzes fizetőeszközökkel összefüggő csalás és hamisítás elleni küzdelemről szóló, 2001. május 28-i tanácsi kerethatározat 14. cikke alapján {SEC(2006) 188} /* COM/2006/0065 végleges */.

[7] Kőhalmi László: A büntetőjog alapproblémái. PTE Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs. 2012. 244 o.

[8] Az Európai Bizottság Javaslata a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel összefüggő csalás és hamisítás elleni küzdelemről és a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról Brüsszel, 2017.9.13. COM(2017) 489 final 2017/0226 (COD) (Továbbiakban: Bizottság javaslata a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról)

büntetendővé tételére vonatkozó közös minimumszabály meghatározása új és hatékonyabb formában. Az indoklás szerint a korábbi szabályozás már nem tükrözte a valóságot és nem foglalkozott adekvát módon az új technológiai fejlesztésekkel és kihívásokkal (pl.: virtuális eszközökkel, mobil fizetéssel). 2013-ban az egységes európai fizetési térségben (SEPA) kibocsátott kártyákkal elkövetett csalás elérte az 1,44 milliárd eurót, ami jelentős 8%-os növekedést jelentett 2012-hez képest. A csalással kapcsolatos adatok csak a kártyás fizetésekre vonatkoznak, de a kártyák a legfontosabb készpénz-helyettesítő fizetési eszközök az EU-ban a műveletek számát tekintve.

A készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel kapcsolatos visszaélések hozzájárulnak más bűnözési formák sikerességéhez is így például:

- szervezett bűnözés;
- terrorizmus[9];
- kábítószer-kereskedelem;
- embercsempészet.[10]

Az Europol jelentése szerint a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel összefüggő csalás bűnügyi piacát az EU-ban jól felépített és globálisan szervezett bűnözői csoportok uralják.

Az Európai Bizottság szerint a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel összefüggő bűncselekmény két fő módon jelentenek akadályt az egységes digitális piac létrejötte előtt.

A gazdaságnak közvetlen hátrányt okoz. Kiemelve egy szektort a légitársaságok globálisan mintegy évi 1 milliárd amerikai dollárt veszítenek a kártyával összefüggő csalások miatt. Másodsorban csökkenti a felhasználók

[9] A terrorizmus számos bűnözési formával függ össze így azzal szemben komplex módon kell felvenni. Lásd erről bővebben: Nagy Melánia: A terrorizmus elleni küzdelem: Válaszok a biztonsági szektor szereplőitől. In: Miskolczi, Bodnár Péter (szerk.): XIV. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest. 2019. 229-244. o.

[10] Bizottság javaslata a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról 4-5. o.

bizalmát, amelynek következtében csökkenhet a gazdasági tevékenység és korlátozódik a szerepvállalás az egységes digitális piacon. Az Eurobarometer felmérés az internetes biztonságról8szerint az internethasználók döntő többsége (85 %-a) úgy véli, hogy egyre nagyobb a számítógépes bűnözés áldozatává válás kockázata. Továbbá a felhasználók 42 %-a aggódik az online fizetések biztonsága miatt. A szubjektív biztonságérzet csökkenése visszavetheti a gazdaságot. A javaslat célkitűzései összhangban lennének számos büntetőjogi tárgyú uniós jogforrással (pl.: 2014/62/EU irányelv az euró és más pénznemek hamisítás elleni, büntetőjog általi védelméről).

A készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel kapcsolatos deliktum sok esetben határokon átnyúló bűncselekmény. Elsősorban ez a jelenség az interneten történő pénzügyi tranzakcióknál fordul elő.

Emiatt is fontos a tagállamok közötti koordinált bűnügyi együttműködés. Az Europol csapata már most is dolgozik a fizetéssel összefüggő csalásokon, amelyek eredményesek. Sokszor az áldozat az elkövető és a bizonyíték helye elkülönül, és így rájuk különböző nemzeti jogi szabályok vonatkozhatnak. Időigényes lehet és akadályokat jelenthet az egyes országok számára az ilyen bűncselekményekkel szembeni hatékony fellépés közös szabályok nélkül. Az uniós fellépésére vonatkozó igényt már elismerték a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel összefüggő csalás és hamisítás elleni küzdelemről szóló meglevő uniós jogi szabályozás létrehozása révén.[11]

Az uniós fellépés egy másik hozzáadott értéke az, hogy elősegíti az EU-n kívüli országokkal való együttműködés is. A javaslat azzal a céllal határozza meg a bűncselekményi tényállások hatályát, hogy valamennyi magatartást szabályozza, ugyanakkor csak arra korlátozódik, ami szükséges és arányos.

Az Európai Bizottság az alábbi problémákat észlelte a korábbi tanácsi kerethatározati szabályozással:

[11] Bizottság javaslata a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról 11. o.

- Egyes bűncselekményeket nem lehet hatékonyan kinyomozni és üldözni a jelenlegi jogi keretben.
- Bizonyos bűncselekményeket nem lehet hatékonyan üldözni, mert a különböző tagállamok nem vagy eltérő módon minősítik bűncselekménynek az egyes (különösen nem kézzelfogható) fizetési eszközökkel elkövetett bűncselekményeket.
- A készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel összefüggő csalás előkészülete nem üldözhető hatékonyan, mert a tagállamok nem vagy eltérő módon minősítik bűncselekménynek.
- A határokon átnyúló nyomozásokat akadályozza az, hogy ugyanazt a bűncselekményt a különböző tagállamok más büntetési szintekkel szankcionálják
- A joghatóság meghatározásával kapcsolatos hiányosságok akadályozhatják a hatékony nyomozást és a büntetőeljárást.
- Egyes bűncselekményeket operatív akadályok miatt nem lehet hatékonyan kinyomozni és üldözni.
- A határokon átnyúló együttműködés iránti kérelmek esetén az adatszolgáltatáshoz szükséges idő túl hosszú lehet, ami gátolja a nyomozást és a büntetőeljárást.
- A közszféra-magánszféra együttműködésben fennálló korlátok miatt a bűnüldöző szervekhez tett bejelentések alacsony száma a hatékony nyomozás és büntetőeljárás akadályát képezi.
- A bűnözők a csalás elkövetéséhez kihasználják a megelőzésben levő hiányosságokat.
- A közszféra-magánszféra együttműködésben levő információ-megosztási hiányosságok akadályozzák a megelőzést.
- A bűnözők kihasználják az áldozatok tudatosságának hiányát.

A Bizottság a javaslatával ezzel összefüggésben három célt fogalmazott meg:

- Egyértelmű, megalapozott és technológiailag semleges szabályozást kell biztosítani.
- Ki kell küszöböli az operatív akadályokat, amik korlátozzák a nyomozást és a büntetőeljárást.
- Végül javítani kell a prevenciót.[12]

Összefoglalva a javaslat az alábbi fő elemeket tartalmazta:

- átfogóbban határozza meg a fizetési eszközöket, amelyek magukban foglalják az immateriális fizetési eszközöket, valamint a digitális csereeszközöket;
- kiterjeszti az információs rendszerekhez kapcsolódó bűncselekmények hatályát minden fizetési műveletre, ideértve a digitális csereeszközök útján végrehajtott műveleteket;
- büntetések mértékére vonatkozó szabályokat vezet be, a legsúlyosabb bűncselekmények legalacsonyabb mértékét állapítja meg;
- az olyan helyzetekben, ahol a bűncselekmény jelentős összesített kárt okoz vagy az elkövetők számára jelentős gazdasági hasznot eredményez. Ennek célja a nagy mennyiségben előforduló, de alacsony egyedi veszteséget okozó esetek kezelése, különösen a kártya felmutatása nélküli csalásokat.
- foglalkozik azzal az igénnyel, hogy statisztikai adatokat kell szolgáltatni a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel összefüggő csalásról és hamisításról, mivel előírja a tagállamok számára annak biztosítását, hogy megfelelő rendszert működtessenek a javasolt irányelvben hivatkozott bűncselekményekre vonatkozó statisztikai adatok rögzítésére, előállítására és rendelkezésre bocsátására;
- tisztázza a joghatóság terjedelmét a javaslatban hivatkozott bűncselekmények tekintetében annak biztosításával, hogy a tagállamok

[12] Bizottság javaslata a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról 5. o.

rendelkeznek joghatósággal azokban az esetekben, ahol a bűncselekményt a tagállam területén levő információs rendszer használatával követték el, jóllehet az elkövető esetleg a területén kívül tartózkodik vagy ha az elkövető a tagállam területén, az információs rendszer viszont azon kívül van;

- intézkedéseket vezet be, hogy javítsa az uniós büntető igazságügyi együttműködést a meglévő struktúra megerősítése és operatív kapcsolattartási pontok igénybevétele útján.
- javítja az áldozatok és a magánjogi szervezetek feltételeit a bűncselekmény bejelentésére;
- biztosítja az áldozatok számára a jogaikkal és a rendelkezésre álló segítséggel és támogatással kapcsolatos információhoz való hozzáférést, függetlenül attól, hogy a lakóhelyük szerinti ország eltér a csalás elkövetőjének országától vagy attól az országtól, ahol a bűnügyi nyomozás folyik.

V. A javaslat véleményezése és alakulása

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2018 januárban kiadott véleményében konstruktív módon fogalmaz az új irányelv tervezetről. Egyrészt üdvözli a régóta váratott kezdeményezést, mivel a számítástechnikai bűnözés elleni küzdelem prioritásként kezelendő, hiszen ez a jelenség hatással van az elektronikus fizetési eszközökre. Az információs társadalom védelme érdekében modernizálni kell a szabályozást, így egyetért a tervezet célkitűzéseivel. Az EGSZB szerint ezen megállapításokat alátámasztja az is, hogy EU-ban a műveletek számát tekintve a kártyák a legfontosabb készpénz-helyettesítő fizetési eszközök, és az Európai Központi Bank felmérése szerint az euróövezetben kibocsátott kártyákkal elkövetett csalás értéke 2013-ban

elérte az 1,44 milliárd eurót, mely érték továbbra is emelkedik. Ezzel összefüggésben a csalás szempontjából az egyik legsérülékenyebb terület az utazás céljára történő elektronikus fizetés – vonat- és repülőjegyek, szállás és más ehhez kapcsolódó pénzügyi tranzakciók.

Az EGSZB az alábbi kritikai észrevételeket tette meg véleményében. A nyomozás során illetékes és joghatóság megállapításáról szóló 11. cikkben a pozitív összeütközés elkerülése érdekében pontosítani kellene, hogy az alapelvet a bűncselekmény megvalósítójának vagy a használt informatikai rendszernek a területen való jelenléte jelenti-e. Ezért az EGSZB kérése, hogy a cikket egészítsék ki egy új bekezdéssel, amely a hatásköri összeütközések feloldásáról szól.

Másik fő probléma, hogy nem rendelkezik azzal szituációval sem, amikor más, az EU-n kívüli joghatóságok is érintettek, sem pedig azzal, hogy milyen módon lehetséges az igazságügyi együttműködés által kínált más jogi eszközök felhasználása egy előrelátható és meghatározott jogi keret alkalmazásával.

Harmadik kritikai észrevétele, hogy az EGSZB meglátása szerint a megelőzésről szóló 16. cikk is kiegészítésre szorul olyan specifikus intézkedések megfogalmazásával, melyeket a tagállamok nemzeti jogba való átültetést biztosító jogszabályai írnak elő azon tájékoztatási kötelezettségekre vonatkozóan, amelyek vagy az elektronikus fizetési eszközöket kibocsátó szolgáltatókat, vagy a tagállami szabályozó hatóságokat, vagy a pénzügyi oktatásért felelős intézményeket terhelik.

Az EGSZB szerint A 12. és a 13. cikkben említést kellene tenni a bevált gyakorlatok cseréjéről is az elektronikus fizetési eszközökkel összefüggő csaláson alapuló számítástechnikai bűnözés felderítése, nyomozása és semlegesítése terén. Az EGSZB véleményéből még az alábbi meglátásokat lehet kiemelni.

A személyek védelmében hozott intézkedések hatékonyságának garantálására, valamint a kezdeményezés céljainak elérése érdekében ki kellene egészíteni a 15. cikk rendelkezéseit, és a tagállami jogalkotás révén kilátásba kell helyezni egy csalás elleni pénzügyi biztosítás bevezetését, amely a károsultak 100%-os kártalanítására vállalna kötelezettséget az elektronikus fizetési eszközök birtokosainak kárára elkövetett számítástechnikai csalás esetén. Az EGSZB javaslata szerint a kártérítésnek a kibocsátó gazdasági egység, mint érdekelt magánfél számára történő folyósítására a nyomozás lezárultával kerülne sor.

Az elektronikus fizetési eszközök hamisítása elleni küzdelemre irányuló politika hatékonyságának és hatásosságának a biztosítására az irányelvnek tartalmaznia kellene a hamisított elektronikus fizetési eszközökkel elkövetett cselekményekkel kapcsolatos jelentéstételi kötelezettséget hasonlóan más irányelvek (pl.: pénzmosással kapcsolatos) mintájára. Az EGSZB kiemeli, hogy növelni kell azokat a kapacitásokat, amelyek lehetővé teszik az elektronikus és digitális fizetési eszközök révén elkövetett csalások jelenségének a megértését és prevencióját egy statisztikai adatgyűjtést biztosító rendszer felállításával, az ilyen csalások megelőzésére és elhárítására irányuló stratégiák megerősítése érdekében. Továbbá biztosítani kell a tagállami végrehajtási intézkedések hatásértékelésének folyamatosságát, melynek keretében éves mennyiségi beszámolókat kell készíteni, valamint két-háromévente minőségi hatásértékelést kell végezni oly módon, hogy megítélhető legyen a politika hatékonysága, továbbá azonosítani lehessen a szükséges kiigazításokat. Az EGSZB javasolja, hogy az irányelv címében a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök kifejezést az elektronikus és digitális fizetési eszközök kifejezés váltsa fel.

Az EGSZB véleményét követően az irányelv-javaslattal kapcsolatban az Európai Parlament megbízta az Állampolgári Jogok, Bel- és Igazságügy Bizottságot) Civil Liberties, Justice and Home Affairs Committee

továbbiakban: LIBE), Sylvia-Yvonne Kaufmann raportőr vezetésével, hogy véleményezze a javaslatot.

Az Europol 2018 szeptemberében kiadott egy jelentést az internetes szervezett bűnözésről, amely áttekintést nyújtott a fizetési csalásokról, skimming fenyegetésekről, POS terminálokkal kapcsolatos visszaélésekről és telekommunikációs csalásokról, amelyek új kihívásokat jelentenek a nyomozó szerveknek.

2018. december 11.-én az Európai Parlament és a Tanács egy formális megállapodást hozott létre az irányelv tervezettel kapcsolatban, melynek az alábbi főbb pontjai voltak. Harmonizálni kell az online bűncselekmény fogalmát, mint például a hackelést, vagy phising-et. Meg kell teremteni a minimális büntetéseket egy évtől öt évig terjedően a bűncselekmény jellegéhez igazodva. Hatékonyabb határon átnyúló nyomozati eszközöket kell létrehozni. A virtuális pénzekkel kapcsolatos tranzakciókra is ki kell terjednie a hatálynak. Végezetül növelni kell a prevenciót és az áldozatok védelmét.

A Tanács 2018. december 19-én tájékoztatta a LIBE vezetőjét, hogy a jóváhagyja az Európai Parlament álláspontját, és a szabályozást elfogadják. A plenáris ülés az irányelv javaslatról előreláthatóan 2019 márciusában zajlott le. Az irányelv-javaslatot végül 2019. április 17.-én fogadták el rendes jogalkotási eljárás keretében.

VI. Az elfogadott irányelv szabályai

Az irányelv „a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel elkövetett csalás és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök hamisítása elleni küzdelemről, valamint a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról címet” viseli. A célkitűzéseknek megfelelőn minimumszabályokat határoz meg az uniós

tagállamok számára. Elsődlegesen a prevenciót és az áldozatok segítését fogalmazta meg célként. (1. cikk)

Az elfogadott javaslat végül az alábbi bűncselekményeket rendeli büntetni:

- a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználása,
- materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekmények,
- immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekmények,
- információs rendszerekkel kapcsolatos csalás,
- és a fentiekhez kapcsolódó előkészületi, felbujtói és bűnsegédi magatartások.

Csalárd használat alatt az irányelv a lopás útján szerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszközök, illetve a hamis vagy meghamisított készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználását érti. (3 cikk)

A második bűncselekménykör szerint a tagállamoknak büntetni kell az alábbi elkövetési magatartásokat:

- materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz lopás vagy más módon történő jogellenes megszerzése;
- materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz csalárd hamisítása vagy meghamisítása;
- lopott vagy más módon jogellenesen eltulajdonított, illetve hamis vagy meghamisított materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz csalárd felhasználás érdekében történő birtoklása;
- lopás útján, hamis vagy meghamisított materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz csalárd felhasználás érdekében történő beszerzése saját részre vagy más személy részére,
- beleértve azok átvételét, eltulajdonítását, megvásárlását, átadását, behozatalát, kivitelét, eladását, szállítását, illetve terjesztését. (4. cikk)

Nóvum, hogy külön határozza meg az immateriális készpénzkímélőkkel kapcsolatos bűncselekményeket. Büntetendő a jogellenes megszerzés, amellyel összefüggésben az 5. cikk a) pontjában utaló diszpozíciót alkalmaz a Direktíva. Itt utal az információs rendszerek elleni támadásokról szóló irányelvre (2013/40/EU). Ha valaki:

- információs rendszerekhez való jogellenes hozzáférés,
- rendszert érintő jogellenes beavatkozás,
- adatot érintő jogellenes beavatkozás, vagy
- jogellenes adatszerzés útján szerzi meg mások immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszközeit megvalósítja ezt a tényállást.

E bűncselekménykörben büntetendő még a hamisítás, meghamisítás, hamis vagy meghamisított készpénz-helyettesítői fizető eszköz csalárd célzatú birtoklása és végül jogellenesen megszerzett, hamis vagy meghamisított immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználás érdekében történő beszerzése saját részre vagy más személy részére, beleértve azok eladását, átadását vagy terjesztését, illetve rendelkezésre bocsátását is. (5. cikk)

Információs rendszeren elkövetett csalásnak minősül a Direktíva szerint a pénz, a pénzbeli érték vagy virtuális fizetési eszköz – más személy számára jogellenes vagyoni veszteséget előidéző – átutalása vagy átutaltatása abból a célból, hogy a bűncselekmény elkövetője vagy harmadik személy jogellenesen hasznot szerezzen jusson. A negyedik bűncselekményhez elkövetési módokat is megfogalmaz a jogforrás:

- egy információs rendszer működésének jogosulatlan akadályozása vagy a működésébe való jogosulatlan beavatkozás;
- számítógépes adatok jogosulatlan bevitele, módosítása, törlése, továbbítása vagy hozzáférhetetlenné tétele. (6. cikk).

E bűncselekménykörben már megjelennek a virtuális fizetési eszközök is elkövetési tárgyként, ami előremutató.

Pönalizálandó előkészületi magatartásnak minősíti az irányelv minden olyan készülék vagy eszköz, számítógépes adat vagy bármilyen más eszköz előállítása, saját részre vagy más személy részére történő beszerzése – beleértve azok behozatalát, kivitelét, eladását, szállítását vagy terjesztését is – vagy hozzáférhetővé tétele, amelyet elsődlegesen arra terveztek vagy kifejezetten arra alakítottak át, hogy a fenti bármelyikét elkövessék, de itt is feltétel a csalárd szándék. (7. cikk)

Az irányelv elhatárolja a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz és a virtuális fizetési eszköz fogalmát. Előbbinek minősül minden olyan immateriális vagy materiális védett készülék, tárgy vagy rögzített adat, vagy ezek kombinációja, ide nem értve a törvényes fizetőeszközöket, amely önállóan, illetve egy eljárás vagy eljárások alkalmazásával lehetővé teszi, hogy birtokosa vagy felhasználója pénzt vagy pénzbeli értéket utaljon át, többek között digitális csereeszközök révén. Utóbbi pedig, olyan digitális értékmegjelenítő, amelyet nem központi bank vagy hatóság bocsát ki vagy garantál, nem feltétlenül kapcsolódik törvényes fizetőeszközhöz, és nem minősül pénznemnek vagy pénznek, de amelyet természetes vagy jogi személyek csereeszközként elfogadnak, és amely elektronikusan átutalható, tárolható és értékesíthető.

A készpénz-helyettesítő fizetési eszköz akkor minősül védettnek, ha az utánzással vagy csalárd felhasználással szemben például tervezés, kódolás vagy aláírás útján lépnek fel a hamisítókkal szemben. (2. cikk)

Az irányelv természetes személyekkel szemben hatékony, arányos és visszatartó büntetéseket vár el a tagállamokól. Az alábbi minimumszabályok szolgálnak zsinórmértékként:

- A materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz lopása, hamisítása és meghamisítása esetén a büntetési tétel felső határának legalább 2 évi

szabadságvesztésnek kell lennie. Ez a felső határ vonatkozik az immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogellenes megszerzésére, hamisítására és meghamisítására és valamennyi előkészületi bűncselekményre.

- A jogellenesen megszerzett, illetve hamis vagy meghamisított materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz csalárd célzatú birtoklása, és azokkal tranzit jellegű cselekmények esetén a büntetési tétel felső határa legalább 1 évi szabadságvesztésnek kell lennie. Ez vonatkozik immateriális készpénzkímélőkre elkövetett azonos cselekményekre is.
- Az információs rendszerekkel kapcsolatos csalás esetén szigorúbb a direktíve, itt felső határnak minimum 3 évi szabadságvesztést indítványoz.
- Amennyiben bűnszervezetben követik el a befejezett deliktumokat, úgy a büntetési tétel felső határa legalább 5 évi szabadságvesztésnek kell lennie. (9. cikk)

Jogi személy akkor vonható felelősségre, ha jogi személyek felelőssége a 3–8. cikkben említett bűncselekményekért, ha a jogi személyen belül vezető beosztásban lévő személy akár egyedül eljárva, akár a jogi személy valamely szervének tagjaként eljárva követett el a jogi személy javára. Jogi személyekkel szembeni kötelező előírandó szankció a (büntetőjogi vagy nem büntetőjogi) pénzbírságokat. Fakultatív szankciók az irányelv szerint:

- az állami kedvezményekre vagy támogatásokra való jogosultságból történő kizárás;
- a közfinanszírozásból való ideiglenes kizárás, ideértve a közbeszerzési eljárásokat, a vissza nem térítendő támogatásokat és a koncessziókat is;
- üzleti tevékenységek gyakorlásától való ideiglenes vagy végleges eltiltás;

- bírósági felügyelet alá helyezés;
- bíróság által elrendelt felszámolás;
- a bűncselekmény elkövetésére használt létesítmények ideiglenes vagy végleges bezárása. (10. cikk)

Az irányelv a büntetőeljárás felgyorsítása érdekében joghatósági szabályokat is meghatároz.

Minden tagállam meg kell hoznia a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a fent említett bűncselekményekre vonatkozó joghatóságát megállapítsa, amennyiben az alábbiak közül egy vagy több érvényesül:

- a bűncselekményt teljes egészében vagy részben a területén követték el vagy
- az elkövető egy tagállam állampolgára.

Joghatósággal rendelkezik egy állam akkor is amennyiben,

- egy bűncselekményt teljes egészében vagy részben egy tagállam területén követtek el, illetve
- ha az elkövető a bűncselekmény elkövetésekor fizikailag jelen van az említett területen, függetlenül attól, hogy a bűncselekményt az említett területen található információs rendszer felhasználásával követték-e el.

A tagállamoknak tájékoztatnia kell az Európai Bizottságot, ha úgy dönt, hogy a 3–8. cikkben említett, a területén kívül elkövetett bűncselekményekre vonatkozóan joghatóságot állapít meg, többek között amennyiben:

- az elkövető szokásos tartózkodási helye a területén van;
- a bűncselekményt a területén letelepedett jogi személy hasznára követték el;
- a bűncselekményt valamely állampolgára vagy olyan személy sérelmére követték el, akinek a szokásos tartózkodási helye a területén van. (12. cikk.)

A tagállamok számára kötelezettség a szoros, gyors, hatékony nyomozati együttműködés és információcsere. (13.-15. cikk)

Kiemelendő még az irányelv 16. cikke, amely áldozatvédelmi szabályokat tartalmaz.

A fenti bűncselekményekkel összefüggésben következtében kárt elszenvedett természetes és jogi személyek:

- a bűncselekmények hátrányos következményeivel – például a jó hírnevük megsértésével – szembeni védekezésre vonatkozó konkrét tájékoztatást és tanácsadást kapjanak; és
- megkapják azon intézmények jegyzékét, amelyek kifejezetten a személyazonossággal kapcsolatos bűncselekmények különböző aspektusaival és a sértetteknek nyújtott támogatással foglalkoznak.

A cél tagállamonként egy egységes nemzeti online információs eszközöket hozzanak létre annak érdekében, hogy megkönnyítsék a segítséghez és támogatáshoz való hozzáférést az áldozatok számára.

A sértetteket tájékoztatni kell:

- a bűncselekménnyel kapcsolatos feljelentés megtételére szolgáló eljárások, és a sértettnek az ilyen eljárásokban betöltött szerepe;
- a nemzeti jognak megfelelően az ügyre vonatkozó tájékoztatáshoz való jog;
- a rendelkezésre álló panasztételi eljárások, amennyiben a büntetőeljárás során az illetékes hatóság nem tartja tiszteletben a sértett jogait;
- elérhetőségek az üggyel kapcsolatos kommunikáció céljára. (16. cikk)

A 17. cikk a másik fő célkitűzéssel, a megelőzéssel foglalkozik. A tagállamok, többek között az interneten keresztül, meg kell hozni azon megfelelő intézkedéseket – például tájékoztató és figyelemfelhívó kampányok, valamint oktatási és kutatási programok –, amelyek célja általában a csalás

visszaszorítása, a figyelemfelhívás, és a csalás sértettjévé válás kockázatának csökkentése.

Az Európai Bizottság 2019. augusztus 31-ig részletes programot dolgoz ki ezen irányelv kimenetelének, eredményeinek és hatásainak nyomon követésére. A nyomonkövetési programban meg kell határozni, hogy milyen eszközökkel és milyen gyakorisággal kell gyűjteni a szükséges adatokat és az egyéb bizonyítékokat. A programban meg kell határozni, hogy a Bizottságnak és a tagállamoknak milyen feladatai vannak az adatok és egyéb bizonyítékok gyűjtésével, megosztásával és elemzésével kapcsolatban. A tagállamok évente továbbítaniuk kell a Bizottságnak a bűnügyi adatokat. Az Európai Bizottság gondoskodik a statisztikai jelentések összevont áttekintésének évenkénti közzétételéről, és annak az illetékes szakosodott uniós ügynökségek és szervek részére történő megküldéséről. (19. cikk)

A tagállamoknak 2021. május 31-ig kell implementálniuk a direktívát és erről haladéktalanul tájékoztatják a Bizottságot. (20. cikk)

VII. Összehasonlító táblázat az irányelv és a magyar szabályozás között

	Az új irányelv	A magyar büntetőjogi szabályozás
elkövetési magatartások	**fizetési eszközök csalárdfelhasználása** - a lopott vagy más módon jogellenesen eltulajdonított, illetve hamis vagy meghamisított fizetési eszköz csalárd felhasználása; - a hamis vagy hamisított fizetési eszköz csalárd felhasználása. **(3. cikk)**	**hamisítás (Btk. 392.§)** a) készpénz-helyettesítő fizetési eszközt meghamisít, b) hamis készpénz-helyettesítő fizetési eszközt készít, vagy c) az elektronikus készpénzhelyesítő fizetési eszközön tárolt adatokat vagy az ahhoz kapcsolódó biztonsági elemeket technikai eszközzel rögzíti, **visszaélés (Btk. 393.§)** *a)* egy vagy több olyan készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, amely nem vagy nem kizárólag a sajátja, vagy amelynek a használatára nem vagy nem kizárólagosan jogosult, mástól, annak beleegyezése nélkül, jogtalanul elvesz vagy megszerez, *b)* hamis vagy meghamisított, az *a)* pontban meghatározott módon elvett vagy megszerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, vagy az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközön tárolt adatokat vagy az ahhoz kapcsolódó biztonsági elemeket átad, megszerez, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít,[13]

[13] Gál István László: A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények. In: Polt, Péter (szerk.): Új Btk. kommentár: 7. kötet, Különös rész. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest. 2013. 193-224. o.

	Információs rendszerekkel kapcsolatos bűncselekmények a pénz, a pénzbeli érték vagy virtuális fizetési eszköz átutalásának elkövetése vagy okozása abból a célból, hogy a bűncselekmény elkövetőjének vagy harmadik személynek abból jogellenes vagyoni előnye származzon az alábbi módszerekkel történő szándékos elkövetés esetén: a) információs rendszer működésének akadályozása vagy működésébe való jogosulatlan beavatkozás; b) számítógépes adatok bevitele, módosítása, törlése, továbbítása vagy hozzáférhetetlenné tétele útján, **(5. cikk)**	**Információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás ((Btk. 375.§)** Aki jogtalan haszonszerzés végett információs rendszerbe adatot bevisz, az abban kezelt adatot megváltoztatja, törli, vagy hozzáférhetetlenné teszi, illetve egyéb művelet végzésével az információs rendszer működését befolyásolja, és ezzel kárt okoz, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
előkészület és elősegítés	**A fizetési eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekmények előkészülete** a) fizetési eszköz ellopása vagy más módon történő jogellenes eltulajdonítása; b)fizetési eszköz csalárd felhasználás céljából történő hamisítása vagy meghamisítása; c)lopott vagy más módon jogellenesen eltulajdonított, továbbá a hamis vagy hamisított fizetési eszköz birtoklása, használatra való megszerzése, importálása, exportálása,	hamisítás előkészülete büntetendő.

	eladása, szállítása, terjesztése vagy egyéb módon történő hozzáférhetővé tétele csalárd felhasználás érdekében. (**4. cikk)**	
	csalárd eszközbeszerzés A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a következő magatartások szándékos, csalárd céllal történő elkövetése bűncselekményként büntetendő legyen: készülék vagy eszköz, számítógépes adat vagy bármilyen más eszköz előállítása, használatra való megszerzése, importálása, exportálása, eladása, szállítása, terjesztése vagy más módon hozzáférhetővé tétele, amit arra terveztek vagy alakítottak át, hogy a 4.	Aki készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításához vagy a készpénz-helyettesítő fizetési eszközön lévő adat technikai eszközzel való rögzítéséhez szükséges anyagot, eszközt, berendezést vagy számítástechnikai programot készít, megszerez, tart, átad, forgalomba hoz, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít, vétség miatt

	cikk a) vagy b) pontjában vagy az 5. cikkben említett bűncselekmények bármelyikét elkövessék. **(6. cikk)**	
elkövetési tárgyak	**fizetési eszköz:** olyan védett eszköz, tárgy vagy rögzített adat, ide nem értve a törvényes fizetőeszközt, amely önállóan vagy eljárás vagy eljárások sorozata révén lehetővé teszi, hogy a birtokosa vagy felhasználója pénzt vagy pénzbeli értéket utaljon át vagy fizetési megbízást kezdeményezzen, beleértve a digitális csereeszközöket;	**készpénz-helyettesítő fizetési eszköz** a hitelintézetekről szóló törvényben meghatározott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz és a forgatható utalvány, a kincstári kártya, az utazási csekk, a kifizetőt terhelő adó mellett vagy adómentesen adható, korlátozott körű áruk vagy szolgáltatások ellenértékének kiegyenlítése céljából törvény alapján kibocsátott utalvány és a váltó, feltéve, hogy kivitelezése, kódolása vagy a rajta lévő aláírás folytán a másolás, a meghamisítás vagy a jogosulatlan felhasználás ellen védett;

	védett eszköz, tárgy vagy rögzített adat: az utánzással vagy csalárd felhasználással szemben például tervezés, kódolás vagy aláírás útján védett eszköz, tárgy vagy rögzített adat; **digitális csereeszköz:** a 2009/110/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 2. cikkének 2. pontjában meghatározott bármely elektronikus pénz, ideértve a virtuális fizetési eszközöket;	**elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz** a hitelintézetekről szóló törvényben meghatározott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz mellett a kincstári kártya és a személyi jövedelemadóról szóló törvény felhatalmazása alapján kiadott elektronikus utalvány, feltéve, hogy ezek információs rendszer útján kerülnek felhasználásra; (459.§)
	virtuális fizetési eszköz: digitális értékmegjelenítő, amelyet nem központi bank vagy közigazgatási szerv bocsát ki, és nem feltétlenül kapcsolódik törvényes fizetőeszközhöz, de természetes vagy jogi személyek fizetési eszközként elfogadják, valamint elektronikusan továbbítható, tárolható vagy adható-vehető;	Magyar Btk. jelenleg nem tartalmazza elkövetési tárgyként és nincs is meghatározva a magyar jogban

természetes személyekkel szembeni szankció	hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciókkal kell büntetni a cselekményeket. - a fizetési eszközök csalárdfelhasználása és az Információs rendszerekkel kapcsolatos bűncselekmények büntetési tételének felső határa legalább 3 évig terjedő szabadságvesztésnek kell lennie. A büntetési tétel felső határa legalább 5 évi szabadságvesztésnek kell lennie ha bűnszervezetben követték el, vagy legalább 20 000 euró értékű kiterjedt vagy jelentős kárt vagy összesített hasznot idéznek elő. - A csalárd eszközbeszerzés	**hamisítás**: alapesetben 2 évig terjedő szabadságvesztés **visszaélés**: 1 évig terjedő szabadságvesztés **hamisítás elősegítése:** 1 évig terjedő szabadságvesztés[14] **információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás:** 3 évig terjedő szabadságvesztés

[14] Lásd még bővebben a magyar szabályozásról: Gál István László: A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények. In: Polt, Péter (szerk.): Új Btk. kommentár: 7. kötet, Különös rész. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest. 2013. 193-224. o.

	büntetési tételének felső határa legalább 2 évi szabadságvesztés.	
jogi személyekkel szembeni szankciók	**Kötelező**: büntetőjogi vagy nem büntetőjogi jellegű pénzbeli szankciók vagy bírságok, **Opcionális**: a) az állami kedvezményekből vagy támogatásokból való kizárás; b) valamely kereskedelmi tevékenység gyakorlásától való ideiglenes vagy végleges eltiltás; c) bírósági felügyelet alá helyezés; d) bíróság által elrendelt felszámolás; e) a bűncselekmény elkövetésére használt létesítmények ideiglenes vagy végleges bezárása.	**intézkedések:** a) a jogi személy megszüntetése, b) a jogi személy tevékenységének korlátozása, c) pénzbírság. (2001. évi CIV. törvény a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről 3. §)

VIII. Javaslatok a jövőre nézve

Az irányelvtervezet elfogadása mellett fontosnak találom az egyéb jogi és nem jogi eszközök bevetését a bankkártya bűnözőkkel szemben. Az Európai Unióban van egy pozitív példa a pénzhamisítás bűncselekménye ellen

„Periklész akcióprogram” címmel. A program szemináriumokat, kiküldetéseket, szakértői workshopokat, munkavállalói csereprogramokat és különféle olyan tevékenységeket finanszíroz, amelyek fejlesztik az egységes valutával foglalkozó munkatársak (rendőri erők, vámhivatalnokok, a pénzügyi hatóságok munkatársai, a nemzeti központi bankok és képviselői, a bírók és ügyészek, az erre a területre szakosodott ügyvédek, vagy bármely érintett szakmai csoport) szakértelmét. A képzés egyrészt multidiszciplináris másrészt transznacionális. Tartalma a biztonsági szempontokra, az információcserére, valamint a technikai és tudományos segítségnyújtásra is kiterjed.

Véleményem szerint a bankkártya csalások elleni küzdelemre is létre kéne hozni egy hasonló akcióprogramot az Európai Unióban, amely hatékonyabbá teheti a prevenciót.

Felhasznált irodalom

- Ambrus István – Deák Zoltán: Súlyponti kérdések a bankkártyával kapcsolatos bűncselekmények köréből. Belügyi Szemle, 2011/2. 85-103. o.
- Bujáki László: Készpénz-helyettesítő fizetési eszközök védelme. In: Kondorosi Ferenc –Ligeti Katalin (szerk.): Az Európai Büntetőjogi Kézikönyve. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest. 2008. 493-507. o
- Gál István László: A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények. In: Polt, Péter (szerk.): Új Btk. kommentár: 7. kötet, Különös rész. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest. 2013. 193-224. o.
- Kőhalmi László: A büntetőjog alapproblémái. PTE Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs. 2012.

- Nagy Melánia: A terrorizmus elleni küzdelem: Válaszok a biztonsági szektor szereplőitől. In: Miskolczi, Bodnár Péter (szerk.) XIV. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest. 2019. 229-244. o.
- Sántha Ferenc: A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök büntetőjogi védelme az Európai Unió szabályozásának tükrében. In: Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXVI. 2018/2. 264-283. o.

II. Rész

Joghallgatók tanulmányai

Ádám Krisztina: Az európai migrációs válság hatására bekövetkezett büntetőjogi jogszabályváltozások[1]

Lektorálta: Dr. Tóth Dávid PhD.

I. Bevezetés

A migráció következményeit a tudomány több szempontból is vizsgálja, így többek között szociológiai, gazdasági, politikai és jogi aspektusokból, melyeket csak együttesen figyelembe véve kaphatunk egy egységes képet a bevándorlásról. A dolgozatomban jogi szempontból azon belül is büntetőjogi szempontból kívánom megvizsgálni a migrációt.

A téma aktualitását talán nem feltétlenül kell indokolni, hiszen nem telik el úgy nap, hogy ne hallanánk egy rövidebb tudósítást a tévében, vagy ne olvasnánk az Európát, illetve a magyar déli határt ért menekülthullámról az újságokban. Hogy ennek a rendkívüli migrációs hullámnak voltak e bűnügyi hatásai, a Büntető Törvénykönyvre hatással volt-e arra a mélyebbre menő kutatásokat megelőzően is egyértelműen igennel válaszolhatunk. [2]

A szakirodalom a migrációt úgy definiálja, mint egy fajta népességmozgási folyamatot, ahol az abban résztvevők a helyváltoztatás során biztonsági és más szükségleteik kielégítése végett a közigazgatási határzárat is átlépik. [3]

Dolgozatomban tehát főképp arra keresem a választ, hogy a 2015-ös migrációs válság milyen változásokat idézett elő a Büntető Törvénykönyvben.

---

[1] Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-II-1 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

[2] Hegyalja Mátyás: Migráció, bűnügy, nemzetközi kitekintés In: Hautzinger Zoltán - A migráció bűnügyi hatásai MRTT, Budapest. 2016. 11-25. o.

[3] Ritecz György – Sallai János: A migráció trendjei, okai, és kezelésének lehetőségei, Hans Seidel Alapítvány, Budapest. 2015. 11. o.

Ennek keretében szeretném bemutatni azokat a bűncselekményeket, melyeket a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításról szóló 2015. évi CXL. törvény érintett – mely tulajdonképpen a magyar állam illegális migrációra adott válasza volt - így főképp a műszaki határzár védelme érdekében bevezettet új bűncselekményeket (határzár tiltott átlépése, határzár megrongálása, határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása), az embercsempészés tényállásának módosítását, illetve az általános részben bekövetkezett módosításokat – a kiutasítást, vagyonelkobzást, szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztését. Ezen esetek kriminalizálásának indoka az illegális határátlépés számszerű növekedése, hatékony államhatár védelmében megtestesülő közérdek, illetve a közrend és közbiztonság voltak.

II. Európai migrációs válságról röviden

1. A migráció fogalmáról

Az utóbbi években nem telt el úgy nap, hogy ne hallottunk volna a migráció okozta problémák valamelyikéről hosszabb, vagy rövidebb tudósítást a médiából, hogy ne olvastunk volna egy kisebb újságcikket, vagy ne merült volna fel akár egy baráti beszélgetés során a migráció problematikája. Ilyenkor csak a múltbeli dolgokról teszünk említést, s a lehetséges következményekre, hatásokra, változásokra már nem is gondolunk. Ahhoz, hogy ezekről is beszélni tudjunk szükség van először is maga a migráció fogalmának a meghatározására.

Ha a szó latin jelentéséből indulunk ki, akkor arra következtethetünk, hogy a szó értelmében vett cselekvést már az antik világ is ismerte, mint az ember, tereket átívelő, földrajzi értelemben kifejezhető mozgása. A szó jelentése

máig fennmaradt, hisz a definíció középpontjában még mindig emberi magatartás, lakóhely megváltoztatás, a költözés vagy a vándorlás áll, melynek motivációja a legtöbb esetben a közösség fennmaradása, katasztrófák hatására történő menekülés, de van, hogy inkább vallási, politikai, megélhetési okok kényszerítik az emberek közösségeit menekülésre.[4] Végső soron a migráció egy olyan folyamatként határozható meg, „amelynek során egyes személyek vagy csoportok úgy váltanak lakókörnyezetet, illetve társadalmat, hogy ez a váltás időlegesből tartóssá, huzamossá válik."[5]

Az a fajta migráció, amit mi manapság európai migrációs válságnak nevezünk, s melyre e tanulmány alapjait helyezem - méretében és összetettségében is egyedülálló bevándorlási hullám – a 2015-ben Európán eluralkodó menekülthullám hatásait kívánja vizsgálni. Ilyen méretű migrációval nem találkozott a kontinens a második világháború óta. [6]

2.Fogalmi elkülönítés: migráns, menekült, bevándorló

A nemzetközi közjog megkülönböztet migránst és menekültet. Eszerint migránsok, akik saját elhatározásukból hagyják el az országot és menekültek, akik nem önszántukból döntenek így, hanem „üldöztetés vagy attól való félelem miatt kényszerülnek" lakóhelyük elhagyására. A menekülteken belül még fontos elkülöníteni a belső menekülteket, akik hazájukon határain belül keresnek más menedéket, s nem hagyják el hazájukat. A minket ért bevándorlási hullám ebből a szempontból relatíve komplex jelenség, hiszen a

[4] Hautzinger Zoltán – Hegedüs Judit – Klenner Zoltán: A migráció elmélete, NKE-Rendészettudományi kar, Budapest. 2014. 5. o.

[5] Cseresnyés Ferenc: Migrációs potenciálok és trendek Európában In: Regio - Kisebbség, politika, társadalom 1996/7.

[6] Szuhai Ilona – Tálas Péter: A 2015-ös migrációs és menekültválság okairól és hátteréről In: Tálas Péter (szerk.): Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság. Dialóg Campus Kiadó, Budapest. 2017. 9-34. o.

segélykérők között találunk migránst, azaz gazdasági bevándorlót és menekültet is. A tanulmányban a három fogalom egymás szinonímáiként fognak megjelenni.[7]

3.Válságot kiváltó okok

A menekültek számának növekedése, a második világháború után kialakult bipoláris világrend bukásával, a megváltozott hatalmi viszonyokkal magyarázható. Ezután kialakult a többpólusú világrend, melyben a nagyhatalmak mellett a regionális középhatalmak is befolyást kaptak. Ennek következtében az egyes konfliktusok megoldása nehezebbé vált, a fegyveres összetűzések elhúzódtak, állandósultak, majd ez kényszerítette a konfliktuszónák lakosait a menekülésre. [8]

Erre jó példa a szíriai és a libanoni polgárháború, melyek a statisztikai adatok szerint meghatározóak voltak a 2015-ös migrációs és menekültválság kialakulásában.[9] A konfliktusnak köszönhetően Szíriában több, mint 7, 6 millió állampolgár vált belső menekültté az elmúlt évek során, illetve több mint 5,6 millió ember kényszerült az ország elhagyására.[10]

További fontos tény, a megváltozott hatalmi viszonyok mellett a konfliktusok szomszédságában lévő államok, így Törökország, Libanon és Jordánia – melyek kezdetekben a menekültek elsődleges célpontjai voltak - menekültügyi rendszereinek „megtartóképtelensége” melyet az ellátást

[7] Hadházy Dávid: A migrációs válság hatása a Büntető Törvénykönyvre In: Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin – Papp László J. – Migráció a 21. században, DE-ÁJK Preator Szakkollégium, Debrecen, 2016. 9-23. o.
[8] Hadházy i. m. 11. o.
[9] Uo.
[10] http://data2.unhcr.org/en/situations/syria#null (2018.04.19.)

igénylő menekültek növekvő száma és az ellátáshoz szükséges források elégtelensége eredményezett.[11]

4. Bevándorlási útvonalak

A válsághelyzet előidézésében az Európai Unió felkészületlensége is közre játszott, illetve az, hogy a minden korábbinál nagyobb migrációs és menekülthullám váratlanul érte a tagállamokat.[12]

Európában a menekültek három fő útvonalát lehet megkülönböztetni:

A közép-mediterrán útvonalat (főképp Olaszország és Málta), a kelet-mediterrán útvonalat (Görögország/Égei-tenger), valamint a nyugat-balkáni útvonalat (Szerbia, Magyarország).[13] A Frontex migrációs útvonalainak adatai alapján megállapítható, hogy a menekültválság először Olaszországot, majd Görögországot érte el. Az ideérkezett menekültek többsége azonban nem itt kívánta benyújtani a menedékjogi kérelmét, hanem valamelyik más EU-tagállamban (elsősorban Németországban vagy Svédországban).[14]

---

[11] Hadházy i. m. 13. o.
[12] Hadházy i. m. 15 o.
[13] Report from European Union - FRAN QUARTERLY – NUMBER OF ILLEGAL BORDER-CROSSINGS AT RECORD HIGH IN Q4 *2016-03-10* https://reliefweb.int/report/greece/frontex-fran-quarterly-quarter-4-october-december-2015 (letöltve: 2018.03.29.)
[14] Uo.

A közép-mediterrán útvonalon közel 154 ezer menekült érkezett Európába 2015-ben, illetve több mint 180 ezer 2016-ban.

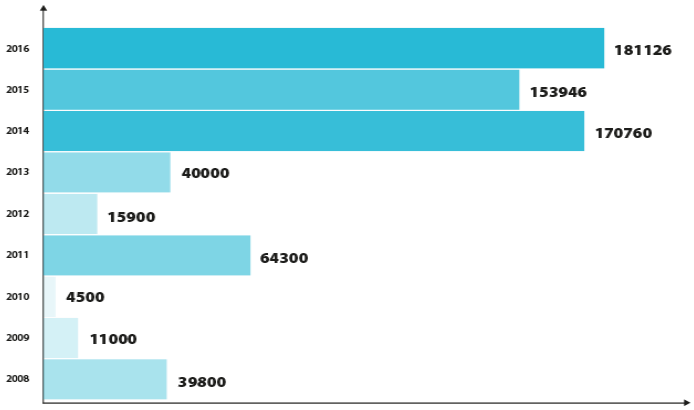

1. közép-mediterrán útvonalon beáramló menekültek száma

A legtöbben embercsempészek segítségével jutottak be többek között Líbiából, Tunéziából, vagy Egyiptomból.

Ugyan ebben az évben a kelet-mediterrán útvonal több mint 885 ezer bevándorlónak nyújtott menekülési lehetőséget Európa felé, azaz tizenhétszer többen érkeztek, mint 2014-ben. Legtöbbjük Szíriából, Afganisztánból és Pakisztánból. [15]

[15] http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/

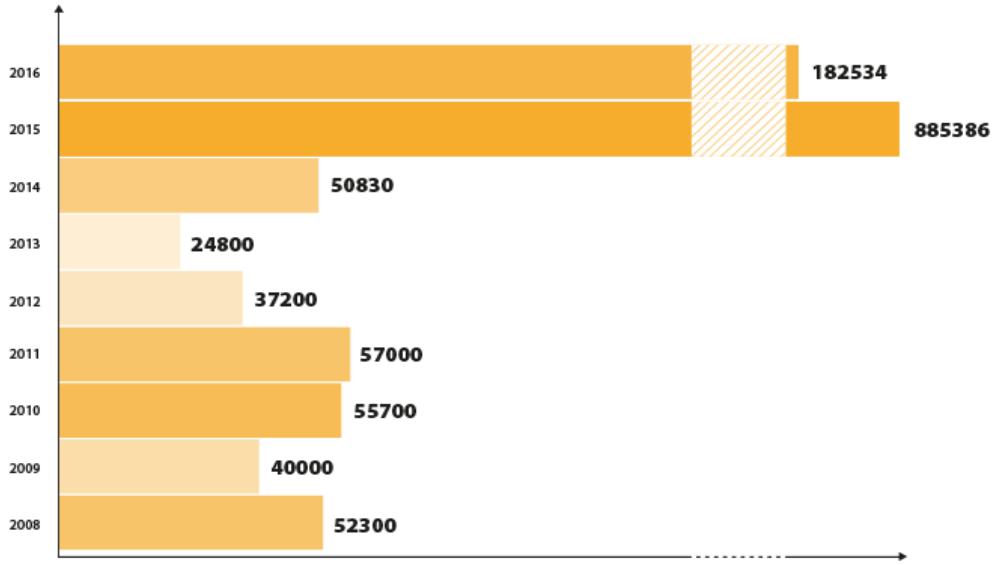

2.A kelet-mediterrán útvonalon beáramló migránsok száma

A harmadik fontos migrációs útvonalon, a nyugat-balkáni útvonal, melyen 2015-ben közel 765 ezer ember kísérelt meg Európába Macedónián, Szerbián és Magyarországon, illetve a későbbiekben Horvátországon keresztül eljutni. [16]

5.Tagállamok érintettsége

Ezek alapján azt a következtetést tudjuk levonni, hogy Európán belül az egyes tagállamok érintettsége eltérő a migrációs válságban. Vannak amelyek rendkívül erőteljesen érintettek, akár célországként tekintenek rájuk a

[16] http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-balkan-route/

bevándorlók[17](pl. Németország) - azaz tartós letelepedés reményében érkeznek az országba - melyek erőteljesen érintettek, vagy úgynevezett „tranzitországok”[18](Olaszország, Görögország, Magyarország) – vagyis csak ideiglnesen tartózkodnak ezeken a helyeken, azért, hogy ezeken az államokon keresztül eljussanak a célországba- és vannak olyan államok, amelyek alig érintettek (pl, Csehország, Portugália)[19], amelyek se átutazás, se letelepedés céljából sem érdekeltek a bevándorlók számára..

6.Kiváltott változások

A fent részletezett adatokat figyelembe véve arra a kérdésre, hogy a migráció idézett-e vagy idézhet-e elő változásokat egy ország jogrendszerében, illetve jogalkotásában, illetve vannak- e bűnügyi hatásai csak igennel tudunk válaszolni, bár nem vitatható, hogy a bevándorlók olyan bűncselekményeket is elkövetnek, melyeket amúgy állampolgárok is elkövetnének továbbá, hogy a migránsok által elkövetett bűncselekmények áldozatai több esetben ugyanúgy migránsok. [20]

Természetesen a migrációs bűnügyeket elsősorban mindig a terrorcselekménnyel, szervezett bűnözéssel, embercsempészettel, közokirat hamisítással, jogellenes belépés és tartózkodással kötjük össze. Utóbbi kettő fokozott elkövetése végett került be a Büntető Törvénykönyvbe a határzár

[17]Madai Sándor: Migrációs kihívások – hiányzó európai válaszok? In: Közjavak 2016/2. 8-10. o.

[18] Uo.

[19] Az érintettséget – a Frontex adatai alapján – a menedékkérők száma és az adott ország lakosságához viszonyított aránya alapján minősítette a Magyarország és a 2015-ös európai migrációsválság szerzői (Tálas Péter) Dialog Campus Kiadó, Budapest. 2017.

[20] Hegyaljai Mátyás: Migráció, bűnügy, nemzetközi kitekintés In: Hautzinger Zoltán (szerk.): A migráció bűnügyi hatásai MRTT, Budapest. 2016. 11-25. o.

tiltott átlépése, a határzár megrongálása és a határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása törvényi tényállások. [21]

Habár Hautzinger Zoltán elemzése egyértelműen kimondja, hogy a migrációs válság követeztében - a fent említett bűncselekményeken kívül – nem növekedett a bevándorlók bűnelkövetési aránya Magyarországon,[22] más a helyzet, ha egy német bűnügyi statisztikába tekintünk bele, mely szerint a menekültek körében 5%-al növekedett a rablógyilkosságok, 4%-al az emberölés 4%-al a nemi erőszak gyanúsítottjainak száma.

III. Büntetőjogi jogszabályváltozások Magyarországon

Mivel Magyarország déli határa nem csak a saját, hanem egyben a schengeni térség egyik határát is jelenti, ezért egyértelmű, hogy az európai határok megvédése Kelet-Európában, főképp Magyarországra nehezedik. A migrációs nyomás állandósultsága miatt elengedhetetlen annak jogi szabályozása, nemzeti és nemzetközi szinten is. A probléma megoldásához egyértelmű, hogy az Európai Tagállamok összefogására van szükség, mivel azt egyedül egyik sem tudja megoldani, viszont vannak új kihívások (terrorizmus), melyek nemzetek feletti szintem még nem kezelhetők, így az állami szabályozás került előtérbe.[23] Annak érdekében, hogy hazánk meggátolja, hogy tranzitországként funkcionáljon, illetve, hogy a magyar állampolgárok számára garantálja a közrendet és a közbiztonságot számos jogi eszközt kívánt bevetni. [24]

---

[21] Uo.

[22] Hautzinger Zoltán: Idegen a büntetőjogban, AndAnn Kiadó, Pécs. 2016. 85-86. o

[23] Polyák Dóra Erzsébet: A határzár büntetőjogi védelme In: Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin – Papp László J. – Migráció a 21. században, DE-ÁJK Preator Szakkollégium, Debrecen, 2016. 119-135. o.

[24]Madai Sándor: A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet kezelésének büntető anyagi jogi eszközei hazánkban In: Hautzinger Zoltán (szerk.): A migráció bűnügyi hatásai –MRTT 2016. 245-257. o.

Az egyik leggyakrabban kritizált, ám hatékonynak bizonyult lépés a fizikai és jogi határzár bevezetése volt. [25] Maga a fizikai határzár megépítése azt a célt szolgálta, hogy az érkező menekültek a jogszabálynak megfelelő módon, legálisan lépjenek be az országba.[26] Ennek a határzárnak a tiltott átlépését a 2015. évi CXL egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról szóló törvény a Büntető Törvénykönyvbe bevezetett három szakasszal kriminalizálta: határzár tiltott átlépése, határzár megrongálása, illetve a határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása.[27]
A Különös részben bekövetkezett változások, az Általános rész rendelkezéseiben is változásokat eszközölt, többek között a kiutasítás, vagyonelkobzás, illetve a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésében.
A jogalkotó ezeknek a szakaszoknak a szükségességét a közrend és közbiztonság fokozottan veszélyeztetett voltával magyarázza, melynek védelmét akár a legszigorúbb közhatalmi eszközökkel, azaz a büntetőjogi szankcionálás útján is védelmezni kell. [28]
A következőkben egy tranzitország migrációs válság kezelésére bevezetett büntetőjogi védekezési eszközeit szeretném bemutatni.

1.Az államhatár jogellenes átlépésének lehetőségei

[25] https://www.hirado.hu/tudomany-high-tech/zold/cikk/2018/01/21/szennyezes
[26] Blaskó Béla: Büntetőjog Különös rész II. Rejtjel, Budapest, 2015. 130. o.
[27] Hadházy i.m. 9-23. o.
[28] Egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról szóló 2015. évi CXL. Törvény általános indoklása
[28] Hautzinger Zoltán: Büntetőjogi tényállások a külföldiség és a migráció vonatkozásában In: Hautzinger Zoltán (Szerk.): A migráció bűnügyi hatásai. MRTT, 2016. Budapest. 181-202. o.

Az államok, illetve az államhatárok kialakulását követően hosszú időn keresztül nem számított büntetendő magatartásnak az államhatár engedély nélküli vagy nem megengedett módon történő átlépése. Először a második világháborút követően az 1961. évi V. törvény kriminalizálta.[29] Tiltott határátlépést követett el, aki az országhatárt engedély nélkül, vagy a hatóság félrevezetésével szerzett útiokmánnyal, vagy egyébként meg nem engedett módon lépte át. [30] Ezt követően az évek során a tényállás többször is módosításokon esett át. Az 1978. évi IV. törvény szerint az említett bűncselekményt az követte el, aki a Magyar Köztársaság államhatárát engedély nélkül vagy meg nem engedett módon lépte át, másfelől a külföldre utazás és a külföldön tartózkodás szabályainak kijátszásával tartósan külföldön maradt, és ezzel a Magyar Népköztársaság érdekeit jelentősen sértette. [31]

A rendszerváltozást követően a bűncselekmény egyre enyhébb megítélés alá esett, olyannyira, hogy az csak szabálysértési tényállásnak minősült, majd 2002-ben vezették ki véglegesen a büntetőjogi különös törvényi tényállások köréből. [32]

A 2015. esztendőben, hazánk sajátos földrajzi helyzetéből adódóan az illegális bevándorlók által egyik leggyakrabban használt útvonallá vált a magyar déli határ, melynek védelme érdekében hazánk válaszlépéseket foganatosított. Ezek voltak az államhatár jogellenes átlépését kriminalizáló deliktumok a 2012. évi C törvényben a *határzár tiltott átlépése (Btk. 352/A), a határzár*

---

[30] A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény 203.§ (1) bek

[31] A Büntető Törvényről szóló 1978. évi IV. törvény 217.§

[32] Hautzinger i. m. 181-202. o.

megrongálása (Btk. 352/B), illetve *a határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk 352/C)* törvényi tényállásokban új életre kelt. [33]

1.1. Határzár tiltott átlépése

A határzár tiltott átlépését valósítja meg az, aki Magyarországnak az államhatár rendje védelmét biztosító létesítmény által védett területére a létesítményen keresztül jogosulatlanul belép. [34]

A jogalkotó által védeni kívánt jogi tárgy a határrendészet zavartalan működése, az illegális migráció megakadályozásához fűződő társadalmi érdek, mely az államhatáron valósul meg. [35]Az államhatár fogalmát a 2007.évi LXXXIX. Törvény regulálja. Ez alapján a Föld felszínén függőlegesen áthaladó képzeletbeli síkok összessége, melynek vonalát nemzetközi szerződések határozzák meg. E síkok választják el hazánkat a szomszédos országoktól a légtérben, a föld és a víz felszínén, illetve a föld és a víz mélyén. [36]

Az államhatár átlépése közben az államhatár jogszerű átlépéséhez kapcsolódó jogszabályi rendelkezéseket, illetve a határátkelőhely rendjét be kell tartani.[37]

A bűncselekmény elkövetője bárki lehet. A bűncselekmény egyenes és eshetőleges szándékkal is megvalósítható.[38]

A bűntett elkövetője három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Amennyiben a bűncselekményt a tettes fegyveresen, felfegyverkezve vagy tömegzavargás résztvevőjeként követi el a büntetése egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. Ha az elkövető a bűncselekményt

---

[33] Uo.
[34] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről352/A
[35] Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész, HVG orac, Budapest. 2015. 614-615. o
[36] 2007.évi LXXXIX. Törvény az államhatárról 1§ (1)-(5)
[37] Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész, HVG orac, Budapest. 2015. 614-615. o.
[38] Uo.

tömegzavargás résztvevőjeként és fegyveresen vagy felfegyverkezve követi el két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. Abban az esetben, ha a minősített esetként meghatározott cselekménnyel az elkövető halált okoz, a büntetés öttől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. [39]

1.2 A határzár megrongálása

A határzár megrongálását követi el, aki az államhatár rendjének védelmét biztosító létesítményt, illetve eszközt megsemmisíti vagy megrongálja bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.[40]

A jogalkotó által védeni kívánt jogi tárgy a határrendészet zavartalan működése, az illegális migráció megakadályozásához fűződő társadalmi érdek. [41]

A törvény által szabályozott elkövetői magatartás a megsemmisítés, azaz a védelmet biztosító létesítmény vagy eszköz állagának fizikai megszüntetése, amelynek következtében az eredeti állapot már nem állítható vissza, és a megrongálás mely a dolog állagának sérelmét jelenti, s annak értékcsökkenésével jár.[42]

Amennyiben az elkövető a határzár megrongálását fegyveresen, felfegyverkezve, tömegzavargás résztvevőjeként követi el, a bűncselekmény minősített alakzatát valósítja meg és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. [43]

További minősített esete, amikor ezt fegyveresen vagy felfegyverkezve tömegzavargás résztvevőjeként követi el, s így öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

---

[39] 2012. évi C törvény a Büntető Törvénykönyvről 352/A.§
[40] 2012. évi C törvény a Büntető Törvénykönyvről 352/B.§
[41]Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész, HVG orac, Budapest. 2015. 616. o.
[42]Uo.
[43] 2012. évi C törvény a Büntető Törvénykönyvről 352/B.§

Ha a bűncselekménnyel halált okoz a büntetés tíz évtől húsz évig terjedő szabadságvesztés. [44]

1.3.Határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása

A határzár építési munkájának akadályozását az követi el, aki az államhatár rendjének védelmét biztosító létesítmény építésével vagy karbantartásával kapcsolatos munkavégzést akadályozza. E vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.[45]

Ennél a szakasznál kiemelendő az alternativitás, mely annyit jelent, hogy a bűncselekmény csak akkor állapítható meg, ha más bűncselekmény nem valósult meg. [46]

2.Embercsempészés a korábbi törvénykönyveinkben

Az embercsempészés a 20. század elején nem a mai értelemben vett embercsempészetet értették, hanem legfőképpen a nőcsempészés meggátlását, mely akkoriban inkább hasonlított az emberkereskedelemmel összefüggő bűnös magatartásokra. [47]

Büntetőjogi különös törvényi tényállásként az 1961. évi V. törvényben jelent meg. Abban az időben embercsempészetet az valósított meg, aki tiltott határátlépéshez üzletszerűen segítséget nyújtott, erre ajánlkozott, vagy összebeszélt. [48]

---

[44] Uo.
[45] 2012. évi C törvény a Büntető Törvénykönyvről 352/c.§
[46] Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész, HVG orac, Budapest. 2015. 615. o.
[47] Hautzinger Zoltán: Büntetőjogi tényállások a külföldiség és a migráció vonatkozásában In: Hautzinger Zoltán: A migráció bűnügyi hatásai. MRTT, 2016, Budapest. 181-202. o
[48] Uo.

Ezt követően változatlan büntetési tétellel jelent meg az 1978. évi IV. kódexbe, mely szerint „aki tiltott határátlépéshez vagyoni haszonszerzés végett vagy az ilyen cselekményeket elősegítő szervezet tagjaként vagy megbízásából segítséget nyújt, erre ajánlkozik vagy vállalkozik, bűntettet követ el.”[49]

A következő évtizedben a bűncselekmény szövege több mint egy évtizedig nem változott, majd az 1990. január 1-jétől törvény enyhített a büntetési tételeken. [50]

Jelentősebb változást csak a 2002. április 1-jével hatályba lépett törvény hozott, mely a bűncselekményt nem kötötte a Magyar Köztársaság államhatárához, s a bűncselekményt az követte el, aki „államhatárnak más által, engedély nélkül vagy meg nem engedett módon történő átlépéséhez segítséget nyújtott.”[51]

A hatályos büntető törvénykönyv az embercsempészés klasszikus funkcióját tartotta meg: az államhatár jogellenes átlépéséhez történő segítségnyújtást. A 2015-ben kialakult migrációs helyzet a bűncselekmény büntetési tételeinek szigorítását és a minősített esetek módosítását eredményezte.

2.1.Embercsempészés

Az Országos Kriminológiai Intézet az embercsempészetet szervezettsége szerint három csoportba osztja: alkalmi csempészet, kisméretű, jól szervezett csoportok, és a szervezett, nemzetközi embercsempész hálózatok. Az átcsempészés díja mindig az adott személy kiszolgáltatottságától, a távolságtól, illetve az embercsempész hálózat nagyságától függ. [52] A

[49] 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről 218.§ (1) bek.
[50] Uo.
[51] Megállapította a Büntetőtörvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2001. CXXI. Törvény 27. §
[52] Papp Bettina Ilona: Embercsempészés a migráció tükrében In: Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin – Papp László J. – Migráció a 21. században, DE-ÁJK Preator Szakkollégium, Debrecen, 2016. 106-118. o.

büntetőjogi kriminalizálás egy eszköz ahhoz, hogy feltartóztassuk az embercsempész szervezeteket.

A hatályos törvény szerint embercsempészés tényállását valósítja meg, aki államhatárnak más által a jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez segítséget nyújt.[53]

A bűncselekmény jogi tárgya, mint ahogy a korábbiakban említett bűncselekményeknél is az államhatár sérthetetlenségéhez fűződő érdek.

Az elkövetési magatartás az államhatár jogellenes átlépéséhez történő segítség nyújtás, azaz delictum sui generis bűnsegély, annak mindkét alakzata. Fizikai bűnsegély, ha az elkövetéshez szükséges, vagy azt könnyítő feltételeket biztosítja – például járművén átcsempészi a határsértőt. Illetve a pszichikai bűnsegély is, mely az általános ösztönző, bátorító magatartásokat foglalja magába – például megmutatja az utat a határhoz, határátlépésről tájékoztatást ad.

Jogellenes a határátlépés, ha azt engedély nélkül - azaz előírt érvényes úti okmányok hiányában, vagyis azok vagy hiányoznak, vagy hamis útlevéllel kísérlik meg a határt átlépni – vagy meg nem engedett módon lépi át, a határátkelés rendjére vonatkozó szabályok megsértésével. Ilyen például ha a határ átlépése nem az arra kijelölt határátkelőhelyen történik, vagy az úti okmányok ellenőrzésnek meghiúsulásával.

Fontos kiemelni az elkövetés helyét, mely a horvát-magyar, szerb-magyar és ukrán magyar határszakaszon, nemzetközi repülőtereiken, továbbá a nemzetközi kikötőinkben követhető el.[54]

A 2015. esztendőben tapasztalt migrációs helyzet a tényállás egyes büntetési tételeinek szigorítása mellett, a tényállás minősített eseteiben is módosítást

[53] 2012. évi C törvény a Büntető Törvénykönyvről 353.§

[54] Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész, HVG orac, Budapest. 2015. 616. o.

hozott. [55] Míg korábban az alaptényállást a jogalkotó három évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni, úgy a válsághelyzet következtében ezt egy évtől öt évig szigorította.

A korábbi első minősített esetek mellé - vagyoni haszonszerzés végett, és az államhatár átlépéséhez több személynek segítséget nyújtva - került be az államhatár rendjének védelmét biztosító létesítmény, illetve eszköz megsemmisítésével vagy megrongálásával elkövetett embercsempészet, melynek megvalósításával két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés jár.

Második minősített esetben a súlyosabb minősítéshez alapul szolgál, ha azt a csempészett személy sanyargatásával, fegyveresen, felfegyverkezve, üzletszerűen vagy bűnszövetségben valósítják meg. Ebben az esetre öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztésre módosult a büntetési tétel.

Új, harmadik minősített esetben a büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti az elkövetőt, a bűncselekményt a csempészett személy sanyargatásával és emellett fegyveresen, felfegyverkezve, üzletszerűen, vagy bűnszövetségben, vagy ha azt fegyveresen és a csempészett személy sanyargatásával, felfegyverkezve, üzletszerűen vagy bűnszövetségben valósítja meg.

Az ötödik bekezdés szerint legsúlyosabban – tíz évtől húsz évig terjedő szabadságvesztéssel - az embercsempészés szervezője vagy irányítója büntethető.

Az embercsempészés problémája lassan túlnyúlik Európán, ezért a 28 tagállam együtt próbál intézkedéseket tenni a jogellenes magatartások visszaszorítása érdekében. Ilyen együttműködési intézkedésnek tekinthető a Tanács 2015. november 9-i következtetése (embercsempészettel foglalkozó operatív kapcsolattartó pontok létrehozása), 2015-2020-as időszakra szóló uniós belső biztonsági stratégia, 2015. május 9-i európai migrációs stratégia

[55] Hautzinger i. m. 181-202. o

(meghatározásra került a migráció kezelésének négy alappillére) 2015. május 27-i embercsempészés elleni uniós cselekvési terv illetve az Embercsempészés Elleni Európai Központ, mely az Europol szervezetén belül jött létre a hatékonyabb fellépés érdekében. Ugyanakkor az embercsempészés visszaszorítása érdekében tett intézkedések egyik korlátjaként jelenik meg az Európai Alapjogi Charta 19. cikke, mely szerint az embercsempészés visszaszorítása érdekében foganatosított intézkedések során tiszteletben kell tartani a csempészett személy és a humanitárius segítők emberi jogait.[56]

3.Változások az Általános részben

A fent említett különös részi tényállás-változtatások módosításokat kívántak az általános részben is, melyek főképp a kiutasítás, a vagyonelkobzás és a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésénél következtek be.

3.1.Kiutasítás

A törvénykönyv a 33.§-ban a büntetések között tesz említést a kiutasításról, mely akkor szabható ki szabadságvesztés helyett, ha a bűncselekmény büntetési tétele három évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb.[57] A kiutasítás úgy nevezett jogfosztó, jogkorlátozó büntetés, mely a „szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely megváltoztatásához fűződő alkotmányos jogokat korlátozza.”[58] A szankció különlegessége az, hogy csak külföldi állampolgárokkal szemben alkalmazható, mivel az Alkotmány XIV. cikk (1)

---

[56] http://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2016/03/10/council-conclusions-on-migrant-smuggling/

[57] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 33.§ (1)-(4.)

[58] Görgényi Ilona: Magyar Büntetőjog Általános rész. Complex Kiadó, Budapest. 2012. 408. o.

bekezdése rendelkezik úgy, hogy „magyar állampolgár Magyarország területéről nem utasítható ki…” [59]

A kiutasítást bővebben a kódex az 59-60.§-ban taglalja, mely szerint az a külföldi elkövetőt, akinek az országban tartózkodása nem kívánatos, Magyarország területéről ki kell utasítani. Ennek következtében köteles az ország területét elhagyni, és a kiutasítás tartama alatt nem térhet vissza.[60] Nem utasítható ki az a személy a törvény szerint, aki menedékjogban részesül. Azt a személyt, aki szabad mozgás és tartózkodás jogával, valamint letelepedettként vagy bevándoroltként tartózkodási joggal rendelkezik, abban az esetben lehet kiutasítani, ha olyan bűncselekményt követett el, amely ötévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő.

A kitüntettet figyelem a törvénymódosítás miatt az 59.§ (4). bekezdésére irányul. Korábban ez úgy hangzott, hogy „…akinek a családi élet tiszteletben tartásához való joga sérülne, csak tízévi vagy azt meghaladó tartalmú szabadságvesztés kiszabása esetén lehet helye kiutasításnak, feltéve, hogy az elkövetőnek az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné” , mely úgy módosult, hogy „aki Magyarország területén jogszerűen tartózkodik, és a családi élet tiszteletben tartásához való joga sérülne, csak tízévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén lehet helye kiutasításnak, feltéve, hogy az elkövetőnek az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné.”

A családi élet tiszteletben tartásához kapcsolódó körülmény kiegészül egy konjuktív feltétellel, mely azt jelenti, hogy a családi élet tiszteletben tartását csak azok esetében lehet kivizsgálni, akik jogszerűen tartózkodnak

[59] Belovics Ervin: Büntetőjog I. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest. 2015. 427. o.
[60] 2012. évi C. törvény 59.§ (1)

Magyarország területén. Tehát a nem jogszerűen tartózkodó személyen esetében a fent említettek sérelme esetén is kiutasíthatóak. [61]

Másik fontos módosítás a migráció tekintetében az, hogy "a határzár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §), a határzár megrongálása (Btk. 352/B. §), valamint a határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §) esetén kiszabott végrehajtandó szabadságvesztés mellett, valamint a 85. § (1a) bekezdésben meghatározott esetben a kiutasítás nem mellőzhető."[62]

Ez azt jelenti, hogy a bíróságnak végrehajtandó, vagy felfüggesztett szabadságvesztés esetén kötelező jelleggel rendelkeznie kell a kiutasításról is, mely amennyiben a kiutasítás határozott ideig tart, annak tartama a kiszabott szabadságvesztés tartamának kétszerese, de legalább két év.

A kiutasítás egyik legmeghatározóbb következménye, hogy amennyiben a bíróság részéről a tárgyalt szankció alkalmazásra kerül, azzal a harmadik országbeli állampolgárokat nem csak Magyarországról, hanem az Európai Unió tagállamainak területéről is kiutasítja.[63]

3.2. Vagyonelkobzás

A vagyonelkobzást, vagyoni jellegű szankció, mely önállóan, büntetés vagy más intézkedés mellett is alkalmazható. [64] Vagyonelkobzást kell elrendelni arra a vagyonra, amelyet az elkövető a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett, amely a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyon

---

[61] Madai Sándor: A "tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet" kezelésének büntető anyagi jogi eszközei hazánkban In: Hautzinger Zoltán - A migráció bűnügyi hatásai, MRTT Budapest, 2016. 245-258 o

[62] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 60.§ 2a.

[63] 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról 42§ (2). bek

[64] Hadházy Dávid: A migrációs válság hatása a Büntető Törvénykönyvre In: Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin – Papp László J.: Migráció a 21. században, DE-ÁJK Preator Szakkollégium, Debrecen, 2016. 9-23. o.

helyébe lépett, amelyet a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételek biztosítása végett szolgáltattak vagy arra szántak, illetve amely az adott vagy ígért vagyoni előny tárgya volt.[65] Tehát az intézkedés lényege, hogy „bűncselekmény elkövetéséből senki se gazdagodhassék”.[66] A vagyonelkobzás tárgya a vagyon, melyet a törvénykönyv nem határoz meg taxatíve, így a polgári jogból kiindulva ezt úgy határozhatjuk meg, mint értékben kifejezhető javak, azaz jogok és kötelezettségek összessége.

A fogalmi meghatározásokat követően szeretném az említett szakaszt a 2015-ben beiktatott változásokkal összefüggésbe hozni, melynek a 74/A.§ 2. bekezdés j. pontja adja az alapját.

“(2) Az ellenkező bizonyításáig vagyonelkobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni, és vagyonelkobzást kell elrendelni arra a vagyonra is, amelyet az embercsempészés elkövetője a büntetőeljárás megindítását megelőző öt évben szerzett, ha a vagyon, illetve az elkövető életvitele az igazolható jövedelmi viszonyaihoz, személyi körülményeihez képest különösen aránytalan.”[67]

Maga az embercsempészés egy vagyoni haszonszerzés által motivált cselekmény, ezért rendeli el a törvény az elkövetés ideje alatt szerzett vagyon elkobzását. Ez esetben a bizonyítási teher megfordul, és az elkövetőnek kell bizonyítani, hogy egyes vagyontárgyait, illetve vagyonának meghatározott részét jogszerűen és nem az embercsempészésből szerezte.

Maga a rendelkezés a migráció miatt megnövekedett embercsempészés elleni hatékony fellépést és a bűncselekmény visszaszorítását szolgálja.[68]

---

[65] 2012. Évi C törvény a Büntető Törvénykönyvről 74.§ (1)

[66] Földvári József: Magyar büntetőjog, Általános rész, Osiris, Budapest, 2006, 275. old

[67] 2012. Évi C törvény a Büntető Törvénykönyvről 74./A § (2)

[68] Hadházy Dávid: A migrációs válság hatása a Büntető Törvénykönyvre In: Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin – Papp László J.: Migráció a 21. században, DE-ÁJK Preator Szakkollégium, Debrecen, 2016. 9-23 o.

3.3.Szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése

Szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése kerülhet szóba, két évet meg nem haladó szabadságvesztés esetén, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető.[69] Tehát a bíróság a szabadságvesztést kiszabja, de annak végrehajtását nem kezdi meg. [70]A jogalkotó joghátrány kilátásba helyezésével tartja vissza az elkövetőt újabb bűncselekmény elkövetésétől, úgy hogy ha a próbaidő nem sikeres, a büntetés végrehajtásra kerül.

E szakaszra vonatkozó rendelkezések is megváltoztatásra kerültek 2015 szeptemberében a különös részben bekövetkezett módosítások végett.

A három új bűncselekmény - A határzár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §), a határzár megrongálása (Btk. 352/B. §), valamint a határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §) - esetén az öt évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtása próbaidőre felfüggeszthető. E bűncselekmények megvalósítása esetén a próbaidő tartama két évtől tíz évig terjed.[71]

IV. Összegzés

Maga a migráció egy nagyon összetett dolog, melyre nem lehet egyértelműen azt mondani, hogy csak pozitív vagy csak negatív. Maga a kérdés megítéléséhez több szempontot is figyelembe kell venni, mint például demográfiai, gazdasági, nemzetbiztonsági szempontokat. Úgy gondolom a kérdés megítélése nem az én feladatom, viszont egyértelműen

[69] 2012. Évi C törvény a Büntető Törvénykönyvről 85.§ (1)
[70] Blaskó Béla: Büntetőjog Különös rész II. Rejtjel, Budapest, 2015. 532. o.
[71] 2012. Évi C törvény a Büntető Törvénykönyvről 85.§ (1a) – (2a)

megállapíthatjuk, hogy a migráció idézhet elő jogszabályváltozást a Magyar Büntetőtörvénykönyvben, s mi több válaszként funkcionál a bevándorlásra.

Ez az egyértelmű válasz pedig a déli határon felhúzott 174,6 km hosszú határzár, mely a konkrét deliktumok bevezetését idézte elő: határzár tiltott átlépése, határzár megrongálása, és a határzárral kapcsolatos építési munka akadályozásának büntetendővé tétele lettek. Emellett több helyen módosultak az embercsempészethez kapcsolódó tényállások továbbá a kiutasítás, vagyonelkobzás illetve a szabadságvesztés felfüggesztésére vonatkozó szabályok is.

Úgy gondolom, fontos kihangsúlyozni, hogy a törvénykönyvben bekövetkezett változások nem szolgáltak a migráció végleges megoldásául. Ideiglenesen csökkent a bevándorlók száma, ezt mutatja az alábbi diagram is, hiszen másik útvonalon próbálnak eljutni a célországba. Végső soron elmondhatjuk, hogy bevezetett törvények elérték a közvetlen céljukat, hiszen

a déli határon már olyannyira lecsökkent a migrációs fenyegetettség, hogy az elmúlt hónapban például 56 személyt fogtak el a határrendészek. [72]

Közismert tény, hogy a migrációra adott hasonló jellegű válaszok éles vitákat váltanak ki hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt. A Helsinki Bizottsága szerint a kiutasítás szabályainak szigorítása sérti a családi és a magánélethez való jogot. "Az eredeti szabályok szerint csak 10 év kiszabott szabadságvesztés esetén utasítható ki az Magyarországról, akinek a döntés sértené a családi élethez való jogát, függetlenül a tartózkodás jogszerűségétől. Függetlenül attól, hogy gyermeke vagy szülője itt él, az új szabályok alapján kiutasítható az, aki nem jogszerűen tartózkodik Magyarországon."

A szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése intézkedés esetén a Bizottság rendkívül aggályosnak tartja, hogy aki a próbaidő alatt visszajön az ország területére, annak bármilyen mérlegelés nélkül végre kell hajtani a szabadságvesztést, teljesen függetlenül a visszatérés jogcímétől.

A határzárral kapcsolatos bűncselekmények büntetési tételeit túlzónak találja, illetve egyes fogalmait definiálatlannak (pl. határzárral kapcsolatos „eszköz") így felfegyverkezve minősítés nagyon könnyen megállapítható, akár is, ha csak egy bicska van a bevándorlónál, ezért ez nagyon könnyen igazságtalan döntésekhez vezethet.

Az embercsempészés büntetési tételeinek emelkedését indokoltnak vélik.[73]

Hasonlóan negatív megítélésben részesül legfőképp a fizikai határzár Franciaországban, Laurent Fabius, francia külügyminiszter nyilatkozatában is, aki úgy nyilatkozott, hogy „Magyarország Európa része, melynek megvannak

---

[72] http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/elfogott-migransok-szama-lekerdezes?created%5Bmin%5D=2018-02-01&created%5Bmax%5D=2018-03-01&created%5Bmin_year%5D=2018&created%5Bmin_month%5D=01 (2018.03.01.)

[73] https://helsinki.hu/wp-content/uploads/fizikai-hatarzar-btk-modositasrol.pdf (2018.03.01.)

a maga értékei és ezeket az értékeket nem tartjuk tiszteletben, ha olyan kerítéseket húzunk fel, melyeket még állatok részére sem építenénk”.[74]

A francia kormány negatív megítélésével ellentétben vannak egyesek, akik nagyra becsülték az Orbán Viktor általi intézkedést. Harald Vilimsky, az Osztrák Szabadságpárt titkára szerint maga az intézkedés az európai szerződések betarttatását jelenti a nagy migránshullámok idején is. Azt jelenti, hogy a magyar kormány hideg fejjel, az emberek érdekeit figyelembe véve, ésszerűen tud cselekedni.[75]

A megosztó véleményeket félretéve összegzésként elmondható, hogy ez a korábban még soha nem tapasztalt mértékű migráció új feladat elé állította a hatóságokat, és magát a jogalkotót – jogrendszert is. A bevezetett változtatások meghozták a várt eredményeket. Ám nem szabad elfelejtkeznünk arról, hogy a jövőben is kiemelt figyelmet kell fordítani a jogszabályi környezet fejlesztésére, erősítenünk kell továbbá a nemzetközi kapcsolatokat és együttműködéseket, nagyobb hangsúlyt kell fektetni a szakemberek képzésére, mert csak egy jól működő intézményrendszer képes gyors és adekvát választ adni egy hasonló horderejű migrációs válságra.[76]

Felhasznált Irodalom jegyzéke

- Belovics Ervin – Büntetőjog I. Általános rész. HVG-ORAC, Budapest. 2015.
- Blaskó Béla – Büntetőjog Különös rész II. Rejtjel, Budapest. 2015.

[74]http://www.aljazeera.com/news/2015/08/france-hungary-refugee-fence-fit-animals-150831062042118.html (2018.02.27.)

[75]https://index.hu/kulfold/ep/2016/06/07/piros-feher piros_csodaban_bizom/?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201606 (2018.02.27.)

[76] Pacsek József: A menekültügyi és az idegenrendészeti őrizet, valamint a kitoloncolás végrehajtása az ügyészi törvényességi felügyeleti tapasztalatok tükrében In: Hautzinger Zoltán: A migráció bűnügyi hatásai. MRTT Budapest, 2016. 287-298. o

- Cseresnyés Ferenc: Regio - Kisebbség, politika, társadalom 1996. 7. Èvf. 4.sz.
- Földvári József: Magyar büntetőjog, Általános rész, Osiris, Budapest. 2006.
- Görgényi Ilona: Magyar Büntetőjog Általános rész. Complex kiadó, Budapest. 2012.
- Hadházy Dávid: A migrációs válság hatása a Büntető Törvénykönyvre In: Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin – Papp László J. – Migráció a 21. században, DE-ÁJK Preator Szakkollégium, Debrecen, 2016. 9-23. o.
- Hegyaljai Mátyás: Migráció, bűnügy, nemzetközi kitekintés In: Hautzinger Zoltán (szerk.): A migráció bűnügyi hatásai MRTT, Budapest. 2016. 11-25. o.
- Hautzinger Zoltán: A migráció bűnügyi hatásai MRTT, Budapest. 2016.
- Hautzinger Zoltán: Idegen a büntetőjogban. Andann Kiadó, Pécs. 2016.
- Madai Sándor: Migrációs kihívások – hiányzó európai válaszok? In: Közjavak 2016/2. 8-10. o.
- Madai Sándor: A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet kezelésének büntető anyagi jogi eszközei hazánkban In: Hautzinger Zoltán (szerk.): A migráció bűnügyi hatásai –MRTT 2016. 245-257. o.
- Pacsek József: A menekültügyi és az idegenrendészeti őrizet, valamint a kitoloncolás végrehajtása az ügyészi törvényességi felügyeleti tapasztalatok tükrében In: Hautzinger Zoltán: A migráció bűnügyi hatásai. MRTT Budapest, 2016. 287-298. o.

- Papp Bettina Ilona: Embercsempészés a migráció tükrében In: Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin – Papp László J. – Migráció a 21. században, DE-ÁJK Preator Szakkollégium, Debrecen, 2016. 106-118. o
- Polyák Dóra Erzsébet: A határzár büntetőjogi védelme In: Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin – Papp László J. – Migráció a 21. században, DE-ÁJK Preator Szakkollégium, Debrecen, 2016. 119-135. o.
- Ritecz György – Sallai János: A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetősége, Hans Seidel Alapítvány, Budapest, 2015.
- Szuhai, Ilona – Tálas, Péter: A 2015-ös európai migrációs és menekültválság okairól és hátteréről. In: Tálas, Péter (szerk.) Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság. Budapest,: Dialóg Campus Kiadó, Budapest 2017. 9-34. o.

Jogszabályjegyzék

- 2015. évi CXL. Törvény általános indoklása
- 2012. Évi C törvény
- 2007.évi LXXXIX. Törvény
- Büntetőtörvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2001. CXXI. Törvény
- 1978. évi IV. törvény
- A Büntető Törvényről szóló 1978. évi IV. törvény
- A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény

Internetes hivatkozások

- http://data2.unhcr.org/en/situations/syria#null
- https://reliefweb.int/report/greece/frontex-fran-quarterly-quarter-4-october-december-2015
- http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/
- http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-balkan-route/
- https://www.hirado.hu/tudomany-high-tech/zold/cikk/2018/01/21/szennyezes
- http://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2016/03/10/council-conclusions-on-migrant-smuggling/
- http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/elfogott-migransok-szama-lekerdezes?created%5Bmin%5D=2018-02-01&created%5Bmax%5D=2018-03-01&created%5Bmin_year%5D=2018&created%5Bmin_month%5D=01
- https://helsinki.hu/wp-content/uploads/fizikai-hatarzar-btk-modositasrol.pdf
- http://www.aljazeera.com/news/2015/08/france-hungary-refugee-fence-fit-animals-150831062042118.html
- https://index.hu/kulfold/ep/2016/06/07/piros-feher-piros_csodaban_bizom/?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201606

Ábrák

1. ábra: A közép-mediterrán útvonalon beáramló menekültek száma http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/

2. ábra: A kelet-mediterrán útvonalon beáramló menekültek száma http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/central-mediterranean-route/

3.ábra: Urbán Ferenc – Bevándorlás és bűnelkövetők kapcsolata Magyarországon In: Hautzinger Zoltán: A migráció bűnügyi hatásai MRTT 2016 43-74. O

Galicz Kamilla Zsuzsanna: Luzofónia, luzofília, luzofóbia: a PALOP-országok jogrendszerei

Lektorálta: Dr. Hohmann Balázs

I. Bevezető

Jelen tanulmányban az afrikai országok egy olyan csoportjának jogi sajátosságait mutatom be, amely eddig javarészt kívül került a magyar jogtudomány vizsgálódási körén. Angola, Mozambik, Bissau-Guinea, a Zöldfoki Köztársaság, São Tomé és Príncipe Demokratikus Köztársaság egykor az ún. Portugál Gyarmatbirodalomhoz tartoztak, majd az 1970-es évek dekolonizációs folyamatainak keretében nyerték el függetlenségüket. Az anyaország-gyarmat összeköttetés azonban fennmaradt, jelentősen átalakult és igyekezett az új típusú nemzetközi kapcsolatrendszerhez igazodni. Miután valamennyiükben a portugál hivatalos nyelv, gyűjtőnevük az ún. *Países Africanos de Língua Oficial Portuguesa* (Portugál Hivatalos Nyelvű Afrikai Országok, a továbbiakban: PALOP-országok).

A történeti előzmények áttekintését követően a PALOP-országok főbb jellemzőit ismertetem jog- és államtudományi szempontból. A jogelmélet által kidolgozott luzofón jogcsalád-elméletet gyakorlati példákkal egészítem ki, amelyek révén az öt afrikai ország jogának sajátosságaira világítok rá. Ennek keretében kitérek azokra a nemzetközi együttműködési formákra, amelyek nemcsak a PALOP-országok, de a portugál nyelvet beszélő országok (értelemszerűen Portugália, valamint Brazília és Kelet-Timor) közötti köteléket hivatottak erősíteni. Az esszét a jelenlegi tendenciákból kiindulva a jövőre vonatkozó prognózisok és konstruktív észrevételek kifejtésével zárom.

II. Történeti áttekintés

1. A gyarmatosítástól a szegfűs forradalomig

A portugál kolonizáció történelmi elsőbbségének okai egyrészt külpolitikai, másrészt belpolitikai jellegűek voltak, harmadrészt az ország földrajzi elhelyezkedésére vezethetők vissza. A gyarmatosítás nyitánya Ceuta 1415-ös elfoglalása volt, a század végére pedig valamennyi későbbi gyarmaton megvetették lábukat.[1] A XVI-XIX. századokat a „tartományok" gazdasági kiaknázása, valamint a riválisok megjelenése jellemezte. A nemzetközi vetélkedés eredményeként a XIX. század végére a partszakaszok többsége valamelyik európai hatalom kezébe került, akik az 1884-1885-ös berlini konferencián rögzítették ezek felosztását. A hátországok kérdése csak ezt követően vált kardinális kérdéssé, amit az európai birtokok ugrásszerű megnövekedése is jelez: míg 1885-ben a kontinens 10 %-át tették ki, addig arányuk a századfordulóra 90 %-ra ugrott.[2]

Brazília 1822-es függetlenedésével a portugálok Afrikában egyre hevesebben vindikálták maguknak a gyarmatosítói primátust azzal érvelve, hogy elsőként végeztek ott gazdasági és missziós tevékenységeket. Ennek eredményeként már a liberális korszakban megjelent a személyi státuszok eltérő szabályozása, amit az *Estado Novo* fejlesztett tovább. A korszak legfontosabb jogforrása az 1930-as Gyarmati Törvény, amely már – ellentétben az 1822-es Alkotmánnyal – *tengerentúli tartományok* helyett *gyarmatokról* határoz. Ezt a politikát a

[1] Saraiva, José Hermano: Portugália rövid története. Equinter Kiadó, Budapest, 2010. 114-123.o.

[2] Búr Gábor: Afrika-történeti tanulmányok. Afrika története a 19-20. században. Afrika Kutatási és Kiadási Program, Budapest, 2011. 23-27. o.

nemzetközi közösség kezdetben elismerte, ám az 1940-es évek végétől egyre tarthatatlanabbnak bizonyult. A dekolonizációs folyamatokkal szemben az *Estado Novo* továbbra is saját ideológiájához ragaszkodott: a portugál népnek civilizációs küldetését kell teljesítenie, amit a földrajzi felfedezésekben betöltött kiemelt szerep történelmi ténye is alátámaszt. Mindez az 1974. április 25-i szegfűs forradalomig garantálta a gyarmatok létének tudományos igazolását és történelmi létjogosultságát.[3]

2.Kortárs nemzetközi együttműködési formák

A posztkoloniális éra egykori gyarmattartói igyekeztek fenntartani a volt gyarmataikkal való kapcsolatokat, ezért különböző szervezeteket hoztak létre a gazdasági, politikai vagy kulturális együttműködés intézményesítése végett (Frankofónia, Brit Nemzetközösség.) Portugália igazodott ehhez a tendenciához és a ’80-as évektől kezdeményezte egy olyan fórum létrehozását, ahol az egykori gyarmataival érintkezhet. Törekvéséhez Brazília is aktívan csatlakozott, míg a többi ország meglehetősen passzívan viszonyult a kérdéshez. Ez érthető, hiszen függetlenségük kikiáltása után az államiság feltételeinek kiépítése volt a kormányok fő célkitűzése, míg Angolában és Mozambikban hosszú polgárháború kezdődött, ami a háttérbe helyezett minden mást, így a luzofón egység kérdését is.[4]

1989-ben mégis megrendezték a Portugál Nyelvű Országok Állam- és Kormányfőinek I. Csúcstalálkozója a brazíliai São Luís de Maranhãóban, amelyet az első mérföldkőnek tekintenek a Portugál Nyelvű Országok Közössége (*Comunidade dos Países de Língua Portuguesa*, továbbiakban:

[3] Castro Henriques, Isabel: Colonialismo e História. Centro de Estudos sobre África, Ásia e América Latina, Lisboa, 2015. 5-7. o.

[4] Schriffert Ádám: Luzofón integrációs törekvések – A Portugál Nyelvű Országok Közösségének vállalkozása Afrikában. In: Társadalom és Politika. 2011/1-2. 60-63.o.

CPLP) létrehozásának útján. Az 1996-ban megalakult CPLP zárt nemzetközi szervezet, amely a felvételhez megköveteli a portugál hivatalos nyelvként való elismerését, valamint a demokratikus nemzetállamiságot. Elsősorban a nyelvi együttműködés fóruma,[5] de kiemelt prioritást élvez az oktatás- és egészségügy, így például a PALOP-országok lakosságát sújtó nemi betegségeket felszámoló programot is szorgalmazott. Nemcsak céljai, de földrajzi helyzete szempontjából is sajátos szervezet; a 9 tagállam (Portugália, Brazília, a PALOP-országok, 2002-től Kelet-Timor, valamint 2014-től Egyenlítői-Guinea) négy kontinensen helyezkedik el. A tagállamok mellett számon tartanak ún. társult megfigyelő és ún. hivatalosan érdeklődő országokat, valamint tanácsadó megfigyelőkként civil szervezeteket is.

A PALOP-országok viszonyulása a CPLP-hez ellentmondásos. Egyrészt nélkülözhetetlennek tekintik, hiszen a CPLP jelenti a közöttük működő egyetlen nemzetközi fórumot. Emellett a CPLP közvetlen kormányközi segélyezést nyújtott több alkalommal és célul tűzte ki a luzofón Afrika egységes fellépésének előmozdítását. Nehezményezik ugyanakkor, hogy a nyelvi-kulturális együttműködést ösztönző szervezet nehezen tudja összetartani a földrajzilag és identitásukban is távol eső tagállamokat. Ezért főleg kétoldalú szerződéseket kötnek olyan országokkal vagy más nemzetközi szervezetekkel, amelyek elősegíthetik a gazdasági és politikai fejlődést. Emellett a PALOP-országok már a CPLP megalakulásakor tagjai voltak több regionális vagy posztkoloniális szervezetnek; São Tomé és Príncipe Demokratikus Köztársaság, Bissau-Guinea és a Zöld-foki Köztársaság a Frankofóniának, Mozambik a Brit Nemzetközösségnek, mind az öten pedig az Afrikai Uniónak. A CPLP-országok sorából kiemelkedik Brazília, amely az

[5] Ezt példázza az 1990-es Helyesírási Egyezmény (*Acordo Ortográfico*), ami két helyesírási szabályzatot; az európai és a brazíliai portugált fogadta el követendőként.

utóbbi években szoros, de egyoldalú gazdasági függést eredményező kapcsolatokat épített ki a PALOP-országokkal.[6]

A luzofón afrikai államok geopolitikai okokból kifolyólag is tartózkodnak a Helyesírási Egyezmény aláírásától. Többen olyan országokkal határosak, ahol az angol vagy a francia a hivatalos nyelv, így például Mozambikot kizárólag angol nyelvű országok veszik körül, míg Angola szomszédjai közül kettő francia (Kongói Demokratikus Köztársaság, Kongói Köztársaság), míg kettő angol (Namíbia, Zambia.) A portugál csak a közigazgatásban jut szerephez, ahol azonban továbbra is az előrelépés feltétele, a városi központokon kívül ugyanakkor beleveszik a lokális nyelvjárások tengerébe. A CPLP hatékonyságának előmozdítása érdekében célszerű lenne a szervezet tevékenységi körét kibővíteni, ezt példázza az is, hogy az afrikai tagállamok többször felvetették a szervezet átalakítását, valamint az ún. luzofón állampolgárság létrehozását a közösségen belüli szabad mozgás érdekében.[7]

A CPLP 2005-ben létrehozott egy jogi együttműködési hálózatot a kölcsönös jogfejlesztés és -harmonizáció érdekében, ám a kezdeményezés egyelőre még gyerekcipőben jár.[8] Fontos hozadéka azonban, hogy 2014-ben a portugál nyelvű afrikai országok– többek között az Európai Fejlesztési Alap igénybevételével – belefogtak egy olyan jogi adatbázis (LEGIS-PALOP) működtetésébe, amely tartalmazza Angola, Mozambik, a Zöld-foki-szigetek, Bissau-Guinea, São Tomé és Príncipe szigeteinek teljes joganyagát: az egyes alkotmányokat, az 1975 előtti jogszabályokat, bírói döntéseket, valamint jogtudományi műveket. Az igazságügyi miniszterek vezetése alatt működő fórum fő célja nemcsak a nemzeti jogok internetes közzététele, hanem a

---

[6] Éppen ezért a Helyesírási Egyezményt ugyan aláíró, de a gyakorlatba nem ültető luzofón Afrika számára kézenfekvő megoldásnak tűnne, ha a brazíliai portugál szabályzatot választanák.

[7] Schriffert, i.m. 73-76.o.

[8] http://www.dgpj.mj.pt/sections/relacoes-internacionais/anexosbilaterais/rede-de-cooperacao/ (2018. 04. 24.)

kölcsönös jogfejlesztés is, ami a jövőben – a CPLP jogi hálózatához hasonlóan – a hatékonyabb nemzetközi együttműködés kulcsa lehet.[9]

III.A PALOP-országok a világ nagy jogrendszerei között

1.Önálló luzofón jogcsalád?

Felmerülhet a kérdés, hogy a luzofón közösség joga nem képez-e önálló jogcsaládot, ahogyan korunk több német jogtudósa, például Erik Jayme és Carl Friedrich Nordmeier is emellett foglalt állást a következő érvek alapján. A volt gyarmatok a portugál jogot még a függetlenség elnyerése ellenére sem helyezték automatikusan hatályon kívül. Brazíliában például egy 1823-as törvény kimondta, hogy a portugál jogszabályok egészen addig hatályosak, amíg kifejezett rendelkezéssel vagy egy új vonatkozó jogszabály hatályba léptetésével hatályon kívül nem helyezik őket. Ennek eredményeként a fülöpi ordonnance-okat az 1917-es polgári törvénykönyv váltotta fel, a 2002-es brazil Ptk. pedig több rendelkezésében is követi az 1966-os portugál Ptk. megoldásait.

A portugál nyelvű afrikai országokban a függetlenség elnyerése után átmeneti rendelkezések biztosították a portugál jog, így például az 1966-os Ptk. hatályban maradását. A dekolonizáció, valamint a polgárháborús időszakok lecsengésével kezdődő jogalkotási folyamat egyrészt sok esetben teljes mértékben megváltoztatta a gyarmatosítással importált jogot, másrészt viszont abból nyert inspirációt és követte annak fejlődési ívét. Bissau-Guineában a 2000. évi választottbírósági, Angolában a szerződési záradékokról szóló 2002.

[9] http://www.legis-palop.org/bd/Home.aspx/Plataforma (2018. 04. 24.)

évi és a kereskedelmi társaságokról szóló 2004. évi, Mozambikban a 2005. évi kereskedelmi törvény mind-mind a jogátvétel ékes példái.

A gyarmatosításkori portugál jog tehát számos országban még mindig hatályban van vagy követendő mintaként szolgál a független országok jogalkotói számára. A luzofón országok jogának egységességét a jogszabályok azonos nyelve is biztosítja, mert bár a brazíliai és az európai portugált két különálló nyelvként kezelik, a beszélők kölcsönösen megértik egymást. A jogharmonizációnak emellett már vannak szervezeti keretei is (így a CPLP 2005-ben létrehozott bírósági és jogi kooperációs hálózata, vagy a 2014-es születésű LEGIS-PALOP mint kifejezetten afrikai kezdeményezés), és a felsőfokú oktatásban is számos nemzetközi program biztosítja a jogtudományi körök intézményesített együttműködését.[10]

Elegendők-e a felsorolt érvek ahhoz, hogy önálló luzofón jogcsaládról beszéljünk?

2.Luzofónia, luzofília, luzofóbia

Az önálló luzofón jogcsalád létjogosultsága ellen szóló érvek javarészt a CPLP egyes országainak sokszínűségéből indulnak ki. Már a történeti áttekintésben utaltam a PALOP-országok geopolitikai meghatározottságára és a CPLP-től való idegenkedésére.[11]

Ezen felül egyes PALOP-országokban továbbra is kiemelt szerep jut a szokásjognak, amit a függetlenség elnyerése után hatályba lépett alkotmányok is kifejeznek. A mozambiki alkotmány 4. cikke szerint *„Az állam elismeri a mozambiki társadalomban együtt élő különböző jogi és vitarendezési*

[10] Moura Vicente, Dário: O lugar dos sistemas jurídicos lusófonos entre as famílias jurídicas. In: Miranda, Jorge (szerk.): Estudos em homenagem ao Prof. Doutor Martim de Albuquerque. Coimbra, 2010. 403-429.o.

[11] Moura Vicente, i.m. 423-424.o.

szabályozásokat, amennyiben azok nem ellentétesek az Alkotmány által kifejezett alapelvekkel és értékekkel", míg az angolai alkotmány 7. cikke szerint *„Az állam elismeri a szokások érvényességét és jogi kötőerejét, amennyiben azok nem ellentétesek jelen Alkotmánnyal és nem sértik az emberi méltóságot."*[12] A szokásjogi normák elismerése nemcsak az alkotmány, de a jogalkalmazás útján is történhet. Példa erre az angolai egységes igazságszolgáltatási kódex (1988. évi XVIII. törvény), amelynek 38. § d) pontja a felek kérésére a szokásjog alkalmazását írja elő a községi népbíróságok számára, amennyiben az nem ellentétes az írott joggal.[13]

Mindezek alapján arra következtethetünk, hogy több okból kifolyólag sem állnak fenn az önálló luzofón jogcsalád létjogosultságát megalapozó feltételek. Portugáliában az írott jog primátusa érvényesül, csakúgy, mint Brazília urbánus régióiban, a szigetországokban és Bissau-Guineában. Ezzel szemben Angolában és Mozambikban a lakosság túlnyomó többsége továbbra is a szájhagyomány útján terjedő szokásokat tekinti a jog elsődleges forrásainak. A PALOP-országok továbbá nagyon eltérő fejlődési ívet jártak be a függetlenség elnyerését követően. A demokratizációs folyamat a két szigetállamban békésen zajlott le, míg Bissau-Guinea már nem tudta elkerülni a rövid polgárháborús időszakot. Ahol azonban a belharcok sokáig elhúzódtak, így Angolában (1975-2002) és Mozambikban (1977-1992), ott a demokratikus intézmények nem tudtak konszolidálódni, amit az alkotmányok és a valóság kettőssége is mutat többek közt az alapvető emberi jogok gyakorlati érvényesülésük terén.[14]

---

[12] Mozambik alkotmánya: http://www.legis-palop.org/bd/Home.aspx/ConstituicaoMocambique
Angola alkotmánya: http://www.legis-palop.org/bd/Home.aspx/ConstituicaoAngola (2018. 04. 25.)

[13] Mota, Helena: O Código da Família angolano e o Código Civil de 1966. Adaptação e inovação. In: de Oliveira, Guilherme (szerk.): Textos de Direito da Família para Francisco Pereira Coelho. Imprensa da Universidade de Coimbra, Coimbra, 2016. 243.o.

[14] SARAIVA (2010): 348-350.o.

A Freedom House sajtószabadság-figyelő portál minden évben egy 0-100 skála alapján pontozza a világ országait, ahol a minél kisebb érték a polgári és politikai szabadságjogok annál gyengébb gyakorlati érvényesülését jelöli. Ezen a skálán a 2016. évi közéleti eseményekre tekintettel Angola pontszáma 24, Bissau-Guineáé 40, Mozambiké 53, São Tomé és Príncipe szigeteké 81, a Zöld-foki-szigeteké 90 (viszonyításként Brazíliáé 79, Portugáliáé 97!). A pontszám ismertetését követően valamennyi „problémásabb" országról, így többek között Angoláról és Mozambikról részletes jelentés következik, ami Bissau-Guinea esetében meglehetősen kurta, míg a Zöld-foki-szigetekről vagy São Tomé és Príncipe szigetekről nem található részletes beszámoló.[15]

További kirívó ellentét figyelhető meg a demokratikus berendezkedések gyakorlati érvényesülésében. Míg a Zöld-foki Köztársaság Afrika egyik legdemokratikusabb állama, addig az angolai alkotmány úgy rendelkezik, hogy a köztársasági elnöki pozícióba a parlamenti választásokon legtöbb szavazatot elnyerő párt vezetője kerül. Így nyerhetett José Eduardo dos Santos hatalma 2010-ben alkotmányos legitimációt, aki csak 2017 augusztusában, 38 év (!) kormányzás után vonult vissza, helyét pedig a korábbi védelmi miniszter, João Lourenço vette át. Mindketten a függetlenség kivívása óta monopolhelyzetben lévő Angolai Népi Felszabadítási Mozgalom tagjai, így a párt stabil keretet biztosított az elnökváltáshoz, de ez hosszútávon az érdemi demokratizációs folyamatok ellen hathat. Mozambikban is 1975 óta ugyanaz a párt, a Mozambiki Felszabadítási Front van hatalmon, emellett mindkét ország intézményrendszerét burjánzó korrupciós háló hatja át.[16]

Habár önálló jogcsaládról nem beszélhetünk, egy apró engedményt mégis tehetünk a portugál nyelvű országok jogi egységbe tömörítése érdekében. A

[15] Freedom House: Freedom in the World 2017: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2017 (2018. 04. 25.)

[16] Global IntAKE, Angola, Mozambique: Politics and Economics, Political stability: http://www.globalintake.com/ (2018. 04.25.)

luzofón jogközösség létét elismerhetjük, amely egyszerre sejtet a jogcsaládnál szűkebb és mélyebb kategóriát. Szűkebb, mert intézmények, értékek és megoldások közös halmazára utal, amely nem feleltethető meg egyetlen, jogcsaládi státuszt eredményező jogfogalomnak sem. Mélyebb, mert olyan történelmi, kulturális, társadalmi és nyelvi kapcsolódási pontokat tükröz vissza, amelyek egyes jogcsaládok tagjai között sok esetben hiányoznak.[17]

IV. Összegzés

Jelen dolgozatban igyekeztem az öt portugál ajkú afrikai ország; Angola, Mozambik, Bissau-Guinea, a Zöld-foki Köztársaság, São Tomé és Príncipe Demokratikus Köztársaság jogrendszeri sajátosságait átfogó jelleggel bemutatni. A jog- és államtörténeti bevezetőt szükségesnek tartottam, hiszen a korábbi folyamatok ismertetése nélkül nehezen érthetők meg a jelenlegi tendenciák. A jogbölcseleti álláspontok ismertetése kapcsán arra törekedtem, hogy gyakorlati példákkal árnyaljam az elméletet, ami olykor annak alátámasztását, olykor annak megkérdőjelezését, mindkét esetben azonban annak helyesebb értelmezését eredményezte.

A jövőre nézve ezeknek az országoknak a jogfejlődése nagymértékben gazdasági és politikai folyamatoktól függ, s különösen attól, hogy mennyire képesek megtalálni a helyüket a hirtelen változó erőviszonyok mentén alakuló nemzetközi közösségben. Korunk meghatározó tendenciája az egységes fellépés és az egyes országok közötti kooperáció, így üdvözlendő megoldás lenne a PALOP-országok (gazdasági, politikai, jogi, kulturális) együttműködését intézményesíteni, akár a CPLP szervezeti keretein belül, akár

[17] MOURA VICENTE (2010): 427-429.o.

attól elkülönülő, önálló nemzetközi entitásként, amely fejlődésük kulcsává és kollektív identitásuk kifejeződésévé válhat.

Felhasznált jogforrások és irodalomjegyzéke

- Búr Gábor: Afrika-történeti tanulmányok. Afrika története a 19-20. században. Afrika Kutatási és Kiadási Program, Budapest, 2011.
- Castro Henriques, Isabel: Colonialismo e História. Centro de Estudos sobre África, Ásia e América Latina, Lisboa, 2015.
- Mota, Helena: O Código da Família angolano e o Código Civil de 1966. Adaptação e inovação. In: de Oliveira, Guilherme (szerk.): Textos de Direito da Família para Francisco Pereira Coelho.Imprensa da Universidade de Coimbra, Coimbra, 2016.
- Moura Vicente, Dário: O lugar dos sistemas jurídicos lusófonos entre as famílias jurídicas. In: Miranda, Jorge (szerk.): Estudos em homenagem ao Prof. Doutor Martim de Albuquerque. Coimbra, 2010. 401-429.
- Saraiva, José Hermano: Portugália rövid története. Equinter Kiadó, Budapest, 2010.
- Schriffert Ádám: Luzofón integrációs törekvések – A Portugál Nyelvű Országok Közösségének vállalkozása Afrikában. In: Társadalom és Politika. 2011/1-2. 60-78.
- Angola alkotmánya:
- http://www.legis-palop.org/bd/Home.aspx/ConstituicaoAngola (2018. 04. 25.)
- A Portugál Nyelvű Országok Nemzetközi Jogi és Bírósági Együttműködési Hálózata:

- http://www.dgpj.mj.pt/sections/relacoes-internacionais/anexosbilaterais/rede-de-cooperacao/ (2018. 04. 24.)
- Freedom House: Freedom in the World 2017:
- https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2017 (2018. 04. 25.)
- Global IntAKE, Angola, Mozambique: Politics and Economics, Political stability:
- http://www.globalintake.com/ (2018. 04. 25.)
- Mozambik alkotmánya:
- http://www.legis-palop.org/bd/Home.aspx/ConstituicaoMocambique (2018. 04. 25.)
- PALOP-országok jogi adatbázisa:
- http://www.legis-palop.org/bd (2018. 04. 20.)

Kühár Noémi Marianna: Az ispotályok szerepe a hazai egészségügy kialakulásában

Lektorálta: Dr. Hohmann Balázs

Tanulmányomban rövidem bemutatom a hazai egészségügy kialakulását, ezen belül is kiemelt szerepet szánok az ispotályok megjelenésének, fejlődésének és a fenntartó személyének. Ezzel összefüggésben említést teszek a hazánkban is pusztító járványokról, melyekre a jogalkotó különféle jogszabályokkal és intézkedéssekkel reagált. Bár jogtörténeti témájú tanulmányom kicsit idegenül hathat a „Lépést tud-e tartani a jog a 21. század kihívásaival?" című konferencián, mégis érdekesnek találom, hogy az egészségügy évszázadok óta egy olyan területe a jogalkotásnak, mely lépést tud tartani az orvostudomány fejlődésével, reagálni tud a folyton változó közegészségügyi viszonyokra.

A közegészségügyi szakigazgatás Mária Terézia idejében jelent meg, ugyanakkor az ezt megelőző időkben is beszélhetünk beteggyógyításról.[1] A kereszténység - megjelenésétől kezdve - meghatározó szerepet töltött be a betegek, elesettek és szegények felkarolásában. Az ispotály szó a latin eredetű *hospitale* vagy *domus hospitalis* szóból származik, melynek jelentése vendégszerető, vendégszoba, vendégház. Bár mai szóhasználatunkban az ispotályokat a kórházak elődeinek tekintjük, valójában nemcsak a betegek gyógyítása volt a feladatuk. A kereszténység megjelenésétől kezdve ezen intézmények feladata az idegenek, betegek, elesettek, zarándokok és szegények gondozása volt. A hazai ispotályok inkább szegényházak voltak, mintsem kórházak, bár a szegény betegek ápolásáról is gondoskodtak. A betegek ellátása, gyógyítása így csupán másodlagos feladat volt, és csak az

[1] Csizmadia Andor: A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a Tanácsrendszer létrejöttéig. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976. 196. o.

ispotály lakóira terjedt ki.[2] Alapítói nemcsak szerzetesrendek lehettek, a király, a püspökök, egyházi testületek, földesurak, a későbbiekben pedig maga a város is alapíthatott ispotályt.[3] A középkorban a városi élet tartozékai az ispotályok, és templom vagy kápolna is részüket képezte.

Géza fejedelem, majd Szent István célul tűzte ki egy keresztény állam megszervezését, ennek eredményeként nyugati keresztény térítők és szerzetesrendek érkeztek az országba. Elsőként a bencés rend tagjai jelentek meg, majd a Szent Kereszt Ispotályos Rend tagjai közül is számos gyógyításhoz értő barát érkezett az ország területére. A bencések a 11. század első felében még szinte kizárólag a Dunántúl területén alapítottak kolostorokat. Első kolostorukat Pannonhalmán alapították, majd Pécsváradon, Bakonybélben, Zalaváron, Garamszentbenedeken és Tolnán. 1061-ben épült az egyetlen olyan bencés kolostor, amely nem a Dunántúl területén állt: ez a kolozsvári ispotály, amely a 19. század végéig folyamatosan fogadta a betegeket.[4] A 11. század második felében érkező johanniták, lázár lovagok, valamint a később megjelenő karthauziak, ferencesek, ciszterek és dominikánusok is bekapcsolódtak a betegek gyógyításába. [5][6]

Szent István, miután az 1020-as évekre sikeresen stabilizálta az ország belső helyzetét, keresztény uralkodóként hozzáfogott a zarándokutak kiépítéséhez. Ehhez a korabeli viszonyok között nemcsak arra volt szükség, hogy a zarándokok személyi biztonságát garantálni lehessen, hanem megfelelő

---

[2] Kubinyi András: Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon, Metem, Budapest, 1999. 261. o.

[3] Kubinyi: i.m. 260.o.

[4] Ágoston – Vas – Endrei – Zemplényi – Molics – Szarka – Cs. Horváth – Boncz: A magyarországi ispotályok kialakulásának és fejlődésének történeti áttekintése a 11-18. század kezdete közötti időszakban = Egészségügyi Gazdasági Szemle, 2012/4, 8. o.

[5] Józsa László: A kórházi ápolás kialakulása a 11-14. századi Magyarországon. 2. o. http://debszem.unideb.hu/pdf/dsz2008-1/dsz2008-1-02Jozsa.pdf (2017.11.01.)

[6] Megemlítendő még a Szentlélek rend, amely Nagyszebenben, Budafelhévízen, Besztercén, Földváron és Pécsett is alapított ispotályt.

ellátórendszer kiépítését is sürgetővé tette.[7] Ezen intézményhálózat részeként nemcsak étkező- és szálláshelyeket, valamint piacokat létesített, hidakat veretett, hanem ispotályokat is építtetett a zarándokutak mentén. Emiatt az ispotályok nagy része a két zarándokútvonal[8] mellett található, az ország más részein alig-alig fordul elő (Somogyvár, Kolozsvár, Kolozsmonostor). Fontos megemlíteni, hogy államalapító királyunk a külföldre zarándokoló magyarokkal is törődött, ispotályok és menhelyek építését támogatta többek között Ravennában, Rómában és Jeruzsálemben is. [9]

Ahogy fentebb említettem az első kolostorok és hozzájuk kapcsolódóan az első ispotályok létesítői a bencések voltak. Őket a 12. században más ápolórendek is követtek, így az ispotályok száma is megnövekedett. Ekkor települtek be hazánkba a ferencesek, premontreiek, ciszterciták, karthauziak és a domonkosok is.[10] Ebben az időszakban főként az ország középső és peremterületein épültek újabb intézmények, a Dunántúlon csupán néhány létesült (Csurgó, Veszprém, Buda). A 12. századtól kezdve a kolostorokhoz már mindenhol kapcsolódik „kórházi részleg", ám a betegek ellátása inkább karitatív, mintsem gyógyító tevékenység volt.[11] Az ispotályokban nyújtott szolgáltatás inkább az ápolást szolgálta, és a házi betegápolásnál jóval alacsonyabb színvonalon működött. Ennek egyik oka lehet az is, hogy csak a társadalom alsóbb rétegei voltak rászorulva az ispotályokra (koldusok, nincstelenek, közeli hozzátartozó nélküli parasztok), a lakosság többsége

---

[7] Ágoston – Vas – Endrei – Zemplényi – Molics – Szarka – Cs. Horváth – Boncz: A magyarországi ispotályok kialakulásának és fejlődésének történeti áttekintése a 11-18. század kezdete közötti időszakban = Egészségügyi Gazdasági Szemle, 2012/4. 7.o.

[8] Az egyik fontos zarándokút Hainburgból indult, és Győr, Fehérvár, Tolnavár, Baranyavár, Valkóvár és Nándorfehérvár érintésével hagyta el az országot; míg a másik Esztergomból indult, és Pannonhalmán, Bakonybélen, Zalaváron és Varasdon keresztül haladt Róma felé.

[9] Józsa: i.m. 3.o.

[10] Falus Orsolya: Ispotályos keresztes lovagrendek az Árpád-kori Magyarországon. Pécs, Publikon Kiadó, 2015. 33. o.

[11] Nmarné Kendöl Jutka: A közpkori johannita rend karitatív tevékenysége és gazdasági, társadalmi jelentősége Sopronban = Képzés és gyakorlat, 2015. 13 évfolyam, 1-2 szám, 3. o.

otthonában is tudta gondozni betegeit, rokkant rokonait. A jobb anyagi körülmények között lévő nemesség és papság körében fel sem merült, hogy betegség esetén igénybe vegyék az ispotály szolgáltatásait.[12] Másik oka az, hogy a képzett orvosok száma a lakosság számához viszonyítva igen alacsony volt, így a szerzetesrendek által fenntartott ispotályok általában orvos nélkül működtek. Ebben a korban még csak a nagyobb városoknak és az uralkodói köröknek voltak saját orvosai, az alsóbb rétegeknek maradtak a kuruzslók, bábák, felcserek, vándorgyógyítók és az ápoló szerzetesek.[13]

A szerzetesrendek által megindított karitatív tevékenység folytatói azok a lovagrendek lettek, akik a szegények gondozását és a betegek ápolását tűzték ki célul. Ezeket ispotályos rendeknek is nevezzük, ugyanis gyökerei az ispotályos testvérületek szervezetéből nőttek ki.[14] Közülük kiemelendő a Jeruzsálemi Szent János Lovagrend, melynek tagjait johannitáknak is nevezik. Az 1100 körül alakult lovagrend első hazai rendházát és ispotályát az egyik fő zarándokútvonal mentén, Székesfehérváron létesítette 1165 környékén. Fentebb említettek szerint itt sem csak betegellátás folyt, gondozták az öregeket, koldusokat is, valamint befogadták és ellátták az utasokat is. A zarándokok, utasok valamennyit fizettek az ellátásukért, eszerint itt a valamivel módosabbak tudtak megszállni.[15] A rend emellett rendházat és ispotályt tartott fenn többek között Esztergomban (Szent Keresztről nevezett konvent, Szent Erzsébet rendház, fürdő és ispotály), Sopronban (Árpád-házi Szent Erzsébet ispotály), a mai Horvátország területén fekvő Boisceben (Szent Péter rendház és ispotály), Győrött és feltehetősen Vránaban is.[16] A rend

[12] Józsa: i.m. 5. o.
[13] Nmarné: i.m. 3. o.
[14] Falus: i.m. 18. o.
[15] Kölnei Lívia – Varjassy Péter: A jeruzsálemi Szent János lovagrend ispotályai a középkori Magyarországon, 7-8. o.
http://real.mtak.hu/21841/1/jav_05_24_pdf_u_101446.506752.pdf (2017.11.01.)
[16] Kölnei-Varjassy: i.m. 9-22. o.

felépítése hármas tagozódást mutat: lovagok, papok és szolgáló testvérek. A lovagok az ispotályok fenntartói és vezetői voltak, míg a betegápolással és szegélygondozással kapcsolatos feladatokat a segítő testvérekre bízták.[17]

Több forrás szerint a keresztesek egy addig ritka betegséget hoztak a Szentföldről Európába: a lepra egy veszélyes fajtáját, a bélpoklosságot.[18] Józsa szerint ez nem állja meg a helyét, mert már jóval korábban, a 11. század elején is említik a leprát a Szent István által Esztergomban létesített leprozóriummal kapcsolatban. Leprozórium (hospitale leprosorum) névvel illették a fertőző betegek számára rendelt intézményeket, melyek általában csak jelentősebb városok mellett álltak,[19] például Esztergom, Buda, Nyulak szigete. Józsa szerint a 11-13. században többnyire olyan területen létesítettek lepratelepet, ahol egyéb gyógyintézet nem volt.[20] A johannita rendből kivált Szent Lázár lovagrend főként leprásokat gyógyított: hazánkban 1181-ben már volt kórházuk Esztergomban.[21] II. Géza uralkodása alatt alapították a legtöbb gyógyító klastromot: Borsán, Esztergomban, Csurgón, Szentén, Kolozsvárott stb. Egy legenda szerint a Szigetvár mellett fekvő Patapoklosi község arról kapta a nevét, hogy a Szentföldről visszatérő keresztesek itt különítették el a leprásokat, és egy barát gondozására bízták őket.[22] A leprás betegek csökkenésével és a polgári beteggyógyítás térhódításával jelentőségük csökkent, majd 1409-ben birtokaik a magyar johannita rendhez kerültek.[23]

Említést érdemel az egyetlen magyar alapítású betegápoló lovagrend, a Szent István lovagrend (stefaniták), melyet II. Géza király 1150-ben hozott létre a

---

[17] Somogyi Zoltán: A középkori Magyarország szegényügye. Budapest, Stephaneum Nyomda, 1941. 28. o.

[18] Ágoston – Vas – Endrei – Zemplényi – Molics – Szarka – Cs. Horváth – Boncz: A magyarországi ispotályok kialakulásának és fejlődésének történeti áttekintése a 11-18. század kezdete közötti időszakban = Egészségügyi Gazdasági Szemle, 2012/4, 4. o.

[19] Somogyi Zoltán: i.m. 4. o.

[20] Józsa: i.m. 5. o.

[21] Nmarné: i.m. 6. o.

[22] Falus: i.m. 60. o.

[23] Falus: i.m. 61. o.

hazánkon átvonuló keresztes lovagrendek mintájára. III. Orbán pápa 1187-ben megerősítette és kiváltságokkal látta el a rendet, II. Géza pedig Esztergomot jelölte ki a stefaniták székhelyéül, ahol a templom mellett ispotályt is létesítettek. A pápa által biztosított kiváltságok legfontosabbika, hogy közvetlenül a pápa alá tartoztak, így mentesültek az egyházi tized megfizetése alól. A stefaniták a Szentszék részére fizettek évente adót, melynek mértéke egy bizánci arany volt.[24] Az 1347-es pestisjárvány annyira megritkította a rend sorait, hogy Nagy Lajos megfosztotta őket legjelentősebb bevételi forrásuktól, azáltal, hogy megvonta tőlük a hiteleshelyi pecsét használatának jogát, így nem állíthattak ki többé közhitelű okleveleket. A rend az 1440-es polgárháborúban enyészett el.[25]

Bár viszonylag kevés adat maradt fenn velük kapcsolatban, mégis meg kell említeni a Szent Antalról elnevezett ispotályos rend magyarországi tevékenységét. E rend kiindulópontja egy olyan franciaországi laikus testvérület volt, amely kezdetben kizárólag a Szent Antal tüze[26] elnevezésű betegségben szenvedő zarándokok ápolásával foglalkozott. Később e betegség visszaszorulását követően kezdtek csak el más betegségben szenvedőkkel is foglalkozni.[27] Az antoniták magyarországi ápoló tevékenységéről okleveles adataink csak a XIV. század elejéről maradtak fenn.[28] Hazánkban a rendnek három háza ismert: a daróci, a pozsonyi és a segesvári. A rendnek több pere is támadt a városokkal, melyek tárgya az ispotályok rektori tisztségének betöltése, illetve a jövedelmek elosztása volt. A rend ispotályai lassan a

---

[24] Falus: i.m. 108. o.

[25] Ágoston – Vas – Endrei – Zemplényi – Molics – Szarka – Cs. Horváth – Boncz: A magyarországi ispotályok kialakulásának és fejlődésének történeti áttekintése a 11-18. század kezdete közötti időszakban = Egészségügyi Gazdasági Szemle, 2012/4, 4.o.

[26] Szent Antal tüze valójában az ún. anyarozs-mérgezés volt, ami a nem kellően megtisztított rozsból készült ételek elfogyasztása következtében alakult ki. A fájdalmas és sokszor halálos betegségben orbáncszerű kelések jelentek meg a beteg végtagjain és ágyékán. Extrém esetben a kezek és lábak elfeketedtek és elhaltak.

[27] Somogyi: i.m. 28. o.

[28] Falus: i.m. 92. o.

városok kezébe kerültek. Ennek oka, hogy az antoniták vagyonuk gyarapodásával az ápoló tevékenység helyett inkább kanonoki és lelkipásztori szerepet választottak. A rend az ispotályokat inkább bevételi forrásként használta fel, mintsem karitatív célokra. Ez az oka annak, hogy a polgárságnak sikerült őket visszaszorítania, és ispotályaikat magukhoz vonnia.[29]

Amint arra fentebb már kitértem a középkori ispotályok a betegápolás mellett, talán annál is legfontosabb feladatuknak a szegények, elesettek gondozását tekintették. Azok az ispotályok, melyek főként a betegek ápolásával foglalkoztak, főként folyóvizek, fürdők közelébe települtek, melynek oka a fertőzések elkerülése és a megfelelő higiéniás viszonyok fenntartása volt.[30] A városi kórházak eredetileg a kevésbé népes elővárosokban, a városfalakon kívül, a kapuk közelében épültek. A rendek ispotályai is a városfalaktól távolabb helyezkedtek el, ugyanis a környező földbirtokok jövedelmeiből tartották fenn magukat.[31] A középkorban a kórházak általában hat-húsz beteget kezeltek. A legendák szerint az ispotály ápoltjai leggyakrabban a bénulásos, reumás, zsugorodásos, köszvényes betegségben, valamint az elmebetegségben szenvedők közül kerültek ki. Ezek nem igényeltek sebészi teendőket (mint fentebb említettem az ispotályok általában orvos nélkül működtek), viszont folyamatos ápolásra szorultak.[32] A betegek ellátásával kapcsolatban megemlítendő, hogy az ispotályokban a betegeket fűtött szobákban helyezték el, és rendszeresen mosdatták, fürdették az ápolásra szorulókat. Külön érdekesség, hogy tollszáron át folyékony étellel táplálták azokat, akik önállóan nem voltak képesek étkezni (ez a szondával táplálás ősének is tekinthető). A gyógyászati segédeszközök közül már a középkorban használták a sérvkötőt,

[29] Somogyi: i.m. 35-36. o.
[30] Falus: i.m. 35. o.
[31] Nmarné: i.m. 10. o.
[32] Józsa: i.m. 6. o.

hónaljmankót, kézi mankót és az alsó művégtagot.[33] A források szerint a johanniták ispotályaiban külön teremben feküdtek a nők és a férfiak, és ha az intézmény lehetőségei engedték, betegség szerint is különválasztották az ellátottakat. A nőket apácát ápolták, akik külön kolostorban éltek.[34]

A betegápoló keresztes lovagrendek karitatív tevékenységét az uralkodók is támogatták. Például IV. Béla valamennyi ispotályt felmentett a bortized fizetése alól, ugyanakkor a pápa is gyakran részesítette hasonló kiváltságban őket, így több esetben felmentette őket az egyházi tizedfizetés kötelezettsége alól. A szabad templomépítés joga is kiemelt jelentőségű volt a lovagrendek szempontjából, miszerint nem volt szükség a püspök engedélyére ahhoz, hogy újabb preceptoriumot létesítsenek. A szabad káplánválasztás joga értelmében maguk dönthettek arról, hogy templomaikban ki hirdet igét, ezzel korlátozva a megyéspüspök jogait. A temetés joga szerint rendházaik temetőiben joguk volt temetni, ami a megyéspüspököt megfosztotta egy fontos bevételi forrásától. Emellett lovagrendi templomokban még egyházi tilalmak idején is kiszolgáltathatták az egyházi szentségeket.[35]

A szerzetesrendek vagy betegápoló lovagrendek által alapított ispotályokat leszámítva az alapító általában földesúr volt: a király, a püspök, egy egyházi testület, vagy más földesúr, illetve a későbbiekben maga a város is.[36] Felvidéken és Erdély területén a 15. században megindult a városok fejlődése, és ezzel párhuzamosan a kórházalapító tevékenységük is. A 16. században sorra alakultak a polgárság által létrehozott intézmények Selmecbányán, Debrecenben, Bártfán, Trencsénben stb. Ugyanakkor emellett az a folyamat is megfigyelhető, hogy a városi tanácsok fokozatosan átveszik a rendektől az ispotályok irányítását. Ennek legfőbb oka abban keresendő, hogy a betegápoló-

[33] Falus: i.m. 39. o.
[34] Nmarné: i.m. 6. o.
[35] Falus: i.m. 131-132. o.
[36] Kubinyi: i.m. 260. o.

és szerzetesrendek nem tudták kellőképpen fenntartani az általuk alapított kórházakat, a városok pedig anyagi támogatásukért cserébe beleszólási jogot kértek az ispotály irányításába.[37]

Több példát is találunk arra vonatkozóan, hogy a legtöbb ispotály a középkor végére a helyi városi tanácsok felügyelete alá került. Az egyik ilyen a budafelhévízi Szentlélek-ispotály, melyet a XIV. században még magister hospitalis (ispotálymester) néven egy rendtag irányított, aki egyben a rend magyarországi generalis preceptora is volt. Még a 15. század elején is rendtag képviselte az ispotályt, azonban 1449-től megváltozott a helyzet.[38] Innentől a kórház vezetője mindig egy rector hospitalis elnevezésű városi megbízott volt, míg az egyházi vezető továbbra is egy rendtag, a perjel vagy plébános lett.[39] A rektorok kivétel nélkül a város vezető rétegének tagjai közül kerültek ki, gyakran tanácstagok vagy városbírák is voltak. Ezzel a városvezetés megszereztek az ispotály feletti felügyeleti jogot.

Hasonló a helyzet a Szentlélek-rend nagyszebeni ispotálya esetében is. A 14. század végén már a működtetéssel kapcsolatos anyagi kérdésekről a városi tanács, illetve annak megbízott tagjai voltak jogosultak dönteni, ugyanakkor az ispotály közvetlen vezetése még a lovagrend hatáskörébe tartozott. Érdemes megjegyezni azt az esetet, amikor a XV. században a város elmozdította tisztségéből az ispotály priorját, Kempf Pétert, és mást nevezett ki helyette. Kempf Rómába fellebbezett, a rend generalis preceptorától kérve jogorvoslatot az ügyében. Ennek eredményeként az erdélyi püspök azzal fordult a városi tanácshoz, hogy helyezzék vissza Kempfet a kórházigazgatói hivatalába.

[37] Ágoston – Vas – Endrei – Zemplényi – Molics – Szarka – Cs. Horváth – Boncz: A magyarországi ispotályok kialakulásának és fejlődésének történeti áttekintése a 11-18. század kezdete közötti időszakban = Egészségügyi Gazdasági Szemle, 2012/4, 10.o.
[38] Kubinyi: i.m. 260. o.
[39] Falus: i.m. 117. o.

Ebből az esetből arra következtethetünk, hogy az igazgatói tisztség betöltését már ekkor a város gyakorolta.[40]

Az ispotálymesteri tisztség egy fontos, választás alapján betölthető tisztségnek számított Kolozsváron. A századak tanácsából, a centumvirek közül választották őket, így a város vagyonos, közmegbecsülésnek örvendő polgárainak számította. A megválasztott mestert a számvevők vezették be az ispotály vagyoni ügyeibe, és ők látták el őket utasításokkal az ispotály körüli feladatokról is. Az ispotálymesterek hivatali idejük alatt adómentességet élveztek, emellett kijárt neki a napszám és élelem is, amennyiben a város vagy az ispotály számára végzett munkát. A magistereknek teljes cselekvési szabadságuk volt, senki nem szólhatott bele az ispotály javainak kezelésébe. A számvevők időről-időre értékelték a munkáját, de a végső döntés az ő kezében volt. A városi nagytanácshoz csupán akkor fordult segítségért, ha az ispotály anyagi lehetőségeit meghaladó javításról vagy építésről volt szó.[41]

Összegezvén elmondható, hogy az egészségügy kialakulásában kiemelt szerepet játszottak a szerzetes- és lovagrendek. A keresztény eszmék értelmében feladatuknak tekintették a betegek és elesettek felkarolását, gyógyítását. Ugyanakkor megfigyelhető az a folyamat is, hogy a városok, városi polgárok is mind nagyobb figyelmet szenteltek a szociális problémát megoldásának is. Ennek eredményeként maguk is alapítottak ispotályokat, illetve a már meglévőket támogatták is. A kezdetben rendek kezében lévő kórházak az évszázadok alatt átkerültek a városok irányítása és felügyelete alá, mind nagyobb szerephez jutva a mester személyének kiválasztásában, illetve az anyagi kérdések rendezésében.

---

[40] Falus: i.m. 124. o.

[41] Rüsz-Fogarasi Enikő: Egy elfeledett intézmény. A kolozsvári Szentlélek-ispotály kora újkori története. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2012. 50-54. o.

Németh Viktor: A biometrikus adatok felhasználása és jogi szabályozása

Lektorálta: Dr. Zámbó Alexandra

I. Biometrikus adatok fogalma

A biometrikus adatok fogalmát először az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról (továbbiakban: adatvédelmi irányelv) által létrehozott 29. munkacsoport definiálta, melynek tagjai a tagállamok adatvédelmi hatóságainak vezetői. A biometrikus adatokkal a munkacsoport három különböző véleményében foglalkozott, amelyek fokozatosan választ adtak a biometrikus adatok területén végbement technológiai fejlődésre úgy, mint a WP 80,[1] WP136[2] és a WP 193[3] vélemény. Ahhoz hogy egy bármely személyhez köthető adat biometrikus adatnak minősüljön, három feltételnek kell megfelelnie ezek pedig a következők: univerzalitás, egyedülállóság, állandóság.[4]

Ennek megfelelően:

„biológiai jellegzetességekként, viselkedési vonatkozásokként, pszichológiai sajátosságokként, életvitelként vagy olyan ismétlődő tevékenységekként,

---

[1] 29. Working Party, Opinion, Working document on biometrics, WP80 http://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2003/wp80_en.pdf, (2017.08.03.)

[2] 29. Munkacsoport 4/2007 vélemény a személyes adat fogalmáról http://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2007/wp136_en.pdf, (2017.08.03.)

[3] 29. Munkacsoport 3/2012. sz vélemény a biometrikus technológiák terén történt fejleményekről, WP193 http://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2012/wp193_en.pdf, (2017.08.03.)

[4] ld. WP80

amelyek során e jellegzetességek és/vagy tevékenységek egyaránt egyedülállóak az érintett egyén vonatkozásában, továbbá mérhetőek, még ha a gyakorlatban a technikai mérésükhöz alkalmazott mintákat bizonyos fokú valószínűség jellemzi is." [5]

Ezen vélemények rendkívül fontosak, hiszen hatályos szabályozásunk az információs önrendelkezési jogról és az információs szabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (továbbiakban: Info tv.) a biometrikus adatokra vonatkozóan nem tartalmaz külön rendelkezést, továbbá nem is definiálja azt, hogy mit értünk ezen adatok alatt. Ennek következtében az elmúlt években minden alkalommal, amikor a Nemzeti Adatvédelmi Hatóságnak biometrikus adatok kezelése kérdésében kellett döntenie, az adatvédelmi irányelv és az Info tv. mellett, további hivatkozási alapul szolgáltak a munkacsoport fent hivatkozott dokumentumai is.

A május 25-én hatályba lépő új adatvédelmi rendelet az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (továbbiakban: GDPR) pótolja mind az adatvédelmi irányelv mind az Info tv. hiányosságát, és immár egységesen kerül az Unió egész területén szabályozásra a biometrikus adatok kérdése, amelyet a következőképpen a korábbi definícióhoz képest szűkebben határoz meg a GDPR:

„egy természetes személy testi, fiziológiai vagy viselkedési jellemzőire vonatkozó minden olyan sajátos technikai eljárásokkal nyert személyes adat, amely lehetővé teszi vagy megerősíti a természetes személy egyedi azonosítását, ilyen például az arckép vagy a daktiloszkópiai adat."[6]

---

[5] ld. WP193

[6] GDPR 4. cikk 14. pont

II. Személyes vagy különleges adat ?

Az Info tv. 3. § (2) bekezdés szerint, személyes adatnak minősül minden olyan adat, amely az érintettel kapcsolatba hozható vagy ezekből az érintettekre levonható következtetés különösen, ha az érintett neve, azonosító jele vagy fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális, szociális jellemzőkre vonatkozó ismert. És mint hogy a biometrikus adatok mindig kapcsolatba hozhatók az érintett személlyel, így nem kérdés hogy ezen adatok mindig személyes adatoknak minősülnek.[7] Azonban egyes biometrikus adatok többlet információt hordozhatnak az egyénről. Amellett hogy alkalmas az azonosításra vagy hitelesítésre, további következtetéseket lehet belőlük levonni az érintett személyre, mint például egyes arcfelismerő szoftverek érzékelik az érintett bőrszínét. Az ilyen és ehhez hasonló többletinformáció viszont már a különleges adatok körébe sorolja a biometrikus adatokat az Info tv. 3. § (3) értelmében.[8]

A GDPR az előbb említett dilemmát feloldva, egy elegáns megoldással már egységesen a különleges adatok egy csoportjává teszi [GDPR 9 cikk (1) bek].

III. Biometrikus azonosító rendszerek

A biometrikus azonosító rendszer azon eljárások és eszközök összessége, amelyek a személyek mérhető testi tulajdonságait vagy viselkedésbeli jellemvonásait használja fel, hogy egy technikai eljárás segítségével a személyt azonosítsa, vagy a személyazonosságát megállapítsa. Az azonosítást és a személyazonosságot el kell határolni egymástól: amíg az előbbi az „az vagyok,

[7] Tóth András: Infokommunikációs jog II. Budapest. Patrocinium kiadó. 2015. 183-184. o.
[8] Szabó Máté Dániel: Biometrikus azonosítás és adatvédelem, http://docplayer.hu/203643-Szabo-mate-daniel-biometrikus-azonositas-es-adatvedelem.html, (2017.08.03.)

akinek mutatom magam?” kérdésre ad választ, addig az utóbbi a „ki vagyok én?” kérdésre. Az azonosítás során a rendszer összeveti a tárolt adatot az érintett testi tulajdonságaival, majd eldönti, hogy a két adat azonos-e, míg a személyazonosság megállapítása során a rendszer felismeri az érintett személyt azáltal, hogy elkülöníti a többi személytől, vagyis itt egy adatot vet össze az összes többi tárolt adattal. A leggyakrabban alkalmazott biológiai jellemzők az azonosítás során: a bőrmintázat, kézgeometria, érhálózat, szem vagy DNS. A viselkedésalapú biometrikus rendszerek közé tartoznak azon technológiák, amelyek az érintett viselkedésalapú tulajdonságai alapján képesek az azonosításra, így különösképpen a hangfelismerésen, az egér mozgásának felismerésén, az aláírás minta vizsgálatán vagy a járási mód vizsgálatán alapuló rendszerek.[9] Meg kell említeni a pszichológiai alapú technikák egyre gyorsabban fejlődő területét, amely során az érintett válaszreakcióját mérik egy adott szituáció során vagy egy pszichológiai profilnak való megfelelést tesztelik. A biometrikus rendszerek bár jelentősen nagyobb védelmet biztosítanak, mint a többi hagyományos azonosítási rendszer, úgymint az „amit tudsz” vagy „amid van” elven alapuló, jelszót használó vagy kártyás rendszerek. Azonban ezen rendszerek sem tökéletesek működésüket tekintve, valamint nagyobb kockázatott jelent a nem megfelelő adat kezelés.[10]

[9] Nagy Klára: Adatvédelem a biometrikus adatok tükrében, http://dfk-online.sze.hu/images/optimi%20nostri/2007/Nagy.pdf, [2017.08.03].
[10] 29. Munkacsoport 3/2012. sz vélemény

IV. Adatvédelmi szabályok érvényesülése a biometrikus adatok tekintetében.

1. Célhoz kötöttség

Az Info tv. 4. § (1) szerinti célhoz kötöttség a biometrikus adatok tekintetében is fenn áll azzal, hogy az adatok kezelésének konkrét célját előre meg kell határozni; valamint hogy az Info tv. 4. § (2) szerinti arányossági követelmény figyelembe vételével, a biometrikus adatok a konkrét cél elérése érdekében is csak abban az esetben használhatóak, ha a cél kevesebb vagy más jellegű adatokkal nem érhető el, továbbá a biometrikus adatok adatbázisba történő tárolását el kell kerülni. Helyette az érintett által birtokolt kártyán vagy más okos eszközön kell tárolni a biometrikus azonosítókat, így csökkentve az érintett magánszféráját érintő hatást. Az adatok speciális volta miatt, mind az egyediségük mind az univerzalitásuk miatt különösen fontos, hogy újabb és újabb célú felhasználásának lehetőségét kizárja a jogalkotó.

2. Adatminőség elve

A személyes adatok felvételének és kezelésének meg kell felelni az Info tv. 4. § (5) bekezdés szerinti követelményeknek, valamint a tájékoztatási követelményből fakadóan az Info tv. 20. § (2)-(3) bekezdései szerint részletesen kell tájékoztatni az érintetett. E szabályzásokra figyelemmel nem vagy csak ritkán fordulhat elő (nemzetbiztonsági indokok, titkos adatszerzés) és csak törvény által szabályozott esetekben, hogy biometrikus azonosító

rendszer az érintett tudta nélkül gyűjt adatot, mint például okos-kamera rendszerek.[11]

3. Adatbiztonsági követelmények

Az adatbiztonsági követelmények teljesítése egy preventív adatvédelmi tevékenység az adatkezelő részéről, amelynek három elkülönült szintjét az Info tv. 7. § szabályozza. [12] A biometrikus adatok és a hozzájuk kapcsolódó azonosító rendszerek adatkezelési műveletei szinte mindig elektronikus úton történnek és minden biometriai adatkezelési mozzanatnál szükséges az adatbiztonsági intézkedések betartása, így a felvételkor, a sablonná-alakításkor vagy a tárolásnál és összehasonlításnál is egyaránt. Kiemelt adatvédelmi kockázatott jelentenek ez utóbbi műveletek az érintett személyre, amelynek következményeként, akár egy személyiséglopás is bekövetkezhet.

A biometrikus azonosító rendszerek működése során automatikus adatfeldolgozás történik, emiatt elengedhetetlen, hogy olyan döntés esetén, amelynek jogi hatása van az érintettre, ellenőrizni lehessen annak eredményét és lehetőséget biztosítani arra, hogy az eredményt az érintett vitathassa. (Info tv. 11. §).[13] A GDPR főszabályként megtiltja az automatikus döntéshozatalt azon egyedi ügyekben, ahol az érintettre nézve joghatással járna vagy hasonlóképpen jelentősen érintené. (GDPR 22. cikk (1) bekezdés). A biometrikus adatok tekintetében joghatása lehet az egyénre, ha például megtagadják a belépését a határon vagy épp a biometrikus azonosítóval ellátott

[11] Szabó Máté Dániel: Biometrikus azonosítás és adatvédelem, http://docplayer.hu/203643-Szabo-mate-daniel-biometrikus-azonositas-es-adatvedelem.html, (2017.08.03.)
[12] Tóth i. m. 2015. 206-207. o.
[13] Szabó Máté Dániel: Biometrikus azonosítás és adatvédelem, http://docplayer.hu/203643-Szabo-mate-daniel-biometrikus-azonositas-es-adatvedelem.html, (2017.08.03.)

bankkártya visszautasítja a tranzakciót. A GDPR 22. cikk (2) bekezdés meghatározza azon eseteket, amikor az automatizált döntéshozatal lehetséges, úgymint ha az érintett és az adatkezelő közötti szerződés megkötése és teljesítése érdekében szükséges, a döntés meghozatalát az adatkezelőnek uniós vagy tagállami jog teszi lehetővé, vagy ha az érintett kifejezett hozzájárulását adta. Az előbbi esetekben is különleges adatokon (vagyis a GDPR értelmében ideértve a biometrikus adatokat is) csak akkor alapulhat a döntés, ha ahhoz az érintett kifejezetten hozzájárulását adta az adatok egy vagy több célú adatkezeléshez, ide nem értve, ha a különleges adatok kezelésének tilalma nem oldható fel Uniós vagy tagállami jog miatt (GDPR 9. cikk (2) bekezdés a. pontja). Továbbá abban az esetben, ha az adatkezelést jelentős közérdek teszi szükségessé, ami arányos az elérni kívánt céllal és emellett az érintett adatainak és jogainak védelme megfelelő konkrét intézkedésekkel biztosítva van (GDPR 9. cikk (2) bekezdés g. pontja). Az automatikus döntés meghozása során az érintett szabadságának és jogos érdekeinek biztosítása érdekében a szükséges konkrét intézkedéseket meg kell tenni (GDPR 22. cikk (4) bekezdés).

4. Magánszférát védő technológiák alkalmazása (Privacy by design)

Az Info tv. 7. § (6) bekezdés alapján figyelemmel kell lenni az alkalmazott technológia során annak fejlettségére, illetve több lehetséges megoldás közül a biztonságosabbat kell választani, ha ez nem okoz túlzott aránytalanságot.[14] Biometrikus adatok esetében ez azt jelenti, hogy lehetőség szerint kerülni kell a nyers adatokat használó azonosító rendszereket és helyette a jóval biztonságosabb sablon alapú rendszereket kell előnyben részesíteni.

[14] Tóth: i.m. 2015. 208.-209. o.

V. Biometrikus adatok kezelésének jogalapjai

Az adatkezelési jogalap alatt azokat a felhatalmazásokat értjük, amelyek alapján az adatkezelő kezelheti a biometrikus adatokat. Ha személyes adat a biometrikus adat, akkor az Info tv. 5. § (1) bekezdés alapján ez az érintett hozzájárulása alapján, vagy pedig törvényi felhatalmazás alapján történhet, ha pedig különleges adatnak számít, akkor többletkövetelményként az érintett írásbeli hozzájárulása szükséges az adatkezeléshez [Info tv. 5. § (2)].

Az érvényességhez a hozzájárulásnak az Info. tv. 3. § (7) bekezdés szerinti követelményeknek meg kell felelnie. Itt szükséges kiemelni az önkéntességet, amit a biometrikus adatokat feldolgozó rendszerek esetében akkor tekinthetünk megadottnak, ha mellette más érvényes alternatívát is igénybe lehet venni, ennek hiányába azonban nem.[15] Kiemelt figyelmet érdemel az Info tv. 6. § (8) bekezdés, mely szerint kétség esetén meg nem adottnak kell tekinteni a hozzájárulást.[16]

A 95/46/EK irányelv 7. cikk c. pontja a biometrikus adatok kezelését lehetővé teszi, ha az az adatkezelő jogi kötelezettségének teljesítéséhez szükséges, mint a vízumok és útlevelek kibocsájtása esetén az egyes tagállamokban. Az irányelv 7. cikk f. pontja, pedig lehetővé teszi az adatkezelőnek vagy az adatokat megkapó harmadik félnek a biometrikus adatok feldolgozását a jogszerű érdekének érvényesítése céljából, ha ez arányban áll az érintett jogának korlátozásával. A munkacsoport példaként említi a magas kockázatú területeket, mint egy víruslabort, ahol az objektív érdek, megkívánja a magas szintű védelmet, úgymint a biometrikus beléptető rendszer használatát.

Ezen irányelvek kombinációjaként 2012-ben két új jogalappal bővült a hazai adatvédelem. Az Info tv. 6. § (1) bekezdésben, valamint az Info tv. 6. § (5)

[15] 29. Munkacsoport 3/2012. sz vélemény
[16] Tóth: i.m. 2015. 197-198. o.

bekezdésben meghatározott jogalapokkal. Míg az előbbi szimplán az f. és c. pont kombinációjából állt elő, addig az utóbbi esetben a törvény lehetővé teszi az adatkezelőnek, hogy a korábbi adatvédelmi jogviszonytól eltérően új adatkezelési jogviszony jöjjön létre az érintett újbóli hozzájárulása nélkül, ha azt a korábbi jogviszonyban már megadta. Ki kell emelni, hogy ez az adatvédelmi irányelvvel nem ellentétes, ha az adatkezelő a garanciális elveket betartja a tevékenysége során.

A GDPR a mostani jogkezelési alapokat részben megváltoztatja és taxatíve felsorolja azon eseteket, amikor különleges adat kezelése, és így a biometrikus adat kezelése megengedett (GDPR 9. cikk (2) bekezdés a-j. pontja.). Továbbá a rendelet lehetőséget biztosít a tagállamoknak, arra hogy további korlátozásokat illetve adatkezelési feltételeket állapítsanak meg a genetikai, biometrikus és egészségügyi adatok tekintetében (GDPR 9. cikk. (4) bekezdés). A biometrikus adatok tekintetében a GDPR speciális kötelezettségként előírja bizonyos esetekben az előzetes adatvédelmi hatásvizsgálat teljesítését is. A GDPR 35. cikk (1) bekezdés szerint, ha az alkalmazandó (új) technológiai megoldás céljára, jellegére, hatáskörére valamint körülményeire tekintettel valószínűsíthető, hogy magas kockázattal járna az érintett személy szabadsága és jogai tekintetében, akkor előzetes adatvédelmi hatásvizsgálat lefolytatását írja elő. Külön kiemeli a GDPR, hogy kiváltképpen a különleges adatok közé tartozó kategóriák tekintetében szükséges ezen előzetes hatásvizsgálat lefolytatása (GDPR 35. cikk (3) bekezdés b. pontja) és meghatározza a vizsgálatnak a minimum követelményeit (GDPR 35. cikk (7) bekezdés) is.[17]

VI. Biometrikus adatok jövőbeni veszélyei

[17] Els Kindt: Biometric Data, De-identification and the GDPR.: http://costic1206.uvigo.es/sites/default/files/TrainingSchool2016/Presentations/ElsKindt_presentation.pdf, [2017.11.11]

Habár a biometrikus adatok és azokon alapuló azonosító rendszerek széleskörű használata számtalan előnyük miatt ugyan csábítóak lehetnek, még is számos veszélyt rejt magába ez a lehetőség. A biometrikus adatok egyediek, így az ezekből előállított sablonok is egyediek lesznek. Ezen jellemzőik miatt könnyen egy univerzális azonosítóvá válhatnak. Különösképpen ha a lakosság túlnyomó része kezdi használni ugyanazt a biometrikus adatot széleskörű azonosításra. Ezt végig gondolva beláthatjuk, hogy könnyen válhat egy olyan univerzális azonosítóvá, mint korábban az általános és egységes személyazonosító kód (személyi szám), amellyel összefüggésben az Alkotmánybíróság az 15/1991. (IV.13.) határozatában alkotmányellenesnek minősítette a rá vonatkozó szabályozást a „célhoz kötöttség" és „osztott információs rendszerek" követelményének megsértése miatt.[18]

Ennek elkerüléséhez két feltétel szükséges: egyrészt el kell kerülni a központi állami nyilvántartásba vételét olyan biometrikus adatoknak, amelyek esetében a széleskörű jövőbeni felhasználás sejthető; másrészt olyan jogi környezetet kell kialakítani, hogy az adatkezelők által használt biometrikus eszközök más és más módon alakítsák át ugyanazt a nyers biometrikus adatot sablonná, azért hogy ne lehessen az eltérő adatkezelőnél készült egyes sablonokat összehasonlítani.[19] Ezen elvek betartása mellett elkerülhető, hogy a biometrikus azonosító rendszerek használata az egységes és univerzális kód tilalmának elvét, valamint az osztott információs rendszerekre vonatkozó alkotmányos követelményeket megsértse.[20]

---

[18]Dr. Jóri András: Az adatvédelmi jog generációi és egy második generációs szabályzás részletes elemzése. Pécs. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola. 2009. 65-66. o.

[19] Szabó Máté Dániel: Biometrikus azonosítás és adatvédelem, http://docplayer.hu/203643-Szabo-mate-daniel-biometrikus-azonositas-es-adatvedelem.html, (2017.08.03.)

[20] Péterfalvi Attila IV/6-5/2015 NAIH állásfoglalás, http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/99aeb34aebaa6c68c1257dda005de077/$FILE/IV_6_7_2015_NAIH_allasfoglalas.pdf, [2017.08.03]

VII. Lépést tud-e tartani a jog a 21. század kihívásaival?

A „szokványos” adatok védelme területén is egyre ritkább a „one size fits all” megoldás, vagyis egyre gyakrabban válik szükségesé egyedi adatvédelmi hatásvizsgálatot végezni egy-egy specifikus adatkezelés tekintetében, ez a biometrikus adatok és a hozzájuk kapcsolódó adatkezelés területén fokozottan igaz.[21] Habár az uniós jogalkotó a GDPR megalkotása során ezt helyesen érzékelve előírja meghatározott esetekben az előzetes adatvédelmi hatásvizsgálatokat, még sem mehetünk el az mellett, hogy egy technológiailag semleges szabályzásról beszélünk, akár a GDPR, akár a 95/46/EK adatvédelmi irányelv esetében. A jelenlegi vonatkozó jogi szabályozó eszközök hol fedik, hol nem fedik egymást melynek okát két tényezőre vezettem vissza.

Egyrészt a társadalom jogosan támaszt igényt egy olyan szabályozás iránt, ami megakadályozza a kormányzatot és annak szerveit valamint a polgári felhasználókat (például a munkáltatókat), hogy kiterjedt biometrikus adatgyűjtő tevékenységet folytassanak, és ilyen adatbázisokat kezeljenek. A közérdek érvényesítése érdekében (bűnüldözés, migráció) működtetett állami biometrikus adatbázisokat, pedig csak és kizárólag szigorú törvényi feltételek és garanciák mellett lehessen létrehozni és kezelni. Erre tökéletes a jelenleg hatályos szabályzási rendszer és a hamarosan hatályba lépő GDPR is.

Másrészt viszont a társadalomnak – amit ebben a kontextusban nevezzünk fogyasztóknak – jogosak a biztonsággal és kényelemmel szembeni elvárásai a

[21] Dr. Domokos N. Márton: Az EU új adatvédelmi szabályozása – avagy „keep bangin' on the wall of Fortress Europe” 2-3. o. [2017.11.11]

modern technológiai eszközök területén és végső soron ezen igények kielégítése a keresleti oldalon, ami rohamos fejlődést okoz a biometrikus adatok kezelése és így az azonosító rendszerek területén is. Ezen folyamatok eredményeképpen fordulhatnak elő olyakor joghézagok. Ezt egy 2007-ben elkészült uniós tanulmány is alátámasztja, kiemelve azt, hogy a gyorsuló technológiai fejlődéssel és új kihívásokkal egyszerűen képtelen lesz az uniós jogalkotás lépést tartani.[22]

Felhasznált irodalom jegyzéke:

- Dr. Domokos N. Márton: Az EU új adatvédelmi szabályozása – avagy „keep bangin' on the wall of Fortress Europe”
- Dr. Jóri András:Az adatvédelmi jog generációi és egy második generációs szabályzás részletes elemzése,Pécs,2009, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola
- Nagy Klára: A biometrikus azonosítás új iránya =Jog –Állam- Politika folyóirat 2010/2 évfolyam 1.sz 73.o.-94.o.
- Nagy Klára: Adatvédelem a biometrikus adatok tükrében, http://dfk-online.sze.hu/images/optimi%20nostri/2007/Nagy.pdf, [2017.08.03].
- Péterfalvi Attila IV/6-5/2015 NAIH állásfoglalás, http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/99aeb34aebaa6c68c1257dda005de077/$FILE/IV_6_7_2015_NAIH_allasfoglalas.pdf, [2017.08.03]

[22] EU Tanulmány, http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/document.cfm?action=display&doc_id=830, [2017.02.18]

- Szabó Máté Dániel: Biometrikus azonosítás és adatvédelem http://docplayer.hu/203643-Szabo-mate-daniel-biometrikus-azonositas-es-adatvedelem.html, [2017.08.03].
- Tóth András Infokommunikációs jog II. Budapest, Patrocinium kiadó, 2015.

Internetes hivatkozások

- E.kindt, presentation,http://costic1206.uvigo.es/sites/default/files/TrainingSchool2016/ Presentations/ElsKindt_presentation.pdf, (2017.11.11)
- EU Tanulmány, http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/document.cfm?action=display&doc_id=830
- http://www.jogiforum.hu/files/adatvedelem/Az_EU_uj_adatvedelmi_szabalyozasa.pdf, [2017.11.11]

Udvardy Péter: Jogunk van-e az internethez?

Lektorálta: Dr. Zámbó Alexandra

I. Az internet jelentősége napjainkban

A mai világban az internetet, és az ahhoz való hozzáférésünket majdnem olyan természetesnek vesszük, mint azt, hogy minden házban van folyóvíz. Mindennapjainkban alig találni olyan élethelyzetet, ahol – többé vagy kevésbé – ne jelenne meg valamilyen formában: a kisgyerekek tablettel néznek gyerekmeséket a youtube-on, családdal, barátokkal töltött időnket megosztjuk a közösségi médián, hivatalos ügyeinket egyre többször elektronikusan pl. Ügyfélkapun keresztül intézzük, az egyetemi évek során a tárgyfelvétel, vizsgafelvétel is az interneten keresztül történik, illetve a banki ügyintézés is jelentősen kényelmesebbé vált a netbankok megjelenése óta. Mindemellett nem hanyagolható el semmiképpen az internet hírközlő szerepe, melyet újabban egyre inkább próbálnak befolyásolni.

Azt tapasztalva, hogy az internetet milyen széles körben, és gyakran használjuk, felmerül a kérdés, hogy mivel biztosítható az ehhez való hozzáférés: elegendő, ha piaci alapon, kereslet-kínálat alapján férhet hozzá az internethez (és az ott fellelhető információhoz) mindenki, vagy szükséges-e valamilyen szabályozás megalkotása, mely alanyi jogot biztosítana a felhasználóknak. Ahhoz azonban, hogy ezt a kérdést tisztázni lehessen, érdemes bemutatni, hogyan fejlődött ki az, amit mi ma internetnek nevezünk

1. Az internet kialakulásának története

Az internet is mint megannyi technikai eszköz a háborúnak, illetve a katonai fejlesztésnek köszönhető. Az 1960-as években tetőzött a hidegháború az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió között. Az amerikai védelmi minisztérium egy olyan hálózati rendszert szeretett volna kiépíteni, amely túlél egy atomtámadást. A feladatot kiadták a kutatási részlegnek,ez volt az ARPA(Advanced Research Projects Agency).Az ARPA a hálózat védelmét két fő dologban látta. Az első az volt, hogy a hálózatnak ne legyen központja, a hálózat minden csomópontja több másik (legalább kettő) hálózati csomóponttal legyen összeköttetésben. A másik, hogy az üzenetek csomagokra bontva, egymástól függetlenül haladjanak,akár más és más útvonalon. Mi a jelentősége ennek? Ha nincs központ, akkor biztonságosabb a hálózat. Ha több „út" van, akkor bármelyik hálózati csomópont vagy összeköttetés kiesése esetén is eljut az információ a hálózat többi pontjára

Nem kellett hozzá sok idő, és a rendszert már bővítették is: összekapcsoltak több az ország keleti és nyugati részén fekvő katonai bázisokat, létrehozva az első katonai belső hálózatot, mely biztonságos kapcsolatot biztosított mindkét irányban. Rövidesen a katonai szektoron kívül is meglátták a rendszerben a lehetőséget: egyetemek, kutatóközpontok kapcsolódtak be az 70-es, 80-as évek során, illetve lassan megindult az „internet" nemzetköziesedése is. Ekkor még azonban nem létezett grafikus felület, azaz a Wolrd Wide Web. A grafikus felület végül 1991-ben került kifejlesztésre. Erre az időszakra tehető az is, hogy egyre gyorsabban növekedett az internetes felhasználóknak a száma, mely automatikusan magával hozta a befektetői szektor érdeklődését is: megindult az internet kereskedelmi felhasználása. Ezt nevezzük Internet 1.0-nak, melyben a felhasználók csupán információfogyasztók, és mely időszak nagyjából a 2000-es évek elejéig tartott.

Ezt követően drasztikus változás következett be, „megjelent” az Internet 2.0, melyben a felhasználók már tartalomgyártók, emellett olyan szolgáltatások jelentek meg mint a felhőalapú tárolás.

2.Internet of things

Az előzőekhez képest ma az internet egy újabb fontos változását tapasztalhatjuk meg. A dolgok internete (angolul: Internet of Things, rövidítve: IoT) lényegében olyan különböző, egyértelműen azonosítható elektronikai eszközöket jelent, amelyek képesek felismerni valamilyen lényegi információt, és azt egy internet alapú hálózaton egy másik eszközzel kommunikálni. A fogalom más szavakkal hálózatba kötött „intelligens” eszközöket takar. Ez a technológia gyorsuló ütemben fejlődik, illetve terjed. Egy farmer például minden tehenébe chipet ültetett be, melyek különféle biológiai adatokat küldtek neki az állatokról. További gyakorlati alkalmazásának lehetősége az okosotthon, illetve napjainkban rohamosan fejlődő önvezető autók, melyek kapcsán már az sem tűnik elképzelhetetlennek, hogy ezeket az önvezető autókat összekapcsoljuk egy közös hálózatba, mely által jelentősen biztonságosabbá, illetve gyorsabbá válthatna a forgalom az emberi tényező kiiktatása révén. Ezek természetesen nem önállóak, épp ellenkezőleg, kölcsönösen hatnak egymásra, sőt, előidézik egymás fejlődését. Mindez természetesen magával hozta a Big Data jelenséget. A Big Data fogalma alatt azt a komplex technológiai környezetet értjük, amely lehetővé teszi olyan adatállományok feldolgozását, amelyek annyira nagyméretűek és annyira komplexek, hogy feldolgozásuk a meglévő adatbázis-menedzsment eszközökkel jelentős nehézségekbe ütközik. Leegyszerűsítve a Big Data, mint fogalom a nagyon nagy mennyiségű, nagy sebességgel változó és nagyon változatos adatok feldolgozásáról szól. Ez sokszor teljesen új adatfeldolgozási,

adatbányászati áttöréseket hozott magával, azonban – a fejlődés gyorsaságát nézve még további kutatásokra lesz szükség, ha a rendelkezésünkre álló hatalmas adatmennyiséget ésszerű időn belül, hatékonyan fel akarjuk dolgozni.

II. Internet mit az alapjogok érvényesülésének egy új dimenziója

Az internet által átszőtt világban rengeteg – kialakult ítélkezési gyakorlattal rendelkező – ügyben merülnek fel az internet révén új, összetett problémák, melyre a jogalkotónak, végső soron pedig a jogalkalmazónak is reagálnia kell. Ilyen jognak tekinthető például különösen a szólásszabadság. A jogalkotás, illetve jogalkalmazó előtt kettő lehetőség áll: analógiát alkalmaz az ügyben felmerült technikai újításra, vagy teljesen új szabályozást alkot, az Egyesült Államokban rövid időn belül mindkettőre volt példa.

Az első a Stratton Oakmont eset,[1] melyben a New Yorki bíróság nem ismerte el az újdonság jelleget, és közvetlen rendelte alkalmazni a már meglévő, újság- és könyvkiadókra irányadó szabályokat az internetes fórumok üzemeltetőire is a rágalmazásért való felelősség körében. Az ítélet természetesen jogszerű, azonban társadalmilag már nem tűnt elfogadhatatlannak.[2] Ennek hatására azonban hamarosan bekövetkezett a másik lehetőség is, az 1997-ben elfogadott Communications Decency Act, mely már védelmet nyújtott az említett fórumüzemeltetőknek (harmadik, közvetítő személyeknek) az ilyen perekkel szemben, a szólásszabadság biztosításában való közreműködés okán, bár ezt a nézetet gyűlöletbeszéd, illetve a hamis hírek vonatkozásában ma már éles kritikával illetik.

---

[1] Stratton Oakmont, Inc. v Prodigy Services Co., No. 31063/94, 1995 Wl 323710 (N.y. Sup. Ct. May 24.
1995)

[2] Sajó András – Clare Ryan: A bírói érvelés és az új technológiák, gondolati keretek, újdonság, alapjogok és az internet, 8. o., http://fundamentum.hu/sites/default/files/fundamentum-16-2-4-02.pdf, (2018. 04.30.)

Ebben a viszonylatban a jogalkotó elsődleges feladata, hogy megértse az internet sajátosságait, és ez alapján alakítsa ki a szükséges szabályozást. Azonban ennek a szabályozásnak összhangban kell lennie a már meglévő alapjogi rendelkezésekkel, mivel azok nemcsak a szabályozás tartalmát adják meg, hanem annak korlátjait is.[3]

III. Internet, mint alapvető emberi jog:

Az internet kulcsfontosságú szerepe egyre több ország jogalkotásában jelenik meg, illetve nemzetközi szinten is egyre gyakrabban felmerülő téma, mellyel igazán csak most kezdenek el foglalkozni széles körben az egyes jogalkotó szervek, illetve nemzetközi szervezetek.

Az egyik első átfogó nemzetközi elemzés, mely a témakörben keletkezett az egy 2011-es ENSZ jelentés.[4] A jelentés 65. pontja értelmében bizonyos gazdaságilag fejlett államokban megjelent annak a szabályozásnak az igénye, illetve az adott ország alkotmánybírósága kijelentette, hogy az internethez való hozzáférés alapvető, alkotmányos jog. 2000-ben Észtország alapvető emberi jognak minősítette az internethez való hozzáférést, 2009-ben Franciaország alkotmánytanácsa mondta ki, 2010-ben pedig Costa Rica alkotmánybírósága. Finnország ennél egy lépéssel tovább ment: 2009-ben rendeletben megállapították, hogy minden internetkapcsolatnak legalább 1 megabit/másodperc sávszélességűnek kell lenni, hogy biztosítható legyen az internethez, illetve az azon található információkhoz való megfelelő

[3] Lawrence Lessig: The laws of Cyberspace, 10. o., esszé a Taiwan Net ’98 conferencián, Taipei, 1998. március

[4] Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue, 18. o. http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27_en.pdf, (2018. 04.30.)

hozzáférés.[5] A jelentés továbbá megemlíti, hogy a BBC által, 26 ország részvételével 2010-ben elkészített felmérés szerin a megkérdezettek 79%-a tekintette az internethez való hozzáférést emberi jognak.

A jelentés azonban megemlíti azt is, hogy a teljes lefedettség természetesen nem érhető el azonnal, mivel sok helyen pusztán már az elektromos hálózat kiépítése vagy éppen karbantartása is komoly probléma, nemhogy a mindenki számára elérhető internet. Az ENSZ-nek nem titkolt célja, hogy mindenki számára biztosítja, vagy legalábbis ösztönözze az államokat, magánszektort arra, hogy minél szélesebb körben tegyék elérhetővé az internetet, ez azonban – különösen a fejlődő országokban – nehézségekbe ütközik. Ennek érdekében ösztönzik a magán- és a közszektor közötti együttműködést,[6] hiszen még így is több milliárd ember „unconnected" azaz nem rendelkezik internetes hozzáféréssel. Ennek biztosítása véleményük szerint különösen fontos annak érdekében, hogy mindenki számára egyenlő esélyeket teremthessenek meg. Egy 2016-os jelentés már arról számol be, hogy a világ lakosságának már 47%-a használja az internetet, azonban ez országonként nagyon jelentős eltéréseket mutat, a legalacsonyabb arány Afrikai országokban figyelhető meg (Nigéria 2.2%, Szomália 1.8%, Eritrea 1.1%), a legmagasabb pedig Dél-Koreában van, ahol a lakosság 98.8%-a rendelkezik internet hozzáféréssel.[7]

Ezekből a jelentésekből következik, hogy az internet és az azzal kapcsolatos szabályozás, illetve az internethez, mint emberi joghoz való igény ott fog megjelenni, ahol a lakosság széles körben, a mindennapok során,

---

[5] Decree of the Ministry of Transport and Communications on the minimum rate of a functional Internet access as a universal service, https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2009/en20090732.pdf, (2018. 04.30.)

[6] https://news.un.org/en/story/2017/03/553422-un-broadband-commission-urges-public-private-partnerships-reach-unconnected, (2018. 04. 30.)

[7] https://news.un.org/en/story/2016/09/539112-nearly-47-cent-global-population-now-online-un-report, (2018. 04. 30.)

nagymértékben függ tőle, illetve az internet a lakosságra igen nagy befolyással tud lenni.

IV. Új kihívások: Az interneten található (hiteles) információhoz való hozzáférés

Amennyiben elfogadjuk azt a kijelentést, hogy az internethez való hozzáférés alapjog, akkor ennek az alapjognak a korlátozására is vonatkoznak azok az általános szabályok, melyek a már meglévő alapjogokra is vonatkoznak. Csak jogszabályban meghatározott esetben, csak konkrétan meghatározott cél elérése érdekében, olyan eszközzel mely a cél elérése érdekében alkalmas, illetve kizárólag a feltétlen szükséges mértékben történjen, továbbá a korlátozás mértéke arányos legyen az ez által elérni kívánt céllal. Azonban egyes kormányok az internetes közeget különféle módon próbálják befolyásolni, illetve közvetett módon hatni így a közvéleményre. Ez a közelmúltban 3 esetkörben nyilvánult meg.

1. Törökország és a közösségi média blokkolása

Törökország az elmúlt évek során többször blokkolt vélt, vagy valós indokokra hivatkozva olyan közösségi oldalakat a területén, melyeket a világon több millióan használnak. 2014-ben blokkolta a Twittert, mivel a platformon feltételezhetően Erdogan-hoz köthető korrupciós bizonyítékok kezdtek el terjedni, 2010-ig blokkolva volt a YouTube, de 2016 során előfordult az is, hogy a WhatsApp, Facebook, illetve ismételten a Twitter került tiltólistára belpolitikai okok miatt. A kormányzat ezáltal beavatkozott az információ szabad áramlásába, mely kétségtelenül kihatással volt közhangulatra is.

2.Oroszország és az internetes „trollhadsereg”[8]

A második esetben az interneten található információ befolyásolására nem egy nyilvánvaló tiltást, blokkolást alkalmaztak, hanem egy sokkal inkább a háttérben meghúzódó, és – mint ahogy azt sajnálatos módon az tények is alátámasztják - hatékonyabb módszert fejlesztettek ki. Nagy botrányt kavart, amikor kiszivárgott, hogy Oroszország fizetett „bérkommentelőket” alkalmaz annak érekében, hogy más országok belügyeibe beavatkozzon azáltal, hogy befolyásolja a közhangulatot. Mindezt hogyan? Több száz fizetett „blogger”-t alkalmaznak, akiknek egyetlen feladatuk, hogy naponta 12 órában a nyugati országok híreire, fórumbejegyzéseire reagáljanak nyugatellenes, illetve Kreml-párti propagandaszöveggel, mindezt persze álnéven, az internetes anonimitás, vagy hamis profilok mögé bújva. Egyesek úgy is nevezik a szervezetet hogy Az orosz troll gyár (The Russian troll factory). Úgy tűnik, hogy elég hatásos Erős a gyanú, hogy ugyanez a szervezet még az amerikai elnökválasztásba is képes volt érdemben beavatkozni, bár jelenleg még folyna a vizsgálatok, már 13 személy lett meggyanúsítva ezzel.

3. Az Egyesült Államok és a netsemlegesség

Mi a netsemlegesség? Az az elv, amely szerint az internetes szolgáltatóknak azonos módon kell megítélniük az online elérhető tartalmakat, weboldalakat és platformokat. Tilos például direkt meggátolni vagy lelassítani konkurens weboldalakat vagy online szolgáltatásokat.

Az előzőektől eltérően az USA esetében a (lehetséges) jogsérelem nem abból adódik, hogy az állam önmaga nem befolyásolja az interneten való

[8] https://www.theguardian.com/world/2015/apr/02/putin-kremlin-inside-russian-troll-house , (2018. 04. 30.)

információt, épp ellenkezőleg: megszüntették az internetszolgáltatóknak azon 2015-ben elfogadott kötelezettségét, mely alapján biztosítani kell a netsemlegességet. Habár az Egyesült államok 2015-ben deklarálta[9], a Trump kormány 2017-ben elhatározta, hogy eltörli a netsemlegességet, mely tervezet széles körben éles bírálatot kapott, hiszen ezáltal a nagyobb cégek, vagy éppen internet szolgáltatók a személyre szabásra hivatkozva juthattak volna jogtalan versenyelőnyhöz, illetve határozhattak meg volna elméletileg külön internetcsomagokat (például amiben van YouTube).

Jól látható, hogy milyen drasztikusan eltérő módszerekkel is befolyásolhatóvá vált az internet által a társadalom, mely mindenképp indokolja azt, hogy egy átfogó, alapjogi szabályozásban részesüljön az internet, biztosítva ezáltal milliárdok jogos és megfelelő hozzáférését korunk talán legnagyobb vívmányához, az internethez.

Felhasznált irodalom

- Stratton Oakmont, Inc. v Prodigy Services Co., No. 31063/94, 1995 Wl 323710 (N.y. Sup. Ct. May 24.
- 1995)
- Sajó András – Clare Ryan: A bírói érvelés és az új technológiák, gondolati keretek, újdonság, alapjogok és az internet, 8. o., http://fundamentum.hu/sites/default/files/fundamentum-16-2-4-02.pdf, (2018.
- Lawrence Lessig: The laws of Cyberspace, 10. o., esszé a Taiwan Net ’98 conferencián, Taipei, 1998. március

[9] https://news.un.org/en/story/2015/02/492182-un-expert-applauds-us-decision-guaranteeing-net-neutrality ,(2018. 04. 30.)

Vincze Martina: Az önvezető járművekkel kapcsolatos magánjogi felelősségi kérdések

Lektorálta: Dr. Bendes Ákos László

I. Bevezetés

A járművek által okozott károkért való felelősség alapvetően számos kérdést felvet, és ez nincs másképp az önvezető járművek esetén sem. Az autó sofőrje megadja az úti célt, majd az autó kiválasztja az útvonalat, a közlekedési szabályok betartásával részt vesz a forgalomban, szükség esetén elkerüli a forgalmi dugókat, közben önállóan megoldja a közlekedési szituációkat, amelynek érdekében az autók kommunikálni képesek egymással. Kérdésként merül fel, hogy az önvezető járművek valójában képesek e csökkenteni az ember vezette, irányította „normál" autókkal szemben a közlekedési baleseteket, amelyek mind vagyoni, mind személyi károkkal járnak. Ugyanis statisztikákból és felmérésekből jól tudjuk, hogy a közlekedési balesetek 90%-a valamilyen emberi tényezőre vezethető vissza, azonban ez nem jelenti azt, hogy a robotok által vezetett járművek kevesebb hibát fognak elkövetni.[1] A felelősségi jog mellett természetesen számos más kérdés is felmerül az autonóm járművekkel kapcsolatban, mint az autókban lévő szoftverekkel kapcsolatos pl. szerzői jogi - problémák, illetve dologi és kötelmi jogintézményeket érintő kérdések, és természetesen nem csak magánjogi, hanem egyéb jogterületi összefüggések is. A dolgozat terjedelmére való tekintettel e komplex jogi problémakörből ezúttal csak a polgári jogi

[1] Andorkó Imre: Önvezető autó? A jövő elkezdődött! http://arsboni.hu/onvezeto-autok-a-jovo-elkezdodott/ (2018.04.02.)

felelősségi alakzatokat vizsgálom, ezek közül is a veszélyes üzemi felelősséget és a termékfelelősséget, amelyek a leghangsúlyosabbak és, amelyek elsődlegesek, mint a felelősség megállapításának lehetséges jogalapjai.

II. Az önvezető járművek által okozott károkért való polgári jogi felelősség

1.A veszélyes üzemi felelősség szabályainak alkalmazhatósága

A fokozott veszéllyel járó tevékenységek körét a bírói gyakorlat folyamatosan bővíti, így többek között ide tartozik:

- a gépjármű kereke alól felpattanó kavics okozta kár
- a környezet veszélyeztetése
- bányászati tevékenység
- sífelvonók üzemeltetése
- a gépek, gépjárművek üzemeltetéséhez tartozó tevékenységek stb.[2]

A bírói gyakorlat egységes abban, hogy a fokozott veszéllyel járó tevékenység fogalmához tartozó kör a technika fejlődésével folyamatosan bővül, ezért a bíróságnak mindig egyedileg kell eldöntenie, hogy az adott ügyben vizsgált tevékenység fokozott veszéllyel jár-e.[3]

Fokozott tevékenységgel jár az a tevékenység, amelynek a folytatása során fellépő, viszonylag csekély mértékű rendellenesség is súlyos kárral fenyegető veszélyhelyzet alakíthat ki. Fokozottan veszélyes a tevékenység akkor is, ha folytatójának csekélyebb mértékű vétkessége súlyos kárveszéllyel fenyegető helyzetet teremt, továbbá, ha egyszerre nagyobb számú személy életét, testi épségét, egészségét vagy vagyonát fenyegető kárveszélyt idéz elő

[2] Nochta Tibor: Kártérítési jog, Menedzser Praxis Budapest 2016. 116.o
[3] BH2003.306.

(BDT2012.2661.).[4] Ennek alapján kijelenthetjük, hogy az önvezető járművek ugyanúgy, mint a hagyományos, ember által vezetett autók is a fokozott veszéllyel járó tevékenység körébe esnek és a bírói gyakorlat rugalmasságára való tekintettel, feltételezhetően a jogintézményt az autonóm járművekre is ki lehet majd terjeszteni. A kérdés az, hogy a jelenlegi, ma is hatályos formájában kerülhet-e erre sor vagy esetleg jogalkotói beavatkozást igényelnek, kiegészítésre szorulnak a meglévő rendelkezések.

Másik fontos eleme a veszélyes üzemi felelősség kérdésének az üzembetartó fogalma. A fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatójának – üzembentartójának – az minősül, akinek érdekében a veszélyes üzem működik. Ha a veszélyes üzemnek több üzembentartója van, őket közös károkozónak kell tekinteni.[5] Az üzembentartó egyaránt lehet természetes személy vagy jogi személy is. A legtöbb esetben az üzembentartó személye megegyezik a tulajdonossal, de természetesen előfordulnak olyan esetek is, ahol e két személy elválik egymástól. Az üzembentartó személye és a jármű tényleges vezetőjének és irányítójának személye is természetesen elválhat. Az önvezető járművek esetén – akár részben autonóm akár teljesen autonóm járművekről beszélünk – a tulajdonos személyének megállapítása számos kérdést vet fel. A tulajdonjog intézményével azonban jelen dolgozat során nem foglalkozom, ugyanis az elemzés célja a felelősség kérdésének megvizsgálása. Tehát, ha a tulajdonos ezekben az esetekben is a klasszikus értelemben vett tulajdonosi minőségben marad, akkor a változás csupán abban nyilvánul meg, hogy az autót nem kell vezetnie. Vajon felelősségre vonható-e akár a tulajdonos, akár az üzembentartó egy olyan járművel okozott kárért, amely felett csak részben vagy egyáltalán nincs hatalma?

---

[4] Gárdos Péter – Vékás Lajos (Szerk.) Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. Wolters Kluwer Kft., 2014. LXVIII. Fejezet.

[5]Nochta Tibor: Kártérítési jog, Menedzser Praxis Budapest 2016.

Ha az önvezető járműveket vizsgáljuk, fontos, hogy különbséget tegyünk a részben és a teljesen autonóm járművek között, hiszen nem feltétlenül esik egybe a két típusú autóval összefüggő felelősségi jogi kérdések megítélése. A részben autonóm járművek esetén a járművezetőnek ugyanis lehetősége van arra, hogy beavatkozzon a jármű „döntéseibe". Azonban számos olyan eset előállhat, amikor a közreműködés már elkésett, a balesetet nem lehet elkerülni vagy ugyan a nagyobb károkozás elkerülhető, de maga a kár nem. Akármennyire is fejlettek ezeknek az autóknak a szoftverei, a meghibásodásukat és az ebből eredő károkat teljesen kizárni nem lehet. Gondoljunk pl. arra a közlekedési szituációra, ahol az autónak arról kell döntenie, hogy például az út szélén szabályszerűen parkoló, várakozó autónak ütközzön vagy rántsa el a kormányt és így esetleg a mögötte vagy mellette haladó járműnek csapódjon? Tehát a károkozás elkerülhetetlen. Vajon hogyan dönti el a gépjármű azt, hogy melyik járna kisebb kárral, és a legfontosabb, hogy a tulajdonos az üzembentartó érdekének megfelelően cselekszik-e a jármű, vagy ettől függetlenül csak objektív tényeket vesz alapul?

A részben önvezető járművek esetén hatalmas a felelőssége a beavatkozni képes sofőrnek is, hiszen ha a szükséghelyzetben felülírja az autó döntését, azzal lehet, hogy nagyobb kárt okoz, mintha passzív magatartást mutatva hagyja, hogy a jármű önállóan cselekedjen. Erre azonban az emberek természetüknél fogva nem képesek, hajlamosak vagyunk hirtelen, meggondolatlanul cselekedni. Tehát a részben autonóm járművek esetén az autónak van sofőrje, vezetője, akinek felelősségét bizonyos esetekben megállapíthatjuk. Például a gépjármű jelezte a meghibásodást, amely jelzést a vezető nem vett figyelembe, így nem vette át az irányítást és károkozás történik ennek következményeként, akkor a sofőr felelőssége megállapítható. Azonban vannak olyan veszélyhelyzetek, ahol a jármű jelzése már hiábavaló, hiszen a vezető nem tud olyan gyorsan reagálni. Ezekben az esetekben már úgy

gondolom, hogy vizsgálni kell a másik fél magatartását is, hiszen ha ő hibázott, akkor a részben önvezető jármű vezetőjének vagy üzembentartójának felelőssége nem állapítható meg. Ha pedig a sofőr az autonóm rendszert be sem kapcsolja az utazás során vagy a károkozást megelőzően a jármű nem ilyen módban közlekedett, akkor mindenképpen az üzembentartó vagy a tényleges vezető felel, mint a hagyományos gépjárművek esetén, tehát a veszélyes üzemi felelősség, illetve általában a deliktuális kárfelelősség általános szabályai alkalmazandók. A legvitatottabb eset tehát az, amikor az autonóm rendszert bekapcsolva okoz balesetet a részben önvezető autó. A sofőr ugyanis ténylegesen nem vezeti a járművet, esetleg olvas, alszik vagy éppen filmet néz és nem veszi észre a veszélyhelyzetet. Tegyük fel, hogy a részben önvezető autó sem jelzi ezt időben, így a baleset bekövetkezik. Egyrészt kiindulhatunk abból, hogy a veszélyes üzemi felelősség általános szabályainak alkalmazásával felelősségre vonható lesz, hiszen a vezetés során figyelmét semmi nem terelheti el, függetlenül attól, hogy a gyártó vagy akár a forgalmazó előzetesen biztosította arról, hogy a gépjármű önvezető módban képes egyedül meghozni a megfelelő döntéseket. Ugyanis ebben a sofőr soha nem lehet teljesen biztos és, amíg lehetőség van a beavatkozásra, addig mindent meg kell tennie annak érdekében, ami az adott helyzetben elvárható tőle és annak érdekében, hogy a balesetet elkerülje. Másrészt a termékfelelősség szabályai alkalmazhatók akkor, ha esetleg a szoftver vagy más termék hibája miatt következik be a károkozás (pl. ha a jármű későn jelzi a hirtelen felbukkanó biciklist). Ezekben az esetekben ugyanis a sofőr hiába is cselekszik, már nem képes elkerülni a balesetet. Azonban ennek bizonyítása nem egyszerű és, ha a kivizsgálás nem alapos, akár a felelősségre vonás kijátszására is sor kerülhet.

Ezzel szemben egy teljesen önvezető jármű esetén a döntést az autó teljesen egyedül hozza meg, hiába is akarjuk azt megváltoztatni. Úgy gondolom, ezek

a járművek csak akkor tudnak biztonságosan részt venni a közlekedésben, ha a helyes döntéshozatali képességgel rendelkeznek és mindenkor a lehető legkisebb kárt okozzák, lehetőleg minél kisebb személyi sérüléssel. Ha ez nem valósul meg, nem beszélhetünk arról, hogy ezek a járművek biztonságosabbak lennének az ember által vezetett autókkal szemben. Itt a felelősségi kérdés is már bonyolultabbá válik. Ugyanis nincs az autónak tényleges vezetője, legfeljebb utasa. Üzembentartó és tulajdonos természetesen ezeknél az autóknál is van. A kérdés az, hogy ezek a személyek vállalják-e az önvezető járművek által okozott károk megtérítését. Az utasok felelősségének megállapítására nyilvánvalóan nem kerülhet majd sor, hiszen nem tudnak beavatkozni, inkább csak kvázi külső szemlélői a balesetnek, a károkozásnak. A gyakorlatban általában a jármű tényleges vezetője felel a vezetési hibájával okozott kárért, ugyanis az üzembentartó megnevezheti azt a személyt, aki a károkozáskor a járművet tényleges vezette. Azonban ez nem tehető meg a teljesen autonóm járművek esetén, így utóbbi körben marad az üzembentartó felelőssége.

Olyan konstrukció is elképzelhető, amelyben a jármű vezetőiről, vagy utasairól, mint használókról beszélünk, míg a nagyobb közlekedési szolgáltatók, pl. kvázi taxi társaságok a tulajdonosok. A használók ilyenkor csak egyfajta személyszállítási szolgáltatást vesznek igénybe. A használók ezáltal bérlik a tulajdonosoktól a járműveket, mindig ugyanazt az autót használva egy bérleti szerződés keretében.[6] „A bérleti szerződés alapján a bérbeadó meghatározott dolog időleges használatának átengedésére, a bérlő a dolog átvételére és bérleti díj fizetésére köteles.”[7] Ebben az esetben azonban a bérleti díjak valószínűleg már magukba fogják foglalni a biztosítási díjakat, a

[6] Andorkó Imre: Önvezető autók? A jövő elkezdődött! http://arsboni.hu/onvezeto-autok-a-jovo-elkezdodott/ 2018.04.02.
[7] 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (továbbiakban: Ptk.) 6:331. § (1) bekezdés

súlyadó díját és minden olyan egyéb költséget, amely a járművek fenntartásához, üzembe helyezéséhez és használatához szükségesek.
Tehát ha fennáll egy bérleti szerződés az önvezető jármű használatbavételére, és ez idő alatt a gépjármű balesetet okoz, akkor a veszélyes üzemi felelősségi alakzat mellett – a bérbeadó és a bérlő relációjában - a kontraktuális kárfelelősség szabályainak alkalmazására is sor kerülhet. A Ptk. bérleti szerződés körében található rendelkezései kimondják, hogy a bérbeadó a hibás teljesítés szabályainak megfelelően vonható felelősségre, azonban nagyon fontos, hogy csak akkor, ha a bérelt dolog, tehát az önvezető jármű nem alkalmas a szerződésszerű használatra és nem felel meg a szerződés előírásainak.[8] A részben autonóm járművek esetében a bérleti szerződés alkalmazása nem igazán képzelhető el, hiszen nagyon ritka az, hogy a forgalmazó vagy a gyártó, mint bérbeadó magára vállalja azt a felelősséget azért, hogy ha a bérlő a megfelelő odafigyelés és körültekintés elmulasztása következtében balesetet okoz, megtérítse a sofőr károkozását. Fontos, ha bérleti szerződést kötnek, akkor minden lényeges elemre kitérjenek a megállapodásban a felek, hiszen a bérbeadó csak akkor szavatol, ha a jármű a szerződésszerű használatra és a szerződésben előírt kritériumoknak nem felel meg, mint, ahogyan azt az előbbiekben is kifejtettem. Gondolhatunk itt főleg a szoftver frissítések, ellenőrzések rendezésére szóló megállapodásokra, valamint a szoftver meghibásodása esetére szóló rendelkezésekre. Tehát, hogy az autó milyen biztonsági rendszerrel rendelkezik, mi a teendője az utasoknak, ha a szoftver meghibásodik és, hogy alapvetően minden olyan fontos körülményt, amely a szerződésszerű és biztonságos használatot biztosítja. Amennyiben a speciális tényekre nem térnek ki a felek és csupán csak általánosan fogalmaznak, mint például annak a rögzítése, hogy az önvezető jármű magától vezet, nem szükséges semmilyen közreműködés, vagy csak a

[8] Ptk. 6:332. § (1) bekezdés

minimálisan kötelező kellékek kerülnek megfogalmazásra, akkor a bérbeadó szerződésszegése nehezen bizonyítható. Úgy gondolom, hogy ebben az esetben a bérleti szerződés alkalmazása nem biztosítaná egyik fél érdekét sem, ráadásul visszaélések és jogviták alapjául is szolgálhat.

2.Veszélyes üzemek találkozása

Ha a kárt több személy fokozott veszéllyel járó tevékenységgel közösen okozta, a felelősség másként érvényesül a külső és belső viszonyban. A károsult harmadik személy és a közös károkozók viszonyában ugyanis egyetemleges és a felróhatóság nélküli felelősség szabálya az irányadó, míg a közös károkozók egymás közti viszonyában a felelősség általános szabályait kell alkalmazni. Ha tehát a két gépjármű összeütközésénél az utcai járókelő károsodik, kárát a két gépjármű üzembentartója felróhatóságára tekintet nélkül köteles megtéríteni. A károsult kárának megtérítését mindkettőjüktől vagy bármelyiküktől követelheti. Ha a károsult harmadik személy kárát az egyik gépjármű üzembentartója téríti meg, ennek a károkozásban részt vett másik gépjármű üzembentartójával szemben érvényesíthető megtérítési igényére a felelősségre általános szabályai az irányadók. Kettőjük egymás közti viszonyában tehát a kár a magatartásuk felróhatósága arányában oszlik meg. Ha a károsult személy az egyik gépjármű utasa volt, őt a felelősségi szabályok alkalmazása szempontjából rendszerint kívülálló harmadik személynek kell tekinteni. Kárának megtérítését tehát mindkét gépjármű üzembentartójától követelheti az egyetemleges tárgyi felelősség alapján.[9] Ennek megfelelően az önvezető jármű utasa is mindkét üzembentartótól követelheti kárának megtérítését.

[9] Nochta Tibor: Kártérítési jog, Menedzser Praxis Budapest 2016.

3. Termékfelelősség rendelkezéseinek alkalmazhatósága

A termékfelelősség kiindulópontja az, hogy a hibás termék gyártója tartozik felelősséggel az ilyen termék által okozott károkért. Az önvezető járművek, mint ingó dolgok, a termék fogalmának megfelelnek, ugyanis termék csak ingó dolog lehet, így a termékfelelősség szabályai is irányadóak lehetnek. A termékfelelősség rendelkezéseinek alkalmazására akkor kerülhet sor, ha a termék hibás volta miatt a termék kárt okozott. A termék akkor hibás, ha nem nyújtja azt a biztonságot, amely általában elvárható, figyelemmel különösen a termék rendeltetésére, ésszerűen várható használatára, a termékkel kapcsolatos tájékoztatásra, a termék forgalomba hozatalának időpontjára, a tudomány és a technika állására. A terméket nem teszi hibássá önmagában az a tény, hogy később nagyobb biztonságot nyújtó termék kerül a forgalomba. A termék hibáját a károsultnak kell bizonyítani. Termékfelelősség alapján a gyártó a hibás termék által más dologban okozott, ún. következménykárok megtérítésre kötelezhető. A szolgáltatás tárgyában, a termékben bekövetkezett károkkal kapcsolatban a termékfelelősség nem alkalmazható.[10]

A gyártó kötelezettsége, hogy a termék forgalomba helyezését követően azt továbbra is figyelemmel kísérje, megfelelő információkat gyűjtsön arra nézve, hogy a termék forgalomba helyezését követően megfelel-e a vele szemben támasztott követelményeknek, elvárásoknak. A termék hibájának utólagos ismertté válása esetén pedig a terméket vissza kell hívnia a forgalomból.[11] A gyártó személye az önvezető járművek esetén egyértelműen meghatározható, tehát egyszerűbb a felelős személyének megállapítása, mint a veszélyes üzemi

[10]Nochta Tibor: Kártérítési jog, Menedzser Praxis Budapest 2016.

[11]Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, Szerkesztette: Gárdos Péter / Vékás Lajos Wolters Kluwer Kft., 2014. LXXII. Fejezet

felelősségnél abból a szempontból, hogy a terméknek csak egy gyártója, vagy ha a gyártó helyett a forgalmazó felel, akkor egy forgalmazója van.

Kérdésként merül fel, hogy terméknek tekinthető-e az önvezető járművekben lévő szoftver vagy sem? Ugyanis, ha az autonóm jármű kereke esik ki a helyéről menet közben, a kereket tartó alkatrészek termék jellege egyértelmű, így ekkor a gyártó felelőssége is megállapítható. Azonban, ha a szoftver hibás, ennek termék jellege már sokkal inkább vitatott, ugyanis a szoftverek szolgáltatás vagy termék jellege a kérdéses. Míg a hardver kapcsán nyilvánvaló annak termék jellege, addig a szoftver, mint a hardver hasznosítását lehetővé tevő programalkotás szolgáltatás jelleget tükröz. Az Európai Bizottság ugyanakkor állásfoglalásában a szoftvereket fizikai javakként vonta a termék fogalomkörébe és ezt a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja, illetve a bírói gyakorlat is elfogadja.[12]

A felelősség alóli mentesülési lehetőségek közül az autonóm járművek esetén a következőre lehet hivatkozni: „a termék az általa történő forgalomba hozatal időpontjában hibátlan volt és a hiba oka később keletkezett". További kimentések, mint a nem forgalmazás céljából történő előállítás, vagy az, ha a gyártó nem hozta forgalomba az adott terméket nem jöhet szóba, hiszen a járművek közúton történő használatával feltételezhető, hogy a gyártó azt forgalomba hozatal céljából értékesítette, illetve a használatbavételt követően már forgalomba is hozta. Más kérdés a fejlesztés alatt lévő járművek *esete,* hiszen ezeket még nem hozták forgalomba, sőt nem is az volt a cél, hanem a tesztelés, fejlesztés.

[12] Fézer Tamás – Joó Imre: Termékbiztonság, termékfelelősség, szolgáltatások nyújtásának különös követelményei, In: Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel, Szikora Veronika (szerk.), Center Print Nyomda, Debrecen, 2010., XIV. fejezet, 217-249.o

III. Összegzés

Az Amerikai Egyesült Államokban már sok államban használhatók főleg a részben önvezető járművek, illetve már részletezőbb, specifikus jogszabály is hatályban van e körben, azonban már léteznek kezdetleges európai uniós és magyar jogalkotási törekvések is. Többek között ilyen a 2017. januárjában *publikált* európai uniós jelentés, amelyet az Európai Unió Parlament Jogi Bizottsága fogadott el, és amelyben javaslatokat találhatunk a Robotika polgári jogi szabályaival foglalkozó bizottság részére. A jelentés tartalmazza azt is, hogy a jogszabályok módosítására lesz szükség ahhoz, hogy a mesterséges intelligenciával rendelkező dolgok által generált élethelyzetek beilleszthetők legyenek az egyes államok jogrendszereibe. A magyar 11/2017. (IV.12.) NFM rendelet pedig a járművek fejlesztésére összpontosít és az azzal kapcsolatos fogalmakat és felelősségi kérdéseket definiálja.

Néhány autógyár képviseletében a verseny hevében ugyan elhangzott, hogy a jövőben az önjáró járművek működésével kapcsolatban a gyárak majd átvállalják a felelősséget (termékfelelősség). Ugyanakkor ez elsősorban az amerikai jogra jellemző, ahol a gépkocsivezetés nem objektív felelősségű, hanem a vezető okozta baleset felelősségi kérdése felróhatósági alapú. „Tényleges/emberi" vezető hiányában azonban ez nem lenne lehetséges. Így itt a jogi dogmatika logikusan jut el a termékfelelősség tényállásáig.[13]

Magyarországon nagy valószínűséggel a veszélyes üzemi felelősség szabályainak alkalmazása válik majd elsődlegessé, azonban a termékfelelősség rendelkezései alkalmazhatók lehetnek azokban az esetekben inkább, amikor a szoftver hibája egyértelműen bizonyított, hiszen mint hibás termék által okozott kárért a gyártó, illetve a forgalmazó felelőssége megállhat.

---

[13] Andorkó Imre: Önvezető autó? A jövő elkezdődött! www.arsboni.hu/onvezeto-autok-a-jovo-elkezdodott/ 2018.04.02.

A jogalkotóra nagy nyomás helyezkedik, hiszen a megfelelő jogszabályok kialakításával az emberek bizalmát is megalapozhatja. Az innováció elkerülhetetlen ezért a jogtudománynak is megfelelő sebességbe kell kapcsolnia.

Felhasznált irodalom jegyzéke:

- Andorkó Imre: Önvezető autó? A jövő elkezdődött! www.arsboni.hu/onvezeto-autok-a-jovo-elkezdodott/
- Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, Szerkesztette: Gárdos Péter / Vékás Lajos Wolters Kluwer Kft., 2014.
- Nochta Tibor: Kártérítési jog, Menedzser Praxis Budapest 2016.
- Fézer Tamás – Joó Imre: Termékbiztonság, termékfelelősség, szolgáltatások nyújtásának különös követelményei, In: Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel, Szikora Veronika (szerk.), Center Print Nyomda, Debrecen, 2010., XIV. fejezet

Jogforrások:

- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- BH2003.306.